重探青海瞿曇寺之瞿曇殿（二）：藏傳佛教《金剛鬘》（*Vajrāvali; rDo rje phreng ba*）教法在明初安多地區傳播的新發現 *

鍾子寅
國立故宮博物院南院處

提　　要

瞿曇寺為明初宮廷在安多（A mdo）地區所贊助的最重要的藏傳寺院。本文為筆者瞿曇寺系列研究之第二篇，乃識讀出其第一個大殿——瞿曇殿——描繪了一套近乎完整的《金剛鬘》（梵：Vajrāvali；藏：rDo rje phreng ba，東北 No. 3140）法集的曼荼羅主尊。

關於《金剛鬘》教法，在過去，學界所熟知的十四至十六世紀的美術遺品多與後藏地區的薩迦派有關，明初安多、山西與京畿等地區不僅缺少美術遺品，僅有的少數文獻記載也不為學界所熟知。十五世紀初瞿曇殿《金剛鬘》法集的識讀，是明初安多地區這個法門首度視覺證據的發現，揭示了過去藏傳佛教教法史所缺載的片面。

關鍵詞：瞿曇寺、《金剛鬘》、《究竟瑜伽鬘》、明代藏傳佛教藝術

* 附錄之藏文文本採藏文字體；但為了編排方便，正文之藏文以 Wylie 系統轉寫。

前　言

瞿曇寺藏文名「卓倉金剛持寺」（Gro tshang rdo rje ‘chang），位於黃河上游支流煌水流域的一個山溝中，今屬青海省樂都縣（圖 1），為噶瑪噶舉（Karma bka’ brgyud）派僧人、人稱「白牛大士」（Glang dkar ba）的三羅喇嘛（Bla ma bSam lo, ？-1414）初建於明洪武二十四年（1391），並得到明太祖護持及御賜寺額名「瞿曇寺」。[1] 永樂年間（1403-1424）起，明廷在此寺主要敕封了「灌頂淨覺弘濟大國師」與「灌頂廣智弘善國師」兩個世襲的國師職位，永樂、宣德兩朝（1403-1435）更派太監與工匠大加擴建，成為明初安多（A mdo）地區最宏偉的寺院（附錄四配置圖一）。[2] 明朝皇室透過這樣的贊助與藏漢邊境的地方氏族建立起政治聯盟，歷來探討瞿曇寺，也多將此宏偉的宗教建築工程放在如上的地緣政治脈絡中來詮釋。

就藝術史而言，作為明初皇室護持的宏偉寺院，瞿曇寺保有大量明初藏傳與漢傳的佛教壁畫，以今日而言，甚至可說是安多地區明初藏傳佛教藝術的孤例；然學界過去對其三大殿的藏傳圖像，若非罕見而無法識讀身分，則失之缺乏整體脈絡式的理解。[3]

關於瞿曇殿的部分，筆者透過多次現場調查與文獻比對，識讀出其壁畫主要描繪了一個完整的、以《毗盧（遮那）幻化網續》（梵：*Māyājāla-tantra*；藏：*rNam snang sgyu dra’i rgyud*，東北 No. 466）為根本經典的「文殊金剛四十三尊曼荼羅」

---

1 此匾額現仍懸掛於瞿曇殿入口樑上，上款豎寫「敕賜」、橫寫藏文「rGyal po’i lung/ dge sbyong go’u tam’i sde」，也就是「敕賜瞿曇寺」之意；下款書「大明洪武貳拾陸年□□月□□日」。

2 瞿曇寺建築群可分為前、中、後三進院。以現存布局而言，整體建築由中院（建於洪武，形成於永樂）而後院（完成於宣德），再擴展到前院，逐步興建起來的。其中，最重要的殿宇為瞿曇殿、寶光殿、隆國殿（以下簡稱三大殿），與山門、金剛殿都位於整體布局的中軸線上，強調了中軸對稱的佈局。三大殿分別完成於洪武二十四年（1391）、永樂十六年（1418）、與宣德二年（1427），量體一座比一座大。

3 探討三大殿壁畫內容的主要有：錢正坤，〈青海樂都瞿曇寺壁畫研究〉，《美術史研究》，1995 年 4 期，頁 57-63；張寶璽，〈瞿曇寺壁畫概述〉，收於青海省文化廳編，《瞿曇寺》（成都：四川科學技術、新疆科技衛生出版社，2000），頁 66-75；張寶璽，〈明初瞿曇寺藏傳佛教壁畫及其歷史地位〉，收於甘肅省博物館編，《甘肅省博物館學術論文集》（西安：三秦出版社，2006），頁 179-194；謝繼勝、廖暘，〈青海樂都瞿曇寺瞿曇殿壁畫內容辨識〉，《中國藏學》，2006 年 2 期，頁 191-202；謝繼勝、廖暘，〈青海樂都瞿曇寺寶光殿與隆國殿壁畫內容辨識〉，《美術史研究》，2006 年 3 期，頁 23-30；Karl Debreczeny, “Ethnicity and Esoteric Power: Negotiation the Sino-Tibetan Synthesis in Ming Buddhist Painting” (PhD diss., University of Chicago, 2007); 廖暘，〈青海樂都瞿曇寺〉，收於謝繼勝主編，《藏傳佛教藝術發展史》（上海：上海書畫出版社，2010），頁 421-465；廖暘，〈瞿曇寺瞿曇殿圖像程序溯源〉，《故宮博物院院刊》，2012 年 6 期，頁 96-121；阮麗，〈敦煌石窟曼荼羅圖像研究〉（北京：中央美術學院博士論文，2012），第 5 章第 5 節，頁 120-125。

（以下簡稱「毘盧文殊金剛四十三尊曼荼羅」）、與一套近乎完整的《金剛鬘》（梵：*Vajrāvali*；藏：*rDo rje phreng ba*，東北 No. 3140）法集的曼荼羅主尊。其中，前者乃屬於後者所收入的成就法（sgrub thabs）之一，筆者已專文發表；[4] 本文為系列研究之第二篇，乃討論《金剛鬘》的部分。

一、瞿曇殿之繪塑配置

瞿曇殿殿內繪塑配置，因在前述系列論文的第一篇已有詳述，[5] 在此僅作簡述（配置圖二）：其正壁（北壁）供三世佛；東、西兩壁採對稱構圖，各分上、中、下三部分，依據主題，分別編號為 V1 至 V42（圖 2-1 ～ 2-42）、M1 至 M10、M11 至 M35、T1 至 T6、與 S1 至 S54；兩側門壁的壁畫也大體呈對稱構圖，亦可分為上、中、下三部分，上欄編號為 M36 至 M45，中、下部位為以蔡巴噶舉傳承的智慧四臂大黑天（’Tshal lugs kyi ye shes mgon po phyag bzhi pa）與寶帳大黑天（Gur mgon po）為中心的護法尊（P1、P2）以及相關眷屬（下欄部分）。

由於 S1 至 S54 均有榜題，其主題為「善財童子五十三參」，已為多數先學所指出。M1 至 M45 為筆者系列論文第一篇所論的「毘盧文殊金剛四十三尊曼荼羅」，其中，M1 至 M10 為曼荼羅第一圈的十尊（含應與主尊相擁的明妃金剛界自在母），M11 至 M35 為曼荼羅第二、三圈的二十四尊（其中位於第三圈、與主尊色相相同的文殊重複出現，故多一尊），兩側門壁上的 M36 至 M45 則為曼荼羅四門、四隅與上、下方的十忿怒明王。[6] T1 至 T6 為以薩迦班智達．袞噶堅贊（Sa pan Kun dga' rgyal mtshan, 1182-1251，簡稱「薩班」）為首的傳法祖師，V1 至 V42 則為本文將討論的《金剛鬘》法集之曼荼羅主尊。

二、《金剛鬘》三部曲及其版本

所謂的《金剛鬘》，全名為《曼荼羅儀軌．金剛鬘》（梵：*Vajrāvali-nāma-*

---

4 拙著，〈重探青海瞿曇寺之瞿曇殿（一）：《毗盧幻化網續》（*rNam snang sgyu dra’i rgyud*）「文殊金剛四十三尊曼荼羅」完整作例的新發現及其藝術史之意義〉，《藝術學》，29 期（2014.5），頁 161-245。此文為筆者系列研究之第一篇。

5 拙著，〈重探青海瞿曇寺之瞿曇殿（一）：《毗盧幻化網續》（*rNam snang sgyu dra’i rgyud*）「文殊金剛四十三尊曼荼羅」完整作例的新發現及其藝術史之意義〉，頁 164-166。

6 詳細比對見拙著，〈重探青海瞿曇寺之瞿曇殿（一）：《毗盧幻化網續》（*rNam snang sgyu dra’i rgyud*）「文殊金剛四十三尊曼荼羅」完整作例的新發現及其藝術史之意義〉，頁 167-182。

maṇḍalasādhana；藏：*dKyil ‘khor gyi cho ga rdo rje phreng ba*），為印度十二世紀密法大師無畏生護（Abhayākaragupta）所編纂。

關於編纂此書的緣由，在《金剛鬘》開頭的歸敬偈中，無畏生護自言：有感於當時各種曼荼羅儀軌雖然流傳，但彼此卻有諸多矛盾，因此決心予以蒐羅並重新整編。配合《金剛鬘》，無畏生護同時還編纂了《究竟瑜伽鬘》（梵：*Niṣpannayogāvalī*；藏：*rDzogs pa’i rnal ‘byor gyi phreng ba*，東北 No. 3141）與《光明穗鬘》（梵：*Jyotirmañjarī*；藏：*’Od kyi snye ma*，東北 No. 3142）作補充。其中，《光明穗鬘》為護摩儀軌；《究竟瑜伽鬘》則專論各種曼荼羅的建立，共包含了二十六個段落（章），每個段落講述一個或數個曼荼羅，總計有四十二個曼荼羅（見「附錄一」），其順序就是依據《金剛鬘》五〇儀軌中的第十二「起稿儀軌」、與第十三「設色儀軌」所說的順序。由於是以《金剛鬘》為根幹之故，無畏生護所編纂的這套修法儀軌「三部曲」就被統稱為《金剛鬘》。又因無畏生護活動的時期印度各種密典均已發展完成，此「三部曲」所述的曼荼羅四續兼備，可說是印度密典最後統合與整編的集大成之作。[7]

《金剛鬘》教法後來在藏地有多種傳承與注釋本。然目前較流行的版本，例如蒐羅在所謂的《五百佛像集》的版本、[8] 以及一九三八年北京藏密院刊印、由當時格魯派札什倫布寺大師無畏自在（Blo bzang bstan ‘dzin Jigs med dbang phug）傳授灌頂所用的漢譯法本，[9] 都與無畏生護所編纂的版本之順序差別極大。《五百佛像集》以及北京藏密院版，實為清代二世章嘉．阿旺洛桑卻丹（lCang skya Ngag dbang blo bzang chos ldan, 1642-1714）為了更易於修行而再次編排過的版本，其末並依據《阿闍梨所作集成》（*Ācāryakriyāsamuccaya*）新增了三種曼荼羅，使總數達到

7　關於無畏生護、以及《金剛鬘》、《究竟瑜伽鬘》、與《光明穗鬘》三者的內容及其相互關係，見森雅秀，〈アバヤーカラグプタの密教儀軌三部作と《阿闍梨所作集成》：インド密教儀禮の集大成〉，收於松長有慶編，《インド後期密教（上）：方便．父タントラ系の密教》（東京：春秋社，2005），頁 194-197、208。

8　蘇黎世大學民族學博物館版本題供，《五百佛像集：見即獲益》（北京：中國藏學出版社，2011）；Martin Willson and Martin Brauen. eds., *Deities of Tibetan Buddhism: The Zurich Paintings of the Icons Worthwhile to See* (Boston: Wisdom, 2000).

9　月化身上師傳授，《密咨喇百法．金剛鬘法》（臺北：妙吉祥出版社，1938 年北平一版，1988 年臺北三版）。

四十五種，並將此四十五種編排為十八日之灌頂日程之中。[10] 細看二世章嘉所編排的次序（見「附錄三」）：1 至 4 屬於無上瑜伽父續，5 至 36 屬於無上瑜伽母續，37 至 39 屬於瑜伽續，40 屬於行續，41 至 45 屬於事續（後三者即為二世章嘉所新增），修行次地井然。回過頭看無畏生護原來的版本，不僅沒依照四續次第，源自同個根本續的不同本尊也被拆在不同章節中敘述，不免讓人錯愕與疑問：無畏生護到底依照什麼邏輯「重新整編」呢？關於此問題，森雅秀經過慎密的解讀後找到了答案：原來無畏生護是依照曼荼羅的結構——由簡單到複雜——來編排的，屬於最後一章的時輪，既不是因為祂的法門最晚出、也不是因為祂的教法最「無二」，而是祂的曼荼羅宮殿結構最複雜！而無畏生護選擇這個邏輯來編纂的原因，乃因為此「三部曲」著作的核心，就是在陳述曼荼羅之如何安立，相類似的曼荼羅結構一起陳述，可以避免行文的累贅！[11]

三、瞿曇殿的《金剛鬘》法集

回到瞿曇殿壁畫 V1 至 V42 的考察。過去，謝繼勝、廖暘兩位曾對保存狀況比較好的西壁的部分予以描述，並識讀了個別的幾尊，包括了紅色閻摩敵、時輪、喜金剛、大隨求母等，[12] 但顯然沒有意識到祂們彼此間的群組關係。經過筆者比對，此兩排實際上幾乎是依照《究竟瑜伽鬘》的章節順序（「附錄一」），描繪近乎完整的《金剛鬘》法集的各曼荼羅之主尊，兩排末端（靠近入口側）再加上大輪金剛手（V21；圖 2-21）與紅色閻摩敵（V42；圖 2-42），儘管有諸多漫漶、或可能因所依據的注釋本不同而持物等略有不同。因章節順序，甚至可以將完全毀損的三尊予以「重建」。「附錄二」乃就《究竟瑜伽鬘》所述四十二個曼荼羅與主尊（如雙身則含其佛母）相關之段落予以藏漢對譯；下表即依照壁畫順序，配以《究竟瑜伽鬘》之

---

10 二世章嘉對此的相關著作有：《〈金剛鬘〉與事續合併四十五種曼荼羅灌頂儀軌》（*Phreng ba dang kri ya sbrags ba'i dkyil 'khor zhe lnga'i dbang bskur tshul gyi cho ga bzhugs so*）、《二鬘法典之探討．明理幻化之用》（*Phreng ba gnyis kyi mtha' dpyod rig pa'i 'phrul gyi lde mig ces bya ba bzhugs so*）、《〈金剛鬘〉與事續所說四十五種曼荼羅現證法與閉關靜修法儀軌．智者項飾摩尼鬘》（*Phreng ba dang kri ya nas bshad pa'i dkyil 'khor zhe lnga'i mngon rtogs dang bsnyen pa bya chul gyi chog bsgrigs blo gsal mgul rgyan nor bu'i phreng ba zhes bya ba bzhugs*），見中國民族圖書館藏文古籍整理室編寫，《藏文典籍目錄》（北京：民族出版社，1997），冊 1，頁 454、470。

11 森雅秀，〈アバヤーカラグプタの密教儀軌三部作と《阿闍梨所作集成》：インド密教儀禮の集大成〉，頁 205-208。

12 謝繼勝、廖暘，〈青海樂都瞿曇寺瞿曇殿壁畫內容辨識〉，頁 196-197。

章節順序，將「附錄二」的儀軌描述與現存壁畫作比對：[13]

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
V1	密集文殊金剛（雙身）	[1]	密集文殊金剛十九尊曼荼羅	「膚如紅花之色」，三面（右黑、左白）六臂，金剛跏趺坐於雜瓣蓮花、月輪之上，雙身；主臂擁抱佛母，餘右手持劍、箭，左手持鄔巴拉花、弓。 佛母：色相同佛父。	紅黃膚（紅花之色），金剛跏趺坐，持物可見弓、劍，餘多漫漶。	圖 2-1
V2	密集不動金剛（雙身）	[2]	密集不動金剛三十二尊曼荼羅	黑膚，三面（右白、左紅）六臂，金剛跏趺坐於雜瓣蓮花、五𣪊金剛杵、日輪之上，雙身；右手持杵、輪、蓮花，左手持鈴、如意寶、劍，擁抱佛母。 佛母：觸金剛女，色相同佛父。	膚色、持物、坐姿均符合儀軌描述，但無雜瓣蓮花與日輪間之「五𣪊金剛杵」。	圖 2-2
V3	勝樂金剛薩埵（雙身）	[3]	勝樂金剛薩埵三十七尊曼荼羅	「膚色白而帶有微紅」，三面（右藍、左紅，每面三眼）六臂，「半跏趺坐於雜瓣蓮花、顱器、與月輪的座上」，雙身；主臂持鈴、杵並擁抱佛母，餘右手持劍、鉤，左手持顱器、羂索。 佛母：色相同佛父。	漫漶，然鈴、杵、鉤、劍、顱器等持物均清晰可辨。主面三眼，右腿下垂，很有意識地表現「半跏趺坐」，[14] 但座只有雜瓣蓮花與月輪，無顱器。	圖 2-3

13 表格中「《究竟瑜伽鬘》之章節」一欄的數字，代表《究竟瑜伽鬘》第╳章所述的第╳個曼荼羅，詳見「附錄一」。由於《究竟瑜伽鬘》各尊像的膚色、持物等描述順序未完全統一，行文中也有避免重複而參見他章等情況，許多莊嚴等細節在瞿曇殿尺幅不大的尊像中也未能表現出來，因此，本表「儀軌描述」一欄為筆者統整過的摘要，特殊處的直接引文則以引號標示。為避免瑣碎，不一一標示頁碼。另外，《究竟瑜伽鬘》部分章節雙身像的佛母並沒描述色相，則以加注的方式，補充前述一九三八年無畏自在所傳格魯派傳規的記載。

14 半跏趺坐在儀軌中常稱為「薩埵跏趺坐」（sems dpa'i skyil grung），與「金剛跏趺坐」（rdo rje skyil grung）（全跏趺坐）的分別，僅在於腳底板單盤亦或雙盤的細微差別。在瞿曇殿「毗盧文殊金剛四十三尊曼荼羅」第一圈十尊（M1 ～ M10）的表現中，並沒有將這兩種差異表現出來；但在此處《金剛鬘》主尊之部分，卻有 V3（[3]）、V12（[7-1]）、V29（[14]）以右腿下垂的「誇張」手法以明顯區別金剛跏趺坐，這實際上更接近所謂的「自在坐姿」了。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
V4	智慧空行母	[4]	智慧空行母十三尊曼荼羅	藍膚，三面（右白、左紅，每面三眼）六臂，薩埵跏趺坐於「帶白傘的獅子」上的雜辦蓮花與日輪上；右手持天杖、斧、杵，左手持鈴、顱器、劍。	漫漶，藍膚坐獅子座，頂有傘蓋，具智慧空行母典型特徵；右手斧、杖漫漶，左手似無顱器。獅子上的蓮花實繪為紅辦蓮花。	圖 2-4
V5	身喜金剛（雙身）	[5-1]	身喜金剛十七尊曼荼羅	黑膚，一面二臂，舞立姿立於雜辦蓮花、屍體、顱器與日輪上，雙身；右手持五鈷金剛棒作揮舞狀，左手持飾有金剛杵的顱器，並擁抱佛母。 佛母：無我母，藍膚，一面四臂，舞立姿，右手持杵、鉞刀，左手持顱器、天杖。[15]	喜金剛立於雜辦蓮花、屍體、顱器與日輪（紅色表示）上，完全同儀軌描述。佛父右手持物實繪為金剛杵；佛母漫漶。	圖 2-5
V6	語喜金剛（雙身）	[5-2]	語喜金剛十七尊曼荼羅	黑膚，一面四臂，舞立姿立於雜辦蓮花、屍體、顱器與日輪上，雙身；右手持五鈷金剛棒作揮舞狀，左手持飾有金剛杵的顱器，另一對手擁抱佛母。 佛母：金剛亥母，色相同佛父。	喜金剛立於雜辦蓮花、屍體、顱器與日輪（紅色表示）上，完全同儀軌描述。佛父右手持物實繪為金剛杵；佛母實繪為二臂，右手持物實繪為鉞刀。	圖 2-6
V7	意喜金剛（雙身）	[5-3]	意喜金剛十七尊曼荼羅	黑膚，三面（黑、白、紅，均三眼）六臂，舞立姿立於雜辦蓮花、屍體、顱器與日輪上，雙身；主臂持鈴、杵並擁抱佛母，餘右手持箭、三叉戟，左手持弓、顱器。 佛母：金剛心續母，色相同佛父。	喜金剛立於雜辦蓮花、屍體、顱器與日輪（紅色表示）上，完全同儀軌描述。佛父實繪為一面；佛母實繪為一面二臂，右手持物實繪為鉞刀。	圖 2-7

15　儀軌云「以當來將說之法擁抱無我母」。「當來將說」所指為之後將說、同出於《正相合續》的[6-1] 無我母。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
V8	心髓喜金剛（雙身）	[5-4]	心髓喜金剛十七尊曼荼羅	黑膚，八面（具三眼）十六臂四足，兩足右展立姿，另兩足「半跏趺坐」（即舞立姿）立於雜瓣蓮花、四魔（黃色梵天、黑色遍入天、白色大自在天、黃褐色帝釋天）、顱器、日輪上，雙身；主臂持鈴、杵並擁抱佛母，餘右臂持劍、箭、輪、顱器、棍、三叉戟、鉤，左臂持蓮花、弓、天杖、顱器、寶珠、結期剋印、羂索。 佛母：無我母，色相未說。[16]	雜瓣蓮花上，喜金剛立於四魔共同抬起的顱器上，四魔膚色也大體符合儀軌描述。喜金剛持物，除主臂實繪為顱器外，其餘皆同儀軌描述；四足之右展立與舞立姿也符合儀軌描述。	圖 2-8
V9	無我母	[6-1]	無我母二十三尊曼荼羅	藍膚，一面四臂，舞立姿立於雜瓣蓮花、屍體、月輪上；右手持杵、鉞刀，左手持顱器、天杖。	雜瓣蓮花、屍體、月輪同儀軌描述；左手無天杖。	圖 2-9
V10	無我母	[6-2]	無我母十五尊曼荼羅	黑膚，一面二臂，舞立姿立於雜瓣蓮花、屍體、月輪上；右手持鉞刀，左手持顱器，「以同（繫）聖帶（的方式持）天杖」（倚靠肩膀）。	雜瓣蓮花、屍體、月輪同儀軌描述；右手持物實繪為金剛杵。	圖 2-10
V11	咕嚕咕哩	[6-3]	咕嚕咕哩十五尊曼荼羅	紅膚，一面四臂，舞立姿立於紅色蓮花、屍體、月輪上；右手持箭、鉤，左手持紅色鄔巴拉花、弓。	完全毀損，依照經典順序重建。	
V12	金剛甘露（雙身）	[7-1]	金剛甘露二十一尊曼荼羅	「唐古特青藍花般的黃綠膚」，三面（右白、左紅）六臂，薩埵跏趺坐於雜瓣蓮花、月輪上，雙身；主臂持鈴、杵並擁抱佛母，餘右手持輪、劍，左手持羂索、鉤。	部分毀損。黃綠膚實繪為藍膚，持物同儀軌描述；右腿下垂，很有意識地表現「薩埵跏趺坐」。	圖 2-12

16 無畏自在所傳法本認為佛母為藍膚，見月化身上師傳授，《密咨喇百法．金剛鬘法》，頁 211。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
				佛母：自光智慧母，色相未說。[17]		
V13	心髓喜金剛（雙身）	[8-1]	心髓喜金剛九尊曼荼羅	黑膚，八面（右一白、左一紅、頂面為煙色且醜陋、其餘黑）十六臂四足，兩足右展立姿，另兩足「半跏趺坐」（即舞立姿）立於雜瓣蓮花、仰躺四魔（梵天、遍入天、自在天、帝釋天）、日輪上，雙身；手均持顱器，右手的盛了象、馬、驢、牛、駱駝、人、八腳獅、貓，左手的盛了地天、水天、風天、火天、月天、日天、閻摩天、財寶天。 佛母：無我母，黑膚，1 面 2 臂，舞立姿，右手持鉞刀，左手持顱器。	膚色、十六臂四足，手持顱器（但內盛象、馬等省略），為典型喜金剛色相；四魔實繪為坐姿，喜金剛直接踩踏於諸魔之上（無日輪）。	圖 2-13
V14	身喜金剛（雙身）	[8-2]	身喜金剛九尊曼荼羅	膚色未說，[18]一面二臂，舞立姿立於雜瓣蓮花、屍體、日輪上，雙身；右手持金剛杵，左手持以金剛杵為飾的顱器並擁抱著無我母；天杖倚靠於左肩。 佛母：金剛無我母，持物等未說明。	雜瓣蓮花、屍體、日輪（紅色表示）等完全依照儀軌；佛父左手持物實繪為鈴，左肩無天杖。	圖 2-14
V15	語喜金剛（雙身）	[8-3]	語喜金剛九尊曼荼羅	藍膚，一面四臂，舞立姿立於雜瓣蓮花、屍體、日輪上，雙身；一雙手持杵（右）、顱器（左），另一雙手擁抱佛母。	雜瓣蓮花、屍體、日輪（紅色表示）等完全依照儀軌；佛母實繪為一面二臂。	圖 2-15

17 無畏自在所傳法本認為佛母色相同佛父，見月化身上師傳授，《密答喇百法．金剛鬘法》，頁 179。

18 無畏自在所傳法本認為是藍膚，見月化身上師傳授，《密答喇百法．金剛鬘法》，頁 198。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
				佛母：金剛亥母，色相同佛父。[19]		
V16	意喜金剛（雙身）	[8-4]	意喜金剛九尊曼荼羅	藍膚，三面（右白、左紅）六臂，舞立姿立於雜瓣蓮花、屍體、日輪上，雙身；主臂擁抱佛母，餘右手持杵、鉞刀，左手持三叉戟、鈴。 佛母：金剛心續母，色相同 [8-1] 之佛母無我母。	雜瓣蓮花、屍體、日輪（紅色表示）、以及主尊膚色、持物等皆同儀軌描述。	圖 2-16
V17	大幻（雙身）	[9]	大幻五尊曼荼羅	藍膚，四面（右黃、後白、左綠）四臂，舞立姿立於紅色八瓣蓮花、日輪上，雙身；右手持顱器、箭，左手持天杖、弓；另持人皮衣。 佛母：佛陀空行母，紅膚，面數未說，[20] 四臂，「持物與主尊相同，兩隻手擁抱主尊的頸部」。	極為漫漶，可辨識出舞立姿，蓮花實繪為雜瓣，上有日輪（紅色表示）；藍膚，可能為四臂，右手持箭；畫幅左上露出一弓，推測為佛母所持。	圖 2-17
V18	佛顱	[10]	佛顱九尊曼荼羅	黑膚或白膚，一面四臂，舞立姿立於雜瓣蓮花、屍體、日輪上，或雙身或獨雄；右手持手鼓、鉞刀，左手持顱器、天杖。[21]	漫漶，藍膚（黑膚），獨雄，舞立姿，四臂，持物可見左手當胸持顱器。	圖 2-18
V19	佛顱（雙身）？	[13] ？	佛顱二十五尊曼荼羅	黑膚，一面四臂，舞立姿立於八瓣蓮花、屍體、日輪上，雙身；右手持手鼓、鉞刀，左手持顱器、天杖。 佛母：色相未說。[22]	漫漶，可辨識出舞立姿雙身像，佛父藍膚（黑膚），佛母紅膚，四臂；佛父持物可見左手當胸持顱器，應為佛顱雙身。	圖 2-19

19　無畏自在所傳法本認為佛母膚色為紅膚，見月化身上師傳授，《密答喇百法．金剛鬘法》，頁 201。

20　無畏自在所傳法本認為佛母面數為紅、黄、白、綠四面，見月化身上師傳授，《密答喇百法．金剛鬘法》，頁 191。

21　儀軌云「膚色等如同住於後將說之三輪中的佛顱」，所指為 [13] 之佛顱。

22　無畏自在所傳記載：具德母，紅膚，一面二臂，右手持鉞刀，左臂持盛血顱器勾抱佛父。見月化身上師傳授，《密答喇百法．金剛鬘法》，頁 452。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
V20	?	?			漫漶嚴重，完全不可辨識。	
V21	大輪金剛手（雙身）	另增			左側漫漶嚴重，但左中手當胸（與右中手作合掌之勢），左上手期克印，左下手握長蛇；佛母藍膚，右手持鉞刀，可確認為大輪金剛手	圖 2-21
V22	忿怒作吽（雙身）	[11]	忿怒作吽十一尊曼荼羅	藍膚，三面（右黃、左綠）六臂，右展立姿踩踏位於雜瓣蓮花與日輪上的作怖和夜時（母」），雙身；主臂持鈴、杵並作降三世印，擁抱佛母，餘右手持鉤、羂索，左手持顱器、天杖。 佛母：色相未說。[23]	佛父踩踏作怖和夜時母（表現為一紅一黑），其右手可見羂索痕跡，但無鉤刀，左手持杖，但另一持物實繪為手鼓。佛母為一面二臂。	圖 2-22
V23	勝樂（四面十二臂）、（雙身）	[12-1]	勝樂（四面十二臂）六十二尊曼荼羅	黑膚，四面（左綠、後紅、右黃）十二臂，右展立姿踩踏位於雜瓣蓮花、日輪上的作怖和夜時母，雙身；主臂持鈴、杵並擁抱佛母，第二雙手於背後撐開「帶血的象皮」，餘右手持手鼓、斧、鉞刀、三叉戟，餘左手持天杖、顱器、金剛索、梵天頭。 佛母：金剛亥母，紅膚，一面二臂，左手持盛滿血的顱器並擁抱佛父，「將滴漏的（血）流呈給主尊」，右手「向上作期克印並揮舞金剛杵」。	佛父同儀軌描述，作怖、夜時母以一黑一紅表示。佛母右手實繪為鉞刀（按：金剛亥母右手一般持鉞刀，持金剛杵為《金剛鬘》法集特有的傳承。但在此 [12-1] 至 [12-6] 都持一般傳規的鉞刀）。	圖 2-23

23 無畏自在所傳法本認為佛母色相同佛父。見月化身上師傳授，《密答喇百法．金剛鬘法》，頁165。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
V24	藍勝樂（一面二臂）、（雙身）	[12-2]	藍勝樂（一面二臂）六十二尊曼荼羅	藍膚，一面二臂，右展立姿踩踏位於雜瓣蓮花、日輪上的作怖和夜時母，雙身；雙手持鈴、杵並擁抱佛母，或「右手努力精進地揮舞金剛杵，左手持顱器與天杖」。 佛母：金剛亥母，藍膚，[24] 一面二臂，腿「作纏繞其（佛父）兩大腿之姿」；持物同 [12-1]：左手持盛滿血的顱器並擁抱佛父，「將滴漏的（血）流呈給主尊」，右手「向上作期克印並揮舞金剛杵」。	佛父雙手於胸前擁抱佛母，但似無鈴、杵，作怖、夜時母以一黑一紅表示。佛母為紅膚，右手持物實繪為鉞刀。	圖 2-24
V25	黃勝樂（一面二臂）、（雙身）	[12-3]	黃勝樂（一面二臂）六十二尊曼荼羅	除膚色為金（黃）膚外，其餘同 [12-2] 藍勝樂。 佛母：金膚，其餘同 [12-2] 藍勝樂之佛母。	佛父右手於外側舉起金剛杵，似乎描繪儀軌所言「右手努力精進地揮舞金剛杵」，左手當胸擁抱佛母，然無顱器與天杖；佛母持物實繪為鉞刀。	圖 2-25
V26	紅金剛亥母	[12-4]	紅金剛亥母三十七尊曼荼羅	紅膚，一面二臂，立於雜瓣蓮花、日輪上；左手持盛滿血的顱器，右手「向上作期克印並揮舞金剛杵」。[25]	左側有豬首肉瘤，[26] 右手持物實繪為鉞刀；另以舞立姿立，但雜瓣蓮花與日輪間有屍體。	圖 2-26

24 就《究竟瑜伽鬘》相關段落文意而論，佛母當同佛父為藍膚，但無畏自在所傳法本認為是紅膚。見月化身上師傳授，《密咨喇百法．金剛鬘法》，頁 155。

25《究竟瑜伽鬘》在其相關段落僅云：「不修這些（曼荼羅）（按：即前段 [12-1]、[12-2]、[12-3]3 種勝樂曼荼羅）中的二十五尊勇士時，金剛亥母曼荼羅的主尊（也）改變，此時即為 3 種金剛亥母曼荼羅」，也就是在觀想時，將三種六十二尊勝樂曼荼羅的二十五男尊（包括主尊勝樂）「刪除」，即成以這三種金剛亥母為主尊的三種三十七尊金剛亥母曼荼羅（即 [12-4]、[12-5]、[12-6]），故此三種金剛亥母之色相即同前三種勝樂金剛曼荼羅佛母之色相。不過，在勝樂相關段落中並無詳述金剛亥母之姿勢，僅言「勇母皆作纏繞其兩大腿之姿」，原勝樂金剛所踩踏的作怖與夜時母是否還在亦不明。

26 此依照一般常見的金剛亥母（紅膚）傳承，於右側繪有豬首肉瘤；然實際上《究竟瑜伽鬘》儀軌並無此豬首肉瘤的描述（以下兩者亦同）。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
V27	藍金剛亥母	[12-5]	藍金剛亥母三十七尊曼荼羅	除膚色為藍膚外，其餘同 [12-4] 紅金剛亥母。	左側有豬首肉瘤，右手持物實繪為鉞刀；另以舞立姿立，但雜瓣蓮花與日輪間有屍體。	圖 2-27
V28	黃金剛亥母	[12-6]	黃金剛亥母三十七尊曼荼羅	除膚色為金（黃）膚外，其餘同 [12-4] 紅金剛亥母。	左側有豬首肉瘤，右手持物實繪為鉞刀；另以舞立姿立，但雜瓣蓮花與日輪間有屍體。	圖 2-28
V29	瑜伽虛空（雙身）	[14]	瑜伽虛空五十八尊曼荼羅	黑膚，三面（右白、左紅）六臂，以薩埵跏趺坐在獅子背上的雜瓣蓮花與月輪上，雙身；主臂持鈴、杵並擁抱佛母，餘右手觸（明妃）胸及持箭，餘左手持蓮皿、弓。 佛母：智慧空行母，黑膚或白膚，一面二臂，持天杖、顱器。	右半毀損。佛父以左腿稍下垂表現「薩埵跏趺坐」；獅子背上的蓮瓣實繪為紅瓣，佛父左手所持顱器實繪為蓮花，佛母右手持物天杖實繪為鉞刀。	圖 2-29
V30	黑色閻摩敵（雙身）	[15]	黑色閻摩敵十三尊曼荼羅	黑膚，三面（右白、左紅）六臂，左展立姿踩踏位於黑色水牛背上的雜瓣蓮花與日輪上的閻摩，雙身；主臂持鉞刀、顱器並擁抱佛母，餘右手持杵、劍，左手持輪、蓮花。 佛母：自光智慧母，色相未說。	完全毀損，依照經典順序重建。	
V31	金剛度母	[16]	金剛度母十一尊曼荼羅	金膚，四面（右白、後藍、左紅）八臂，金剛跏趺坐於八瓣雜色蓮花與月輪上；右手持杵、羂索、箭、海螺，左手持黃色鄔巴拉花、弓、鈎、與作期剋印。	完全毀損，依照經典順序重建。	

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
V32	摩利支天	[17]	摩利支天二十五尊曼荼羅	黃膚，三面（右白、左黑豬臉）六臂，位於佛塔之龕內，以右腿屈左腿伸，坐於金色豬座上的雜瓣蓮花與月輪或日輪上，金色豬群圍繞；右手持箭、杵、針，左手持弓、線、「無憂樹帶有花的枝枒」。	此處畫了佛塔、也把「右腿屈左腿伸」表現出來，但有以下幾個不同：1. 右面實繪為紅；2. 持物的針、線左右相反；3. 金色豬實繪為藍黑色；4. 無「無憂樹帶有花的枝枒」。	圖 2-32
V33	大隨求母	[18]	五護陀羅尼十三尊曼荼羅	黃膚放紅色光，四面（右白、後藍、左紅）十二臂，金剛跏趺坐於雜瓣蓮花與月輪上;右手持吉祥結、輪、杵、箭、劍、作予願印，左手持杵、羂索、三叉戟、弓、斧、海螺;「頭頂以佛塔為飾」。	大體同儀軌描述，但右側實繪為七臂，左手無杵、羂索與海螺。另儀軌言「頭頂以佛塔為飾」，此處實繪為佛母在佛塔內。	圖 2-33
V34	金剛界大日如來	[19]	金剛界五十三尊曼荼羅	白膚，四面（另三面為黃、紅、綠）八臂，金剛跏趺坐於獅子、雜色蓮花上；主臂持金剛杵並作最勝菩提印，另兩臂作禪定印，餘右手持念珠、箭，左手持輪、弓。 另：也可觀想為一面二臂尊，白膚，持金剛杵並作最勝菩提印。	獅子座上的蓮花實繪為紅色，主臂大圓滿印無金剛杵，另右手持物念珠實繪為斧。	圖 2-34
V35	毗盧文殊金剛（雙身）	[20]	毗盧文殊金剛四十三尊曼荼羅	金膚，三面（右藍、左白）六臂，位於佛塔內，薩埵跏趺坐於獅子座上有雜瓣蓮花與月輪上，雙身；右手持劍、作予願印、與持箭，左手持《般若經》、藍蓮花、弓，擁抱佛母。 佛母：金剛界自在母，色相同佛父。	大體同儀軌描述，但佛父實繪為四面，獅子座上的蓮花實繪為墨綠色，佛母右手予願印實繪為高舉的鉞刀。另無佛塔；也沒以稍微下垂的腿表現「薩埵跏趺坐」。	圖 2-35

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
V36	法界語自在文殊	[21]	法界語自在二百二十一尊曼荼羅	金膚，四面（右藍、後紅、左白）八臂，金剛跏趺坐於雜辦蓮花、獅子座上的雜瓣蓮花與月輪上；主臂作轉法輪印，餘右手持劍、箭、杵，左手持《般若經》、弓、鈴。	大體同儀軌描述，但獅子座上的蓮花實繪為紅色，另左右持物鈴、杵似均實繪為鉞刀。	圖 2-36
V37	釋迦獅子	[22]	惡趣清淨三十七尊曼荼羅	金膚，一面二臂，於獅子座上；[27] 雙手作轉法輪印。	釋迦獅子坐於獅子座上的紅色蓮花與月輪上；另兩肩處有開敷蓮花。	圖 2-37
V38	伏魔金剛手	[23]	伏魔金剛手三十三尊曼荼羅	藍膚，一面四臂，左展立於象王上；右手揮舞藍色金剛杵，左手結期剋印持羂索，另兩手結降魔印，展立於智慧火焰中。 所踩踏的象王亦可觀想為無能勝魔：白膚，四臂，右手持鉞刀、手鼓，左手持顱器、三叉戟	伏魔金剛手左展立於象王（白膚，二臂），同儀軌描述。	圖 2-38
V39	金剛空行（雙身）	[24]	空行五部五十三尊曼荼羅	每尊空行皆有其無量宮，以曼荼羅的方式排列。中央為金剛空行之無量宮，金剛空行之台座、膚色、姿態、面、手、乃至於佛母等皆與 [8-1] 心隨喜金剛同。 佛母：無我母，同 [8-1] 之佛母。	同圖 2-13，喜金剛直接踩踏於諸魔之上（無日輪）。	圖 2-39
V40	金剛薩埵（雙身）	[25]	六轉輪王七十二尊曼荼羅	整個曼荼羅由六座曼荼羅組成，中央為金剛薩埵曼荼羅。	獅子背上無雜瓣蓮花與日輪，但繪了作怖與白色女（一黃一	圖 2-40

27 《究竟瑜伽鬘》相關段落僅描述釋迦獅子在獅子上，但可能是「坐」在獅子上的（雜瓣）蓮花與（日 / 月）輪上。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
				智慧空行金剛薩埵白膚或黑膚，一面二臂，金剛跏趺坐於獅子上的雜瓣蓮花的日輪上，並有作怖與白色女兩者為屍墊，雙身；右手持鈴，左手擁抱佛母。 佛母：智慧空行母（又可稱「法界自在母」、「金剛亥母」），膚色未說，[28] 一面二臂，「右手高舉金剛杵並作期克印」，左手擁抱佛父並將手持盛滿血的顱器獻給佛父。	藍）；佛父雙手當胸擁抱佛母，但無右手所持之鈴（褪色？）。佛母在此表現為藍膚。	
V41	時輪（雙身）	[26]	時輪六百三十四尊曼荼羅	黑膚，三頸（右紅、左白）四面（右紅、後黃、左白）二十四臂（八隻黑、八隻紅、八隻白，每色左右各四），右展舞姿，右腿紅，踩踏慾神（紅膚，一面四臂），左腿白，踩踏大自在天（白膚，一面四臂），「慾天之旁為慾樂母，大自在天之旁為白色母，這兩個天母都抓著薄伽梵（時輪）的腳，具卑下之臉」，雙身；持物有杵、劍、三叉戟、鉞刀（右黑手持）、火箭、金剛鉤、手鼓、鎚子（右紅手持）、輪、矛、棍、斧（右白手持）、鈴、盾、天杖、顱器（左黑手持）、弓、羂索、珍寶、白蓮（左紅手持）、螺、鏡、金剛鎖鏈、梵天頭（左白手持）。	多褪色，持物無法一一辨識；但可見多色的手臂、右腿紅、左腿白、金膚佛母，踩踏的紅、白膚四尊也都有描繪。	圖 2-41

28　無畏自在所傳法本認為紅膚。見月化身上師傳授，《密咨喇百法．金剛鬘法》，頁 167。

壁畫編號	尊像名稱	《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	儀軌描述	現存壁畫比對	圖號
				佛母：一切母，金膚，四面（順時針為黃、白、藍、紅膚）八臂，左展立姿；右手持鉞刀、鈎、手鼓、念珠，左手持獨叉戟、羂索、白蓮、珍寶。		
V42	紅色閻摩敵（雙身）	另增			紅膚，一面二臂，展立於水牛背上的閻摩上，雙身，左手持顱器，右手持棒，同紅色閻摩敵之圖像特徵。	圖 2-42

由於現今所流傳的《金剛鬘》教法的版本與無畏生護原先所編纂的版本差異極大，再加上尺幅小、漫漶等因素，瞿曇殿東、西兩壁上排的這些尊像在過去並無法被成功識讀。透過以上比對可知：這些尊像正是依照無畏生護原先 —— 即《究竟瑜伽鬘》第一章至第二十六章 —— 的順序，將《金剛鬘》法集的曼荼羅主尊，以由內而外、先東壁而後西壁的順序描繪（配置圖三）。其中僅省略了第七章的三種曼荼羅，而這三種，正是《究竟瑜伽鬘》「因有顧忌於此不說」的三種，[29] 由此可知瞿曇殿仍相當程度地遵循無畏生護原始的傳規。V19（佛顱雙身？，[13] ？）與 V20（不詳）兩幅放在 V18（佛顱，[10]）之後，造成次序些微錯亂，或許是注釋本不同，也或許是為了讓第十一章（V22，[11]）、與第十二章的六種曼荼羅（V23 至 V28，[12-1] 至 [12-6]）能延後到西壁起頭處得到「完整」呈現之故；V18、V19 兩種佛顱並置，也有其邏輯可循。

至於 V20，由於完全漫漶，加上次序微亂，無法確認其尊格。考量瞿曇殿此處還配了大輪金剛手（V21，配置圖三：A）與紅色閻摩敵（V42，配置圖三：B）兩尊並不屬於《金剛鬘》的本尊，V20 的位置也正是在最外側之 V21 之旁，推測此也有可能是其他不屬於《金剛鬘》法集，但與其密切的本尊（例如金剛怖畏

29 詳見「附錄二」[7-1] 等之段落。

等），[30] 雖然亦不能完全排除「因有顧忌於此不說」的三種中的一種被挪移至此的情況。

四、《金剛鬘》教法在前後藏的流傳：十三世紀至十七世紀初

在識讀出瞿曇殿描繪了近乎完整的《金剛鬘》法集後，為瞭解其藝術史脈絡，以下乃從文獻以及美術遺品兩方面，考察《金剛鬘》教法自印度傳入後的流傳情況。為了行文方便，此章節討論其在藏文化圈的「中心」——前後藏地區——的發展，討論的下限為十七世紀初，即四世班禪於格魯派內弘揚此法（詳後）、以及該派「一統」藏地的前夕；下個章節則討論其在安多與漢地流傳的早期情況。

（一）文獻的考察

依據藏文史料記載：在十二至十三世紀，西藏許多譯師從不同印度上師處得到《金剛鬘》的傳承，並有多種譯本；[31] 但對後世影響最大的，無疑是出生於克什米爾、後任東印度超岩（Vikramasila）寺座主的喀什米爾大班智達．釋迦室利（梵：Kāśmīra mahāpaṇḍita Sākyaśrībhadra；藏：Kha che pan chen Shākya shri, 1127-1225，以下以藏文音譯簡稱「喀且班千」）。依據森雅秀所云：喀且班千相當於無畏生護的徒孫輩，是無畏生護法教傳承最重要的人物。[32]

一二〇四年，綽浦譯師．次程喜饒（Khro phu lo tsā ba Tshul khrims shes rab, 1173-1225）給予極大的供養，迎請喀且班千入藏傳法。喀且班千在藏十年，作育許多弟子，包括著名的薩班。《青史》在記載《金剛鬘》傳來情況的段落，提到

30 在瞿曇寺的第三個大殿——隆國殿——中，大輪金剛手以及大威德系的本尊（紅色閻摩敵、六面黑色閻摩敵、獨雄金剛怖畏）與《金剛鬘》諸本尊共存，在瞿曇寺的屬寺甘肅永登妙因寺萬歲殿的平棊中也可看到此現象，見拙著，〈青海瞿曇寺三大殿壁畫與《金剛鬘》在安多與宮廷的傳播〉（北京：首都師範大學博士論文，2013），第三章；拙著，〈甘肅永登魯土司妙因寺與《金剛鬘》教法在安多的傳播〉，《法音》，2013 年 6 期，頁 36-39。

31 《青史》記載：恰譯師．卻杰貝（Chag lo Chos rje dpal）從熱文扎（Ravīndra）座前聽受此法，雅隴譯師．扎巴堅贊（Yar klungs lo tsa ba Grags pa rgyal mtshan）從克什米爾大班智達布彌師利（Bhūmiśrī）座前聽受此法，東印度大班智達吉祥林寶（Vanaratna）在內鄔棟（sNe'u gdong）也兩次傳授《金剛鬘》灌頂，並言許多譯師各別譯出譯本，「今（著者當時）多從恰譯師譯本」。另外，《青史》也記載：女成就者瑪吉拉諄（Ma gcig labs sgron）的弟弟昆浦哇（'Khon phu ba）曾從木雅譯師所迎請來的蘇納亞西（Sunayaśrī）聽受《金剛鬘》灌頂，瑪吉拉諄活動於十二世紀初，如是，則十二世紀初《金剛鬘》就已曾傳入西藏。見 George Roerich, trans., *The Blue Annals* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1976), 1047, 228.

32 森雅秀，〈アバヤーカラグプタの密教儀軌三部作と《阿闍梨所作集成》：インド密教儀禮の集大成〉，頁 213。

喀且班千先後三次傳《金剛鬘》灌頂，並說前兩次說了包括無上瑜伽密的全部灌頂，第三次則因藏人有極大的疑慮，故依四續分別而傳授灌頂（給不同根氣的弟子）。《金剛鬘》教法該做為整體而傳、亦或分四續分傳，似乎在後來的藏地一直有所爭論。[33]

喀且班千所傳《金剛鬘》的後續法脈，還有待檢索其餘相關資料；但其弟子薩班、以及薩班的傳人八思巴（'Phags pa Blo gros rgyal mtshan, 1235-1280），應該都有《金剛鬘》的傳承。[34] 無論如何，布頓（Bu ston Rin chen grub, 1290-1364）絕對是十四世紀西藏《金剛鬘》傳承最重要的人物，他從貝丹僧格（dPal ldan seng ge，活動於十三世紀）授《金剛鬘》灌頂，翻譯現存《藏文大藏經．丹珠爾》所收的《究竟瑜伽鬘》，著有《曼荼羅儀軌．金剛鬘之灌頂修法》（*dKyil chog rdo rje'i 'phreng ba 'di'i dbang gi lag len*），[35] 其〈聞法錄〉中也有《金剛鬘》印度傳到西藏的傳承名錄。[36] 另外，與布頓同時的覺囊派大師篤布巴．喜饒堅贊（Dol po pa Shes rab rgyal mtshan, 1292-1361）也受有《金剛鬘》的傳承。[37]

由於布頓的關係，《金剛鬘》教法在前後藏有相當的宏揚，重要的可舉出如下：

---

33 Roerich, *The Blue Annals*,1047-1048.《青史》作者在此花了好些篇幅敘述正反兩方論點。

34 《安多政教史》記載八思巴曾在涼州（今甘肅武威）金塔寺授《金剛鬘》灌頂；薩班傳記中雖然沒有其受有《金剛鬘》的直接記載，但《安多政教史》中記載了一段薩班與其妹對話的傳說，內含《金剛鬘》灌頂的隱語：在薩班被召往涼州後，薩班之妹人稱「索巴讓摩」（bZod pa rid mo）以出世者形相前去相會。會晤時薩班說：「索巴讓摩來了嗎？足跡踏遍地面否？打過老狗嘴巴否？」其妹回答道：薩迦班千來了嗎？《金剛鬘》灌頂授與否？背誓者佈滿大地否？是否做了地獄的基石？」見智觀巴，貢卻乎丹巴繞吉（Brag dgon pa dKon mchog bstan pa rab rgyas），《安多政教史（mDo smad chos 'byung）》，吳均等譯（蘭州：甘肅民族出版社，1989），頁 138-139。考量薩班的老師喀且班千以及傳人八思巴都有《金剛鬘》傳承，薩班本人有此傳承也至為可能。甚者，本文所討論的瞿曇殿有以薩班為首的祖師像，在此殿的脈絡中，甚至就可視為是薩班擁有《金剛鬘》傳承的直接的圖像證據。

35 布頓與《金剛鬘》教法之關係，見 Amy Heller, "The Vajravali Mandala of Shalu and Sakya: The Legacy of Buton (1290-1364)," *Orientations* 35: 4(2004), 69-73; 藏譯本《究竟瑜伽鬘》末譯者款為湯皆千巴（Thams cad mkhyen pa），此實為布頓另個罕見的名字；布頓所著《金剛鬘》儀軌見中國民族圖書館藏文古籍整理室編寫，《藏文典籍目錄》，冊 3，頁 52。

36 森雅秀，〈アバヤーカラグプタの密教儀軌三部作と《阿闍梨所作集成》：インド密教儀禮の集大成〉，頁 213。

37 他年少時曾在吉敦絳央巴（sKyi ston 'jam dbyangs pa Grags pa rgyal mtshan）處受《金剛鬘》灌頂，見 Roerich, *The Blue Annals*, 774; 拉科．益西多杰，《藏傳佛教高僧傳略》（西寧：青海人民，2007），頁 234。檢索相關資料，吉敦絳央巴的《金剛鬘》應與貝丹僧格（其傳此法予布頓）的，出自同源。不過，篤布巴並沒有將《金剛鬘》作為主要教法予以弘揚，故後世影響不大。

1. 雍敦巴．多杰貝（g.Yung ston pa rDo rje dpal, 1284-1365）

雍敦巴與布頓同時代而年紀稍長。他事實上是位寧瑪派法門的重要傳承者，但同時也是三世噶瑪巴．攘迴多杰（Karma pa Rang byung rdo rje, 1284-1339）與布頓的弟子。[38] 依據《青史》記載：四世噶瑪巴．若貝多杰（Karma pa Rol pa'i rdo rje, 1340-1383）在雍敦巴處聽受了《金剛鬘》。[39] 相關資料並沒有明說雍敦巴的《金剛鬘》傳承領受自何處，但或許就是布頓本人。

2. 喇嘛丹巴．索南堅贊（Bla ma dam pa bSod nams rgyal mtshan, 1312-1375）

喇嘛丹巴為十四世紀下半葉薩迦派密法復興最重要的人物，一三四五年至一三四九年間曾任薩迦寺第十四世座主，並與布頓互為師徒。他十六歲先從傳授布頓《金剛鬘》灌頂的貝丹僧格之處學過此教法，後又再從布頓本人受學過同一法門。[40]

3. 四世噶瑪巴．若貝多杰以降之噶瑪巴與夏瑪巴（Zhwa dmar pa）

噶瑪噶舉派內是否有《金剛鬘》之傳承，過去並不為學界所關注。但前已述黑帽系的四世噶瑪巴從雍敦巴處聽受了此法門；紅帽系的二世夏瑪巴．喀覺旺波（Zhwa dmar mKha'spyod dbang po, 1350-1405）自三世噶瑪巴的弟子堪千．袞嘎沃色（Kun dga' 'od zer）座前聽受《金剛鬘》灌頂；[41] 二世夏瑪巴又把此教法傳給五世噶瑪巴．德銀協巴（Karma pa De bzhin gshegs pa, 1384-1415）。[42] 再之後的四世夏瑪巴．卻扎益西（Zhwa dmar Chos grags ye shes, 1453-1524）與五世夏瑪巴．貢卻沿拉（Zhwa dmar dKon mchog yan lag, 1525-1583），則不只受《金剛鬘》灌頂，更分別寫了《與曼荼羅儀軌〈金剛鬘〉相關之供贊》（*dKyil chog rdo rje phreng ba dang 'brel ba'i mchod bstod bzhugs so*）與《〈金剛鬘〉曼荼羅儀軌》（*rDo rje 'phreng ba'i dkyil chog bzhugs so*）。[43]

4. 宗喀巴（Tshong kha pa, 1357-1419）

據《土觀宗派源流》：格魯派創建者宗喀巴自三十四歲（1490）起於江孜德

38 Roerich, *The Blue Annals*, 149-150.

39 Roerich, *The Blue Annals*, 499.

40 拉科．益西多杰，《藏傳佛教高僧傳略》，頁 200；Heller, "The Vajravali Mandala of Shalu and Sakya: The Legacy of Buton (1290-1364)," 69-73.

41 Roerich, *The Blue Annals*, 542.

42 Roerich, *The Blue Annals*, 507.

43 中國民族圖書館藏文古籍整理室編寫，《藏文典籍目錄》，冊 3，頁 250、266。

慶（bDe chen）寺從布頓之弟子貢松巴・卻貝桑波（Gong gsum pa Chos dpal bzang po），「僅夏秋兩季就受學金剛瑜伽母所攝授的班智達無畏生（護）所秘密妙說的《金剛鬘》四十二大灌頂，成就妙樂的曼荼羅及其灌頂、經傳、指授、解釋、乃至於舞蹈、繪壇、歌贊等諸事相，通過這些遂將《金剛鬘》、《究竟瑜伽鬘》、《光明穗鬘》等三鬘類皆已全部學習精通了。」[44] 另外，其《聞法錄》（rJe rin po che Blo bzang grags pa'i dpal gyi gsan yig bzhugs so）也有《金剛鬘》授法錄的記載。

5. 俄千・袞噶桑波（Ngor chen Kun dga' bzang po, 1382-1456）**與薩迦俄**（Ngor）**支派的宏揚**

俄千・袞噶桑波為十五世紀薩迦俄派的創建者，他建艾旺曲德寺（E wam chos sde），一生傳《金剛鬘》灌頂六十餘遍，[45] 使俄派成為十五至十六世紀藏地弘揚《金剛鬘》的中心。

6. 主巴・白瑪噶波（'Brug pa Padma dkar po, 1527-1592）

白瑪噶波為主巴噶舉熱隆（Ra lung）寺第四世活佛，雖不以弘揚《金剛鬘》聞名，但著有《〈究竟瑜伽鬘〉如何弘揚之現證・利他無邊》（*rNal 'byor rdzogs pa'i 'phreng ba ji lta dar ba'i mngon rtogs gzhan phan mtha' yas zhes bya ba bzhugs so*），[46] 為《金剛鬘》教法在藏地弘揚之教法史。

7. 四世班禪・羅桑卻吉堅贊（Pan chen Blo bzang chos kyi rgyal mtshan, 1567-1662）**及格魯派內的宏揚**

四世班禪或許是十七世紀初使《金剛鬘》於格魯派弘揚的最重要人物。他著有《〈金剛鬘〉四十二大曼荼羅修法・大寶灌頂王鬘》（*rDo rje phreng ba'i dkyil 'khor chen po bzhi bcu rtsa gnyis kyi sgrub thams rin chen dbang gi rgyal po'i phreng ba zhes bya ba bzhugs*），[47] 並先後給以四世達賴（1589-1616）、五世達賴（1617-1682）為首的格魯派三大寺之僧人《金剛鬘》灌頂。[48] 前述將《金剛鬘》重新編整的二世章

44 土觀・羅桑卻季尼瑪（Thu'u bkwan Blo bzang chos kyi nyi ma），《土觀宗派源流（Thu'u bkwan grub mtha'）》，劉立千譯（四川：西藏人民出版社，1985），頁 131-132。

45 土觀・羅桑卻季尼瑪，《土觀宗派源流（Thu'u bkwan grub mtha'）》，頁 103。

46 中國民族圖書館藏文古籍整理室編寫，《藏文典籍目錄》，冊 3，頁 122。

47 中國民族圖書館藏文古籍整理室編寫，《藏文典籍目錄》，冊 2，頁 489。

48 拉科・益西多杰，《藏傳佛教高僧傳略》，頁 285；中國民族圖書館藏文古籍整理室編寫，《藏文典籍目錄》，冊 2，頁 499-500。

嘉，即為四世班禪所認定的轉世靈童，並先後從五世達賴受沙彌戒與比丘戒。[49]

（二）美術遺品的考察

檢視現存十三世紀至十七世紀初的美術遺品，與《金剛鬘》教法有關者可分為「組畫」與「單幅唐卡」兩大類，前者分多幅作品描繪完整的四十二或四十五個《金剛鬘》曼荼羅；後者則多選取「重要的」幾個，並多以曼荼羅主尊代表整個曼荼羅。另外，同時期西藏現存殿堂與石窟壁畫中雖沒有任何《金剛鬘》的遺存，但在尼泊爾木斯塘（Mustang，古代屬藏文化圈）則似乎有相關作例。

1.《金剛鬘》組畫

(1) 喇嘛丹巴本（圖 3）

據目前已公布的資料，此組《金剛鬘》組畫現存十三幅，分藏在歐美的公、私收藏中。每一幅正中央均繪一個《金剛鬘》曼荼羅，四個角落為相關教法的尊像或祖師；另外，最上方為一排祖師，最下方為一排本尊、護法與供養人，許多留有題記。每幅上排祖師的正中央均為喇嘛丹巴（圖 3-1），頭戴菩薩冠，雙手於胸前交握鈴、杵。在此組組畫的一些作品中，還有出現布頓的身影（圖 3-2）。綜合其他證據，這組《金剛鬘》組畫很可能是為了紀念喇嘛丹巴圓寂（1275）一周年的法會而製作的唐卡。[50]

(2) 俄千本（圖 4）

此組《金剛鬘》組畫的畫幅上方布邊皆有題記，標明為「《金剛鬘》第╳號」。目前此組組畫已知存有八幅，森雅秀據此「重建」了其配置：總計為十四幅，每幅多畫四個曼荼羅，少數畫一個，另有一幅畫了五個見「附錄三」。此組組畫為俄千．貢噶桑波於一四三〇年代建俄寺後，委託六位尼泊爾畫師來藏所製作的作品之一，目的是為了紀念他的老師薩桑喇嘛．宣努洛哲（Sa bzang ‘phags pa gZhon nu

---

49 中國民族圖書館藏文古籍整理室編寫，《藏文典籍目錄》，冊 1，頁 477。

50 此組流傳到歐美的唐卡分別被展覽、出版過多次，自一九七八年起有許多學者研究過。根據 Amy Heller 的研究：在此組組畫〈密集三十二尊曼荼羅〉左下角，其供養人題記為帕竹大臣宗吉千波（rDzong ji chen po），指的可能就是宗吉千波．堅贊桑波（rDzong ji chen po rGyal mtshan bzang po, 約 1327-?1390），也可能就是這組組畫的供養人。他曾在一三七三年供養過紀念薩迦堅贊（Shākya rgyal mtshan，帕竹政權絳曲堅贊之姪，第二任第司，明史所稱「章陽國師沙加（監藏）」）圓寂的法會。見 Heller, “The Vajravali Mandala of Shalu and Sakya: The Legacy of Buton (1290-1364),” 69-73; 以及 Heller 所撰寫的展品說明，收於 Martin Brauen, *The Mandala: Sacred Circle in Tibetan Buddhism* (NY & Stuttgart: Rubin Museum of Art & Arnoldsche Art Publishers, 2009), 99.

blo gros, 1358-1412/ 24 ？)。薩桑喇嘛曾至尼泊爾，後來把《金剛鬘》教法傳授與俄千。[51]

值得注意的是：此組組畫的編排，已可看出是以四續次地為邏輯，甚至也包含了《所作集》的三幅事續曼荼羅（編號 14 號，Kimbell Art Museum 藏〔原 Zimmerman 家族藏〕)，[52] 可知與三個世紀後二世章嘉的「重新編排」版本關係密切！森氏因此推測：很可能在喀且班千・釋迦室利在十三世紀初將《金剛鬘》教法傳入時，由於藏人有極大的疑慮，便將次序依依四續分別而傳授灌頂。[53] 對於此，瞿曇殿之作例、以及筆者後文將提到的波士頓本（圖 6)，將提出反證。

(3) **桑結僧格**（Sangs rgya seng ge）**本**（**圖** 5）

由於俄千對於《金剛鬘》教法的極力弘揚，十五世紀以後，以俄支派為主的薩迦派內《金剛鬘》教法大為盛行，相關美術遺品眾多，並且都與俄千組的構圖（因此也包括了其順序）關係密切。

此組《金剛鬘》組畫目前已知存有三幅，畫幅上方布邊也有「《金剛鬘》第╳號」的題記，畫幅下方則南喀貝桑（Nam kha dpal bzang）為紀念其上師金剛持・桑結僧格而製的供養題記。由於上師桑結僧格圓寂於一五六九年，供養人南喀貝桑本身於一六〇二年過世，故此組組畫年代可確定為一五六九至一六〇二年之間。[54]

(4) V & A 本

此組作品已知有三幅。[55] 曼荼羅間的「虛空」以及曼荼羅的圓輪分別以藍、綠為底，顯露出十六世紀末至十七世紀的風格。

---

51 David Jackson, *The Nepalese Legacy in Tibetan Painting* (NY: Rubin Museum of Art, 2010),186-187. Amy Heller 在二〇〇九年的展品說明中也提到俄千為了紀念老師以委託製作此組組畫一事，並說他的老師曾到加德滿都領受到《所作集》曼荼羅儀軌完整灌頂；然 Heller 很顯然地把俄千的老師薩桑喇嘛・宣努洛哲與另一個來自薩桑的喇嘛、人稱「瑪底班千」(Ma ti Paṇ chen）宣努堅贊（gZhon nu rgyal mtshan, 1294-1376）給混淆了。見 Heller 所撰寫的展品說明，收於 Brauen, *The Mandala: Sacred Circle in Tibetan Buddhism*, 99.

52 圖版出版於：Marylin M. Rhie and Robert A. F. Thurman, *Wisdom and Compassion: The Sacred Art of Tibet* (NY: Harry Abrams Inc., 2000), pl. 73.

53 森雅秀，〈アバヤーカラグプタの密教儀軌三部作と《阿闍梨所作集成》：インド密教儀禮の集大成〉，頁 216。

54 Jackson, *The Nepalese Legacy in Tibetan Painting*, 208.

55 除 V & A 收藏一幅外，二〇一二年 Christie’s 紐約春拍另有二幅，見 Christie’s New York: Zndian & Sourheaste Asia Art, Sale no. 2578 (New York: Christie's, 2012), lot. 560, 561.

2. 單幅唐卡中的《金剛鬘》組

除了組畫形式外，還有一些單幅唐卡的配置中，也描繪了部分、甚至完整的《金剛鬘》教法的主尊或曼荼羅。由於《金剛鬘》法集中包含喜金剛、勝樂、密集、時輪等常見教法的本尊，要判斷一幅唐卡是表現部分的《金剛鬘》、亦或只是一些常見本尊的隨意組合，必須非常小心。但無論如何，筆者以下所舉出的例證，均可確認與《金剛鬘》法集有所關聯（為了便於說明，以收藏地或出版者為代號來稱呼）：

(1) 波士頓本（圖 6；配置圖四）

此幅波士頓美術館（Fine Art Museum, Boston）所藏唐卡的中央主尊為時輪雙身像，四周以方格排列共五十六格，除上方一排並第二排二尊為祖師像、畫幅右下方供養人（並供物）與二尊護法（六臂大黑天、財寶天王）外，其餘四十二格實為一組完整的《金剛鬘》法集的主尊，[56] 並且依據的是無畏生護原始的順序：從畫幅右側上方第三排往下，一直到供養人上方一排前三尊，分別是從 [1] 密集文殊（十九尊曼荼羅）至 [7-4] 甘露軍荼利（十三尊曼荼羅）；接著跳到左側上方第二排，在此之前，先把 [8-1] 心髓喜金剛（九尊曼荼羅）畫在主尊時輪金剛方框的左上角，然後再從第二排往下至畫幅最下方，為 [8-2] 身喜金剛（九尊曼荼羅）至 [18] 大隨求母（五護陀羅尼十三尊曼荼羅之主尊）；接續的 [19] 金剛界大日如來（金剛界五十三尊曼荼羅之主尊）至 [25] 智慧空行金剛薩埵（六轉輪王七十二尊曼荼羅之主尊），分別描繪在畫幅下方中央兩排；《究竟瑜伽鬘》最後一章的 [26] 時輪（六百三十四尊曼荼羅）即為畫幅正中央的主尊。在主尊時輪金剛方框的右上角，為獨雄金剛怖畏（C），時輪腿部兩側，還有大輪金剛手（A）與紅色閻摩敵（B），後兩者也出現在瞿曇殿中。

再繼續深究，[19] 至 [25] 次序事實上有些「混亂」，以筆者管見：此乃藝術家把較「不重要」的瑜伽續本尊（也就是 [19] 金剛界大日如來、[21] 法界語自在、[22] 釋迦獅子〔惡趣清淨三十七尊曼荼羅之主尊〕三者）放在下排，而較「重要」的無上瑜伽續本尊放在上排之故。[23] 伏魔金剛手在二世章嘉的分類中被視

56 過去論者對此幅多僅只於中央主尊時輪，森雅秀第一次對此幅作了正確且完整的解讀。見森雅秀，〈ボストン美術館所藏「カーラチャクラと諸尊圖」〉，《チベットの佛教美術とマンダラ》（名古屋：名古屋大學出版社，2011），頁 182-185。

為行續，[57] 在此幅卻被放在上層，筆者認為此乃薩迦派把此尊視為無上瑜伽法門之故。[58] 也因此之故，筆者認為此幅為薩迦派唐卡。

(2) 韓書力本（圖 7）

此幅唐卡出版於韓書力所編輯的《西藏藝術集萃》，當為韓氏於一九八〇年代至一九九〇年代初於西藏采風時所拍攝，出版品上僅簡單定名為「曼荼羅集萃」，高度為 103 公分。該書中將此幅年代定為約十三世紀；[59] 以筆者管見：此幅年代為十四世紀下半葉至十五世紀初。

由於公布的照片僅為上半段，目前無法得知全幅情況；但從照片中可以判斷此幅乃在描繪《金剛鬘》法集，畫幅右上方開始至照片結束的左下方，分別為 [1] 密集文殊十九尊曼荼羅至 [7-2] 金剛作吽三十三尊（？）曼荼羅，其中僅跳過了 [6-2] 無我母十五尊曼荼羅。由於一般在僅描繪部分《金剛鬘》法集的情況時，都是挑選比較「重要」的，此幅依照順序描繪（雖然省略了一幅），很可能是一整組的《金剛鬘》法集，大約是由二至四幅唐卡所組成的組畫。

(3) 羅布林卡本（圖 8；配置圖五）

此幅構圖類似「喇嘛丹巴本」組畫，畫幅中央最主要部分為 [26] 時輪曼荼羅，四個角落主要尊像為：[1] 密集文殊（右上）、[2] 密集不動（左上）、[8-1] 心髓喜金剛（出自《二品續》）（右下）、[12-1] 勝樂（四面十二臂）（左下）；畫幅上方一排，正中為釋尊，兩側金剛手與觀音脅侍，其餘戴菩薩冠、穿華服的尊像，推測為傳時輪法的香巴拉國王；四個角落空處也填滿了祖師像。畫幅下方一排，正中央為金剛力（Vajravega，為時輪金剛忿怒相），左側四格為寶帳大黑天、吉祥天母、供桌、供養人，其餘則都是《金剛鬘》法集的本尊，右起分別為：[5-4] 心髓喜金剛（出自《正相合續》〔*Sampuṭa tantra*〕）、[3] 勝樂金剛薩埵、[7-1] 金剛甘露、[14] 瑜伽虛空、[9] 大幻、[13] 佛顱雙身、[11] 忿怒作吽、[4] 智慧空行母、[10] 佛顱、[6-3] 咕嚕咕哩。在此，藝術家既沒依照無畏生護的次序，也沒依照「俄千本」（＝二世章嘉）的順序，似乎僅是隨意佈置。

---

57 月化身上師傳授，《密答喇百法．金剛鬘法》，頁 239。

58 詳見初慶仁欽（Tshul khrims rin chen），《吉祥伏魔金剛手成就法明釋．皓日》，法護譯（基隆：大藏文化出版社，2006）。

59 韓書力，《西藏藝術集萃》（臺北：藝術家出版社，1995），圖 326。

(4) 洛杉磯本（圖 9）

此幅精美的唐卡已先後為美國學者 Pratapaditya Pal、以及 Tianshu Zhu 等做過詳細的研究。[60] 依據題記，為一名為 Gyal tshan 的僧人所訂製，年代約為十五世紀。畫幅中央主要部分是諸多曼荼羅之集成，包含了各種喜金剛曼荼羅（[8-1]、[8-2]、[5-1] 至 [5-4] 等）、[3] 勝樂金剛薩埵三十七尊（？）曼荼羅、[4] 智慧空行母十三尊曼荼羅、[6-1] 無我母二十三尊曼荼羅、[6-2] 無我母十五尊曼荼羅、[6-3] 咕嚕咕哩十五尊曼荼羅、[16] 金剛度母八尊（？）曼荼羅、[24] 空行五部之五個曼荼羅（金剛空行、佛空行、寶空行、蓮花空行、羯摩空行）；上方一排也都是出自《金剛鬘》、或是與其相關（例如本文已多次出現的獨雄金剛怖畏、紅色閻摩敵）的本尊。[61]

(5) 瑞士私人藍勝樂本（圖 10）

此幅中央主尊為 [12-2] 一面二臂藍勝樂雙身像，完整的曼荼羅應該有六十二尊，這裡其兩側僅描繪了重要的十六尊眷屬。畫幅上方一排共九格，正中央為雙身像，其餘八尊為單尊，故共十尊，乃描繪 [2] 密集不動三十二尊曼荼羅第一圈的十尊；畫幅下方一排共六格，分別描繪獨雄金剛怖畏、[15] 黑色閻摩敵、[12-2] 四面十二臂勝樂、[26] 時輪、金剛橛、與 [8-1] 心髓喜金剛；在主尊藍勝樂上方兩側，還有 [9] 大幻與 [13] 佛顱雙身。此幅 Huntington 與 Bangde 斷代為 1075-1125 之間；[62] 然識讀這些尊像後，可知道此幅應與《金剛鬘》教法有關。前述《金剛鬘》教法乃十三世紀初傳入西藏，因此本幅斷代應在十三世紀初以後。

3. 殿堂石窟中的《金剛鬘》組

雖然遺存有諸多與《金剛鬘》相關的唐卡作品，但以筆者管見：藏地寺廟殿堂與石窟中並沒有相關遺存。由於俄寺已完全毀壞，無法得知原初是否有相關遺跡，但即使夏魯寺（在《金剛鬘》教法傳承中占重要地位的布頓的主寺）也未見。

不過，依據二〇一〇年所公布的尼泊爾木斯塘 Chodzong 石窟的部分照片（圖

60 Pratapaditya Pal, *Art of Tibet: A Catalogue of the Los Angeles County Museum of Art Collection* (LA: LACMA and Univ. of California Press, 1983), pl. P5 以及由 Tianshu Zhu 與 Bangdel、Huntington 共同合寫的展品說明，收於 John Huntington and Dina Bangdel, *The Circle of Bliss: Buddhist Meditational Art* (Ohio & London: The Columbus Museum of Art & Serindia, 2003). pl. 143.

61 Huntington and Bangdel, *The Circle of Bliss: Buddhist Meditational Art*, pl. 143 說明。

62 Huntington and Bangdel, *The Circle of Bliss: Buddhist Meditational Art*, pl. 81.

11），該石窟的牆壁上描繪了 [2] 密集不動、[3] 勝樂金剛薩埵、大勝樂（？）、[26] 時輪、[8-1] 心髓喜金剛（出自《二品續》）、[5-1] 心髓喜金剛（出自《正相合續》）、[14] 瑜伽虛空、[15] 黑色閻摩敵、獨雄怖畏金剛等大像，另在大像上方間的小像，還可判讀出 [12-1] 四面十二臂勝樂、與 [12-2] 一面二臂藍勝樂，除了大勝樂與獨雄怖畏金剛外，以上描繪的本尊都被收入《金剛鬘》法集中。我們已經在「波士頓本」中看到《金剛鬘》法集配上獨雄金剛怖畏的例子，而大勝樂則為尼泊爾盛行的、特有的一種勝樂形式。以目前公布的資料而言，此窟很可能也是與《金剛鬘》教法有所關聯的洞窟。該石窟的斷代約為十四至十五世紀。

（三）小結

綜合文獻與美術遺品的考察，《金剛鬘》教法在前後藏的流傳可歸納如下：

1. 十二世紀密法大師無畏生護編纂了《金剛鬘》，包含了四十二種曼荼羅，並以曼荼羅建立之簡單至複雜（而不是以四續）來排列；
2. 十三世紀初無畏生護的徒孫輩喀且班千至藏傳法十年。他先後三次傳《金剛鬘》灌頂，是《金剛鬘》教法傳入西藏的重要人物，但當時藏人對於該法是否需要分四續分傳有所爭論；
3. 布頓是十四世紀西藏《金剛鬘》傳承最重要的人物，後來西藏的幾支重要傳承都可追溯到他；
4. 薩迦派的喇嘛丹巴、俄千都有傳承《金剛鬘》，特別是俄千一生傳《金剛鬘》灌頂六十餘遍，使俄派成為十五至十六世紀藏地弘揚《金剛鬘》的中心。再者，現存有與喇嘛丹巴、俄千有關的《金剛鬘》組畫；「俄千本」的順序已改為以四續次第來排列，並且成為後世大量俄派作品的祖本；
5. 除了喇嘛丹巴本、俄千本、以及大量俄派作品外，其餘《金剛鬘》作品的風格，同樣都可歸結為藏中地區的作品；
6. 噶瑪噶舉派傳承《金剛鬘》之史料，過去並不為學界所關注。但自四世噶瑪巴以降之噶瑪巴與夏瑪巴多有此傳承；
7. 宗喀巴也與布頓弟子學過《金剛鬘》；但格魯派大力弘揚《金剛鬘》，似乎是要到十七世紀初的四世班禪，他影響了五世達賴；
8. 二世章嘉是現今格魯派《金剛鬘》傳規的定稿者，其以四續為排列。二世章嘉的傳承，應可追溯到四世班禪。

由於十七世紀初格魯派四世班禪以前，大力弘揚《金剛鬘》的布頓、喇嘛丹

巴、俄千等大德，都直接或間接與以後藏為中心的薩迦派有關（過去噶瑪巴與夏瑪巴有《金剛鬘》傳承的史料多被忽略），現存美術遺品亦多如此，因此，論者多謂早期《金剛鬘》教法主要是在薩迦派寺院中傳承。[63]《土觀宗派源流》、《安多政教史》等文獻視《金剛鬘》為薩迦派主要教法也加深此印象。[64] 再者，依據《安多政教史》的記載，至十七世紀初安多地區才普傳《金剛鬘》教法，且與四世班禪在格魯派內弘揚有關。[65] 這些片面的證據，形塑了在此之前《金剛鬘》教法「僅」流行於前後藏的印象。

五、文獻所見《金剛鬘》教法在安多與山西、京畿的早期流傳

關於瞿曇寺所在的安多、以及更廣泛的漢地，《金剛鬘》教法在十七世紀格魯派廣傳以前的流傳情況，在過去少有學者關注。然檢索相關文獻，明初於上述地區事實上可找到三人與《金剛鬘》傳承有關：

1. 智光（1349-1435）

智光可說為明初最著名的僧人外交官，鄧銳齡曾對其生平作過詳實的考證。[66] 依鄧氏考證：智光為籍貫山東的漢人，十五歲於大都吉祥法雲寺出家，從當時在大都傳法的克什米爾班智達薩訶咱釋哩（Sahajasri，具生吉祥，?-1381）國師，「傳天竺聲明記論，遂授心印玄旨」。入明後，智光隨老師薩訶咱釋哩遊五台山，並於洪武七年（1374）年來到了南京，師徒等受到明太祖的召見。由於智光通曉梵語，楊榮所撰的智光傳記〈西天佛子大國師塔銘并序〉（1436）記載：

> 洪武十七年（1384）春與其徒惠便奉使西域，至尼巴辣梵天竺國，宣傳聖

---

63 如 Amy Heller 說到：「《金剛鬘》於十五世紀主要是在薩迦派寺院內傳授。」見 Heller 所寫的展品說明，收於 Brauen, *The Mandala: Sacred Circle in Tibetan Buddhism*, 99.

64 《土觀宗派源流》在敘述完「不出寺牆的十三金法」後說到：「此外有《金剛鬘》灌頂、《成就法海》等的總論與別論。」土觀．羅桑卻季尼瑪，《土觀宗派源流（Thu'u bkwan grub mtha'）》，頁 105；另智觀巴．貢卻乎丹巴繞吉，《安多政教史（mDo smad chos 'byung）》，頁 697 也有類似的說法。

65 依據《安多政教史》：一直要到一六二〇年代至尊金巴達吉（sByin pa dar rgyas, 1574-1641）作為五世達賴的代表前往蒙古地區弘法，被察哈爾、額魯特、喀爾喀、土默特等各王公尊為上師，廣弘《金剛鬘》等法，被譽為「金剛持呼圖克圖」（O chord ha rah u thog thu）。一六三〇至一六三六年任卓尼大寺堪布，「大降《金剛鬘》等總別法雨」，之後《金剛鬘》遂如雨後春筍般在安多、蒙古地區各寺院弘揚。見智觀巴．貢卻乎丹巴繞吉，《安多政教史（mDo smad chos 'byung）》，頁 616。

66 鄧銳齡，〈明西天佛子大國師智光事跡考〉，《中國藏學》，1994 年 3 期，頁 34-43。

> 化，眾皆感慕，已而謁麻曷菩提（Mahabodhi）上師，傳《金剛鬘》壇場四十二會。[67]

尼巴辣即尼泊爾加德滿都河谷，其奉使尼泊爾一事也見於《明實錄》之記載。[68] 而其從麻曷菩提所受的「《金剛鬘》壇場四十二會」，也就是無畏生護《究竟瑜伽鬘》中所說的四十二個曼荼羅。

2. 仲欽（巴）．班丹嘉措（Drung chen dPal ldan rgya mtsho, ？ -1406 稍後）

仲欽巴．班丹嘉措是甘肅洮河北岸人，其事跡記載於《安多政教史》以及新發現的《西天佛子源流錄》，[69] 因是藏學前輩吳均所云「洮岷三傑」之一員而著名。[70] 他八歲學習《喜金剛續．第二品》，二十歲在袞噶洛哲（Kun dga' blo gros）前受近圓戒，聆聽《喜金剛續．第二品》、《入菩薩行》、《阿毗達磨集論》、《時輪》算法、六加行等，二十五歲前去藏中「親近索南堅贊等二十五位教長」。後在安多臨洮、岷州等地傳法。[71] 從這些記載，可以判斷他大概是個有薩迦派背景的僧人，前去藏中所問學的二十五位教長之首的索南堅贊，就是當時薩迦派高僧、具有《金剛鬘》傳承的喇嘛丹巴。

仲欽巴最著名的弟子就是後來被明廷封為「大智法王」班丹札釋。在班丹札釋的段落中，《安多政教史》與《西天佛子源流錄》都提到了仲欽巴把《金剛鬘》傳給了班丹札釋。這些文獻沒有記載仲欽巴的《金剛鬘》受學於何處，但或許是他在西藏問學的時候，很可能就是得自喇嘛丹巴。

3. 班丹札釋

班丹札釋是仲欽巴．班丹嘉措的弟子，為吳均所謂的「洮岷三傑」中的第二位，也是最著名的一位。他是岷州人，十歲時出家開始學習經典，十三歲拜當時在

67　楊榮，〈西天佛子大國師塔銘并序〉，轉引自鄧銳齡，〈明西天佛子大國師智光事跡考〉，頁 36-37。

68　《明實錄．太祖實錄》洪武十七年（1384）二月己未條：「遣智光等使西天尼八剌」。轉引自鄧銳齡，〈明西天佛子大國師智光事跡考〉，頁 36。

69　智觀巴．貢卻乎丹巴繞吉，《安多政教史（mDo smad chos 'byung）》，頁 645；張潤平、蘇航、羅炤編著，《西天佛子源流錄——文獻與初步研究》（北京：中國社會科學出版社，2012）。後者為新發現的仲欽巴弟子班丹札釋（dPal ldan bkra shis, 1377-1452 之後）傳記漢譯本的清代抄本。

70　吳均，〈論明時河洮岷地位與洮岷三傑〉，《藏學研究論叢．1》（拉薩：西藏人民出版社，1989），頁 66-87。

71　智觀巴．貢卻乎丹巴繞吉，《安多政教史（mDo smad chos 'byung）》，頁 645-646。

甘青地區富有聲望的仲欽巴為師，十五歲受沙彌戒，十七歲隨仲欽巴到山西（Zhan zi），「山西吉祥寺內，於本師（案：指仲欽巴）處受聆《金剛鬘》壇場七十二會、《時輪》壇場六支修習」，[72] 之後又在仲欽巴任親教師下，受近圓戒，聆聽《道果》等指引、及全部灌頂、教敕、訣要，念修摧破金剛、喜金剛等。[73] 班丹札釋後來被明成祖派往安多迎接從藏中前往南京的五世噶瑪巴並任其翻譯（1405），後來多次奉命往來於藏漢之間，後被陸續封為大國師（1425）、西天佛子（1436）、大智法王（1452）。[74]

從以上資料顯示：智光於一三八四年於尼泊爾受學《金剛鬘》，不過他是否有在京畿地區傳此法並不清楚；但班丹札釋約於十七歲時（1394）於山西從仲欽巴受《金剛鬘》灌頂，可知至晚於十四世紀九〇年代《金剛鬘》教法在安多、山西地區已有某種程度的流傳。

不過，除了這幾則文獻證據外，在本文識讀出瞿曇殿的《金剛鬘》法集以前，安多或漢地均無此教法在其地流傳的圖像證據。

結論：瞿曇殿《金剛鬘》法集的藝術史意義

總結本文對於十五世紀初與明皇室關係密切的瞿曇寺之瞿曇殿的《金剛鬘》法集的識讀、以及《金剛鬘》教法流傳的梳理，揭露了一些過去我們所不知的訊息：

1. 瞿曇殿《金剛鬘》法集的識讀，是明初安多地區此法門首度圖像資料的發現。
2. 瞿曇殿《金剛鬘》法集與「波士頓本」（圖 6）兩者，均依照無畏生護原來的順序，並且也都「添加」了大輪金剛手與紅色閻摩敵（配置圖三：A、B；配置圖四：A、B），顯然是出於相同的教法傳統。[75] 過去森雅秀推測十三世紀初喀且班

72 張潤平、蘇航、羅炤編著，《西天佛子源流錄——文獻與初步研究》，頁 163-164。過去吳均等譯《安多政教史》相關段落時將「Zhan zi」譯為「新寺」，薩爾吉從義大利博物館所藏藏文刻本中發現由「法師班丹嘉措善敦請」（Chos smra dPal ldan rgya mtshos legs bskul nas）而於洪武二十九年（1396）在山西太原府（Zhran zi Tha'i dben gyi pho brang）刊印的佛經，考定此「法師班丹嘉措」即仲敦巴，《安多政教史》所載前往「Zhan zi」實為「山西」之對音。見薩爾吉，〈意大利帕爾馬中國藝術博物館所藏藏文木刻本佛經〉，《中國藏學》，2008 年 4 期，頁 70-72。此推論已被新發現的漢譯本《西天佛子源流錄》所證實，該書更明確記載班丹札釋於「山西吉祥寺」領受《金剛鬘》教法。

73 智觀巴．貢卻乎丹巴繞吉，《安多政教史（mDo smad chos 'byung）》，頁 641；張潤平、蘇航、羅炤編著，《西天佛子源流錄——文獻與初步研究》，頁 164。

74 智觀巴．貢卻乎丹巴繞吉，《安多政教史（mDo smad chos 'byung）》，頁 643；陳楠，〈大智法王考〉，《中國藏學》，1996 年 4 期，頁 80-81。

75 「波士頓本」還「添加」了獨雄金剛怖畏（配置圖四：C），而瞿曇殿完全漫漶的 V20，緊鄰「添加」於最外側的大輪金剛手（V21），也有可能為獨雄金剛怖畏。

千即對《金剛鬘》教法的順序依照四續做了更動；然而，瞿曇殿與「波士頓本」兩個作例表明十四世紀末至十五世紀初《金剛鬘》仍以無畏生護的順序來編排。以筆者管見：《金剛鬘》改以四續編排，可能是與瞿曇殿相隔年代不遠的俄千所完成的（「俄千本」已是改動後的順序，見「附錄三」）。

3. 綜合筆者系列論文第一篇所得出的結論，明初安多地區計有瞿曇寺之瞿曇殿、寶光殿（第二個大殿）、以及永登妙因寺之萬歲殿等三個作例描繪毗盧文殊金剛四十三尊曼荼羅，且都應該放在《金剛鬘》法集的脈絡中來理解；[76] 瞿曇寺的隆國殿（第三個大殿）的壁畫、以及妙因寺萬歲殿之平棊頂也都與《金剛鬘》法集有關。[77] 這些作例表明十五世紀上半葉安多地區以瞿曇寺為首的寺院曾以《金剛鬘》為主要教法。

然值得注意的是：瞿曇寺寶光殿的北壁西側，描繪了二世夏瑪巴與五世噶瑪巴的肖像。此圖像證據與本文所指出的四世噶瑪巴以降的噶瑪巴與夏瑪巴均有《金剛鬘》傳承聯繫起來，從而將瞿曇寺的《金剛鬘》放在噶瑪噶舉派的脈絡之中。此既與先前學界所熟知的《金剛鬘》唐卡的薩迦派脈絡不同，與十七世紀後於安多地區廣傳《金剛鬘》的格魯派之脈絡不同，同時也與文獻所載智光、仲欽巴等於安多地區的早期弘揚少有聯繫。[78]從瞿曇殿《金剛鬘》法集的發現，開啟了我們進一步研究十五世紀安多地區教法傳承、乃至於與宮廷所傳教法之間關係的契機。

〔後記〕僅以此文獻給筆者在藏傳佛教藝術的啟蒙老師葛婉章研究員。本文依據筆者二〇一三年北京首都師大博士論文〈青海瞿曇寺三大殿壁畫與《金剛鬘》在安多與宮廷的傳播〉的第一、二章的部分內容改寫而成，北京大學南亞學系薩爾吉教授、中國社會科學院民族所廖暘研究員、以及本文的兩位匿名審查都曾給予筆者諸多寶貴批評與建議，在此一併致謝。

76 拙著，〈重探青海瞿曇寺之瞿曇殿（一）：《毗盧幻化網續》（*rNam snang sgyu dra'i rgyud*）「文殊金剛四十三尊曼荼羅」完整作例的新發現及其藝術史之意義〉。

77 拙著，〈青海瞿曇寺三大殿壁畫與《金剛鬘》在安多與宮廷的傳播〉，第三章、第四章第一節；拙著，〈甘肅永登魯土司妙因寺與《金剛鬘》教法在安多的傳播〉。

78 此問題牽涉到瞿曇寺三大殿圖像與興建年代、瞿曇殿壁畫繪製年代、瞿曇寺住持與明皇室的互動、五世噶瑪巴於明廷的傳法等諸多問題，筆者將另文探討。

附錄一　《究竟瑜伽鬘》各章節與所述之曼荼羅

說明：　第一個數字表示在《究竟瑜伽鬘》第╳章，如該章敘述多個曼荼羅，則第二個數字表示是該章的第╳個曼荼羅，例如：「5-4」即表示是《究竟瑜伽鬘》第五章的第四個曼荼羅。

《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	主尊名稱（漢譯）	主尊名稱（梵文）	所屬續部（依二世章嘉）	根本經典（依二世章嘉）	二世章嘉重編之順序
[1]	密集文殊十九尊曼荼羅	（密集）文殊金剛（雙身）	Mañjuvajra	無上父續	《密集續》	1
[2]	密集不動三十二尊曼荼羅	（密集）不動（雙身）	Akṣobhya	無上父續	《密集續》	2
[3]	勝樂金剛薩埵三十七尊曼荼羅	（勝樂）金剛薩埵（雙身）	Vajrasattva	無上母續	《正相合續》（*Sampu□a tantra*）	5
[4]	智慧空行母十三尊曼荼羅	智慧空行母	Jñānaḍākinī	無上母續	《四座金剛續》（*Chaturpita tantra*）	22
[5-1]	身喜金剛十七尊曼荼羅	身喜金剛（雙身）	Hevajra	無上母續	《正相合續》	27
[5-2]	語喜金剛十七尊曼荼羅	語喜金剛（雙身）	Hevajra	無上母續	《正相合續》	28
[5-3]	意喜金剛十七尊曼荼羅	意喜金剛（雙身）	Hevajra	無上母續	《正相合續》	29
[5-4]	心髓喜金剛十七尊曼荼羅	心髓喜金剛（雙身）	Hevajra	無上母續	《正相合續》	30
[6-1]	無我母二十三尊曼荼羅	無我母	Nairātmyā	無上母續	《正相合續》	32
[6-2]	無我母十五尊曼荼羅	無我母	Nairātmyā	無上母續	《（喜金剛）二品續》	33
[6-3]	咕嚕咕哩十五尊曼荼羅	咕嚕咕哩	Kurukullā	無上母續	《（喜金剛）二品續》	34
[7-1]	金剛甘露二十一尊曼荼羅	金剛甘露（雙身）	Vajrāmṛita	無上母續	《金剛甘露續》	14
[7-2]	金剛作吽二十九尊曼荼羅	金剛作吽	Vajrahūṃkāra	無上母續	《金剛甘露續》	15
[7-3]	甘露飲血二十一尊曼荼羅	甘露飲血（金剛嘿嚕迦）	Vajraheruka	無上母續	《金剛甘露續》	16
[7-4]	甘露軍荼利十三尊曼荼羅	甘露軍荼利	Amṛitakuṇḍali	無上母續	《金剛甘露續》	17
[8-1]	心髓喜金剛九尊曼荼羅	心髓喜金剛（雙身）	Hevajra	無上母續	《（喜金剛）二品續》	23

《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	主尊名稱（漢譯）	主尊名稱（梵文）	所屬續部（依二世章嘉）	根本經典（依二世章嘉）	二世章嘉重編之順序
[8-2]	身喜金剛九尊曼荼羅	身喜金剛（雙身）	Hevajra	無上母續	《（喜金剛）二品續》	24
[8-3]	語喜金剛九尊曼荼羅	語喜金剛（雙身）	Hevajra	無上母續	《（喜金剛）二品續》	25
[8-4]	意喜金剛九尊曼荼羅	意喜金剛（雙身）	Hevajraā	無上母續	《（喜金剛）二品續》	26
[9]	大幻五尊曼荼羅	大幻（雙身）	Mahāmāyā	無上母續	《大幻續》	20
[10]	佛顱九尊曼荼羅	佛顱	Buddhakapāla	無上母續	《佛顱續》	19
[11]	忿怒作吽十一尊曼荼羅	忿怒作吽（雙身）	Vajrahūṃkāra	無上母續	《阿必達哈納續》（*Abhidhana tantra*）	12
[12-1]	勝樂（四面十二臂）六十二尊曼荼羅	勝樂（四面十二臂）（雙身）	Saṃvara	無上母續	《勝樂根續》	6
[12-2]	藍勝樂（一面二臂）六十二尊曼荼羅	藍勝樂（一面二臂）（雙身）	Saṃvara	無上母續	《勝樂根續》	7
[12-3]	黃勝樂（一面二臂）六十二尊曼荼羅	黃勝樂（一面二臂）（雙身）	Saṃvara	無上母續	《勝樂根續》	8
[12-4]	紅金剛亥母三十七尊曼荼羅	紅金剛亥母	Vajravarahi	無上母續	《勝樂根續》	9
[12-5]	藍金剛亥母三十七尊曼荼羅	藍金剛亥母	Vajravarahi	無上母續	《勝樂根續》	10
[12-6]	黃金剛亥母三十七尊曼荼羅	黃金剛亥母	Vajravarahi	無上母續	《勝樂根續》	11
[13]	佛顱二十五尊曼荼羅	佛顱（雙身）	Buddhakapāla	無上母續	《佛顱續》	18
[14]	瑜伽虛空五十八尊曼荼羅	瑜伽虛空（雙身）	Yogāmbara	無上母續	《四座金剛續》	21
[15]	黑色閻摩敵十三尊曼荼羅	（黑色）閻摩敵（雙身）	Yamāri	無上父續	《閻黑續》	4
[16]	金剛度母十一尊曼荼羅	金剛度母	Vajratārā	無上母續	《樓閣續》	35
[17]	摩利支天二十五尊曼荼羅	摩利支天	Mārīcī	事續	《摩利支續》	41

《究竟瑜伽鬘》之章節	曼荼羅名稱（含尊像數）	主尊名稱（漢譯）	主尊名稱（梵文）	所屬續部（依二世章嘉）	根本經典（依二世章嘉）	二世章嘉重編之順序
[18]	五護陀羅尼十三尊曼荼羅	大隨求母	Mahāpratisarā	事續	《五護陀羅尼》	42
[19]	金剛界五十三尊曼荼羅	金剛界（大日如來）	Vajradhātu	瑜伽續	《攝真實經》	37
[20]	毗盧文殊金剛四十三尊曼荼羅	（毗盧）文殊金剛（雙身）	Mañjuvajra	無上父續	《幻化網續》（*Māyājāla tantra*）	3
[21]	法界語自在二百二十一尊曼荼羅	文殊（法界語自在）	Mañjughoṣa	瑜伽續	《幻網續》、《文殊真實名經》（*Mañjuśrīnāmasaṃgīti tantra*）之瑜伽續注	39
[22]	惡趣清淨三十七尊曼荼羅	釋迦獅子	Durgatipariśodhana	瑜伽續	《除惡趣續》（*Durgatipariśodhana tantra*）	38
[23]	伏魔金剛手三十三尊曼荼羅	伏魔金剛手	Bhūtaḍāmara	行續	《伏魔金剛手續》	40
[24]	空行五部五十三尊曼荼羅	金剛空行（雙身）	Hevajra	無上母續	《空行母金剛樓閣續》	31
[25]	六轉輪王七十二尊曼荼羅	金剛薩埵（雙身）	Vajrasattva	無上母續	《現說無上續》（*Abhidhana tantra*）	13
[26]	時輪六百三十四尊曼荼羅	時輪（雙身）	Kālachakra	無上母續	《時輪續》	36

資料來源：*rDzogs pa'i rnal 'byor gyi phreng ba zhes bya ba*（《究竟瑜伽鬘》），收於中華大藏經校勘局校勘，《中華大藏經（藏文）丹珠爾》，北京：中國藏學出版社，1994-2008，冊39。

附錄二　《究竟瑜伽鬘》所說四十二種曼荼羅之各主尊相關段落藏漢對譯[79]

[1] 密集文殊十九尊曼荼羅（頁 263）

དེའི་ལྟེ་བའི་ནང་དུ་འོག་གི་རྩིབས་ཀྱི་སྟེང་དུ་ཆོས་འབྱུང་གྲུ་གསུམ་དཀར་པོ་ཤིན་ཏུ་ཡངས་པའི་ནང་དུ་འོག་གི་ཟུར་ལ་གནས་པའི་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ་དང་བཅས་པའོ།། རྡོ་རྗེ་དེའི་ཕྱོགས་ཀྱི་ར་རྣམས་དང་ལྟེ་བ་ནི་ཇི་ལྟར་རིགས་པར་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ལ་སོགས་པའི་མདོག་དང་འདྲ་བའོ།།　དེར་རིན་པོ་ཆེ་ཁ་དོག་ལྔ་ལས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོའི་དཀྱིལ་འཁོར་འོད་གསལ་བ་ཕྱོགས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་ཐམས་ཅད་སྣ་ཚོགས་པའི་འོད་ཟེར་གྱིས་ཁྱབ་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ་།།　དེའི་དབུས་སུ་བཅོམ་ལྡན་འདས་དཔལ་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེའི་སྐུ་གུར་གུམ་གྱི་མདོག་ལྟ་བུ་གཡས་དང་གཡོན་གྱི་ཞལ་ནག་པོ་དང་དཀར་པོ།　རལ་གྲི་དང་མདའ་དང་ཨུཏྤ་ལ་དང་གཞུ་འཛིན་པ་རིན་པོ་ཆེའི་ཅོད་པན་ཅན་ནོ།།　རིན་པོ་ཆེ་སྣ་ཚོགས་པས་བརྒྱན་པ།　འོད་ཟེར་མཐའ་ཡས་པའོ།།（頁 265-6）

འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེ་ལ་སོགས་པའི་ལྷ་འདི་རྣམས་ནི་ཞལ་གསུམ་པ་ཕྱག་དྲུག་པ་ཕྱག་མཚན་དང་པོ་གཉིས་ནི་གཡས་པ་དག་གིས་སོ།།　གཞན་གཉིས་ནི་གཡོན་པ་དག་གིས་འཛིན་པའོ།། ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྩ་བའི་ཞལ་ནི་སྐུ་མདོག་བཞིན་ནོ།།（頁 267）

འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེ་དང་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་དང་ལྷ་མོ་བཅུ་པོ་རྣམས་ནི་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་གིས་བཞུགས་པའོ།། གཞན་ནི་ཉི་མ་ལའོ། ཟླ་བ་དང་ཉི་མའི་འོག་ཏུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའོ།།（頁 267）

其（按：指護輪）中央部位之內，下輻之上方有白色三角形的法源，其極廣大的內部的下方有雜瓣蓮花，之上有十字金剛杵，此金剛杵四方的杵頭與中心部依序同大日等（五如來）之膚色。在此，由五色寶所成、能仁王之曼荼羅光明顯曜、種種光明遍照一切圓輪，為無量宮。在其中央為薄伽梵吉祥金剛薩埵文殊金剛，膚如紅花之色，右面、左面為黑膚、白膚，以主要的兩手擁抱同己之智慧母，（其餘的手）持劍、箭、鄔巴拉花、弓；具寶冠，以各種珠寶為飾，（具）無量之

79　文本見：རྫོགས་པའི་རྣལ་འབྱོར་གྱི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱ་བ (*rDzogs pa'i rnal 'byor gy iphreng ba zhes bya ba*)，頁 262-412。凡例如下：

1. 原文略為一段一「章」，一章如講述一個以上之曼荼羅時，部分仍同一段，但也有分段的情形，如第五章為《正相合續》所述的喜金剛曼荼羅，計四種，但 [5-1] 身、[5-2] 語、[5-3] 意三種喜金剛為一段一起講述，[5-4] 心隨喜金剛則另起一段講述。本文從《究竟瑜伽鬘》文本之分段。
2. 原文所分之段落（章）均無標題，本文統一以「主尊名稱＋曼荼羅之尊像數」的方式命名，並附上編號（如 [5-4]，參見「附錄四」)。「主尊名稱」則參考章嘉以降格魯派之習慣稱法，如 [1] 密集文殊十九尊曼荼羅之主尊，《究竟瑜伽鬘》原文稱「薄伽梵吉祥金剛薩埵文殊金剛」(可簡稱「文殊金剛」)，但依章嘉等的稱法，因根本經典為《密集續》，故稱其主尊為「密集文殊金剛」，又如 [5-1] 身、[5-2] 語、[5-3] 意三種喜金剛十七尊曼荼羅，《究竟瑜伽鬘》原文僅以手臂數稱「一面二臂（尊)」、「四臂尊」、「六臂尊」，本文則依章嘉，分別稱「身」、「語」、「意」喜金剛。
3. 本文僅藏漢對譯曼荼羅主尊（雙身則包括其明妃）之相關段落，眷屬、封印、咒語等皆省略。
4. 藏文無刪節符，故文中有刪節部分即另起一行，每個引文後標明頁碼；然漢譯部分則保留一段之概念，中有刪節即用刪節符「……」。

光芒。……文殊金剛等諸尊皆三面六臂，（前面諸尊所述的）頭兩個持物（都）是右手所持，其餘兩個為左手所持；所有主面（的膚色）皆同身色。……文殊金剛、大日、與十天母皆以金剛跏趺坐於月輪上，其餘的為（以金剛跏趺坐於）日輪上；月輪與日輪之下為雜瓣蓮花。

[2] 密集不動三十二尊曼荼羅（頁 270）

བསྡུས་པའི་རིམ་པར་གསུངས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་ནི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་བར་དུ་སྔ་མ་བཞིན་ནོ།།（頁 270）

གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་མི་སྐྱོད་པ་ནག་པོ་དྲག་པོ་གཡས་པ་དང་ཅིག་ཤོས་ཀྱི་ཞལ་དཀར་པོ་དང་དམར་པོ་ཕྱག་གཡས་པ་རྣམས་ནི་ཁྲོ་བོའི་རྡོ་རྗེ་དང་འཁོར་ལོ་དང་པདྨ་བསྣམས་པ། གཡོན་པ་རྣམས་ན་དྲིལ་བུ་དང་ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུ་དང་རལ་གྲི་འཛིན་པ་རང་དང་འདྲ་བའི་རག་བྱ་རྡོ་རྗེ་མ་ལ་འཁྲུད་པའོ།།（頁 270-1）

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལྔ་པོ་འདི་དང་འཆད་པར་འགྱུར་བའི་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་བར་ནི་རལ་པའི་ཐོར་ཚུགས་དང་རིན་པོ་ཆེའི་ཅོད་པན་དང་རིན་པོ་ཆེ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱན་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བརྒྱན་པའོ།།（頁 271）

མི་བསྐྱོད་པ་ལ་སོགས་པ་འདི་དག་ནི་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་སྟེང་དུ་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་རྡོ་རྗེ་རྩེ་ལྔ་པ་དང་…　…ལ་བཞུགས་པ་ཞལ་གསུམ་ཕྱག་དྲུག་པའོ།།（頁 271）

དེ་ལ་ནམ་པར་སྣང་མཛད་དང་ལྷ་མོ་རྣམས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཟླ་བ་ལ་གནས་པའོ།། གཞན་རྣམས་ནི་ཉི་མ་ལ་གནས་པའོ།།

མི་བསྐྱོད་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ནི་རྡོ་རྗེའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཅན་ནོ།།（頁 274）

མི་བསྐྱོད་པའི་ཐུགས་ཀར་ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའ་ཕྱག་གཉིས་པ་དམར་པོ་ཡུམ་དང་བཅས་པའོ།།　དེའི་ཐུགས་ཀར་ཏིང་ངེ་འཛིན་སེམས་དཔའ་ཧཱུྃ་ནག་པོའོ།།（頁 275）

《略次第》所說的（不動如來）曼荼羅：至無量宮均如前（所述）……在無量宮的中央，兇猛的不動（如來）黑膚，右面與另一面為白膚、紅膚，右手持（作為）忿怒（族的象徵物）的金剛杵、輪、蓮花，左手持鈴、如意寶、劍，擁抱與己身相同的觸金剛女。……此五如來（按：包括主尊不動）至於後將說的普賢（菩薩）（均有）髮髻、寶冠，並以各種珠寶飾品為飾。……在雜瓣蓮花之上，不動等諸尊依序坐於五鈷金剛杵……之上的日輪或月輪上，（諸尊皆）三面六臂。……在此，大日、所有天母與菩薩均在月輪上，其餘諸尊（按：包括主尊不動）則在日輪上。不動等皆金剛跏趺坐。……不動的心窩中有智慧薩埵，二臂，紅膚，具有明妃；其心窩中（又）有（表徵）三摩地薩埵的黑色「吽」字。

[3] 勝樂金剛薩埵三十七尊曼荼羅（頁 276）

དཔལ་ཀུན་ཏུ་ཁ་སྦྱོར་གྱི་རྒྱུད་ལས་གསུངས་པའི་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའི་དཀྱིལ་འཁོར་ནི་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་སྲུང་བའི་འཁོར་ལོའི་སྟེང་དུ་ཆོས་འབྱུང་གི་དཀྱིལ་དུ་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ༎（頁 276）

གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་ཞལ་འཛུམ་པ་དང་བཅས་པའི་སྐུ་མདོག་དཀར་པོ་ལ་ཅུང་ཟད་དམར་བའི་མདངས་དང་ལྡན་པ་རལ་པའི་ཐོར་ཅོག་ནག་པོ་ལ་གནས་པའི་ནོར་བུ་དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ་དང་དེའི་འོག་ཏུ་གཡོན་ངོས་སུ་གནས་པའི་ཟླ་བ་ཕྱེད་པ་དྲི་མ་མེད་པ་དང་། སངས་རྒྱས་ལྔའི་ཅོད་པན་ཅན་དཔྲལ་བའི་སྟེང་དུ་ཐོད་པ་ལྔ་དང་གཙུག་གི་འཁོར་ལོ་དང་། རྣ་ཆ་དང་མགུལ་རྒྱན་དང་ལག་གདུབ་དང་སྐེ་རགས་དང་ཐལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་བརྒྱན་པ་ཞལ་གསུམ་པ་གཡས་པ་དང་ཅིག་ཤོས་ཀྱི་ཞལ་སྔོན་པོ་དང་དམར་པོ་ཞལ་རེ་རེ་ལ་སྤྱན་གསུམ་གསུམ་དང་ལྡན་པ་ཕྱག་དྲུག་པ་རྡོ་རྗེ་དང་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུས་རྣམ་པར་མཛེས་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་རང་དང་དང་འདྲ་བའི་ཤེས་རབ་ལ་འཁྱུད་ཅིང་ཆུ་སྐྱེས་ལ་མཉམ་པར་སྦྱར་བའི་དགའ་བ་དང་ལྡན་པ་ཕྱག་གཡས་པ་དག་གིས་རལ་གྲི་དང་ལྕགས་ཀྱུ་འཛིན་པ་གཡོན་པ་དག་གིས་ཐོད་པ་དང་ཞགས་པ་འཛིན་པ་ཉི་མའི་འོད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཅན་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཐོད་པ་དང་ཟླ་བའི་གདན་ལ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པས་བཞུགས་པ་གར་གྱི་ཉམས་དགུ་དང་ལྡན་པའོ༎　དེའི་ཐུགས་ཀར་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཟླ་བ་ལ་ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའ་སྐུ་མདོག་དཀར་དམར་སེམས་དཔའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཅན་སངས་རྒྱས་ལྔའི་ཅོད་པན་གྱིས་སྤྲས་པ་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱན་གྱིས་བརྒྱན་པ་རྡོ་རྗེ་དང་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་དང་བཅས་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས། རང་དང་འདྲ་བའི་ཤེས་རབ་ལ་འཁྱུད་པ། དེའི་ཐུགས་ཀར་ཟླ་བ་ལ་ཏིང་ངེ་འཛིན་སེམས་དཔའི་རང་བཞིན་ཧཱུྃ་ནག་པོའི་རྣམ་པའོ༎（頁 277-8）

《吉祥正相合續》所說的金剛薩埵曼荼羅：在金剛帳內的護輪中央，風、火、水、地等輪與須彌山之頂有法源，其中央為無量宮。……在無量宮的中央，金剛薩埵面帶微笑，膚色白而帶有微紅；長髮的黑髮髻上有寶珠與十字金剛杵，其左下方有潔淨的半月，並具五佛冠，額上有五骷髏與髻環，另飾有耳璫、頸鍊、手釧、腰帶與焚灰；三面，右面與另一面為藍膚、紅膚，三面均有三眼；六臂，飾有金剛杵與金剛鈴的兩臂擁抱與自己相同的智慧母，在蓮花上雙運，非常喜悅；（其餘）兩隻右手持劍、鉤，兩隻左手持顱器、羂索；具日輪背光，半跏趺坐於雜瓣蓮花、顱器、與月輪的座上，具舞蹈九態。在其心窩中，白紅膚的智慧薩埵以薩埵跏趺坐於雜瓣蓮花與月輪上，戴五佛冠，以珠寶飾品裝飾，以持金剛杵與金剛鈴的兩手擁抱與自身相同的智慧母。在其心窩中，)（又）有（表徵）三摩地薩埵自性的黑色「吽」字於月輪上。

[4] 智慧空行母十三尊曼荼羅（頁 283）

ཡེ་ཤེས་མཁའ་འགྲོ་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་ནི་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་ལྟེ་བར་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་གདུགས་དཀར་པོ་དང་བཅས་པའི་སེང་གེ་ལ་གནས་པའི་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཉི་མར་ཡེ་ཤེས་མཁའ་འགྲོ་མ་སྔོན་མོའོ༎　འདིའི་ཅོད་པན་དར་གྱིས་བཅིངས་པའི་སྟེང་དུ་རྡོ་རྗེས་མཚན་པ་སངས་རྒྱས་ལྔ་འོད་འཕྲོ་བས་བརྒྱན་པ།　རྩ་བའི་ཞལ་ཁྲོ་ཞིང་གད་རྒྱངས་དང་

བཅས་པ། གཡས་དཀར་བ་བཞད་པ་དང་བཅས་པ། གཡོན་དམར་བ་སྒེག་པ་དང་བཅས་པ། ཞལ་རེ་རེ་ལ་སྤྱན་གསུམ་གསུམ་པ། གཡས་པའི་ཕྱག་གསུམ་ན་སྟེང་དུ་བསྟན་པའི་ཁ་ཊྭཾ་ག་དང་དགྲ་སྟ་དང་རྡོ་རྗེའོ། གཡོན་གྱི་གསུམ་ལ་རིལ་བུ་དང་ཁྲག་གིས་གང་བའི་ཐོད་པ་དང་རལ་གྲི་རྣམས་སོ།། （頁 283）

ལྷ་མོ་བཅུ་གསུམ་པོ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ལྷའི་གོས་དམར་པོ་མནབས་པ་དབུ་ལ་ཐོད་པ་ལྔའི་ཕྲེང་བ་དང་བཅས་པའི་ཕྱག་རྒྱ་ལྔ་དང་ལྡན་པ་སེམས་དཔའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཅན་ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་བརྒྱད་ཀྱིས་རྣམ་པར་བརྒྱན་པ་བསྐལ་པའི་མཐའི་མེ་འབར་བའི་འོད་ལྟ་བུའི་འོད་ཟེར་གྱི་ཚོགས་ཀྱིས་འཇིགས་པར་བྱེད་པ་……（頁 284）

智慧空行母曼荼羅：在金剛帳內的雜瓣蓮花與十字金剛杵中有無量宮，其內帶白傘的獅子上有雜瓣蓮花與日輪，藍膚的智慧空行母位於其上。其以冠帶束起的（頭髮）上方以金剛杵為飾，並以五佛光裝飾。主面忿怒而笑；右面白膚，歡喜而笑；左面紅膚，具嬌媚狀；三面，具有三眼。三隻右手持向上展示的天杖、斧、金剛杵，三隻左手持鈴、盛滿血的顱器、劍。……十三尊天母（按：包括主尊智慧空行母）皆著紅色天衣，頭頂具有五骷髏鬘，具五手印，薩埵跏趺坐，為八大龍王莊嚴，如劫末火燃之光而令人畏懼……

[5-1] 身喜金剛、[5-2] 語喜金剛、[5-3] 意喜金剛十七尊曼荼羅（頁 285）

བཅུ་བདུན་གྱི་བདག་ཉིད་ཀྱི་ཀྱེ་རྡོ་རྗེའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་ཆོས་འབྱུང་གི་དཀྱིལ་ན་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ཟེ་འབྲུ་ལ་གནས་པའི་རོའི་སྙིང་གར་གནས་པའི་ཁྲག་གིས་གང་བའི་ཐོད་པའི་སྟེང་དུ་ཉི་མ་ལ་ཀྱཻའི་རྡོ་རྗེ་རྣམ་པ་གསུམ་མོ།། བཞི་པ་ལ་ནི་རོ་དང་བྲལ་བའོ།། དེ་ལ་འཇིག་རྟེན་གསུམ་ཀུན་དུ་བསྐྱོད་པ་ནག་པོ་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེས་མཚན་པའི་དབུ་སྐྲ་ཁམ་སེར་གྱེན་དུ་བརྫེས་པ་ཐོད་པ་ལྔ་དང་ཕྱག་རྒྱ་དྲུག་དང་། མི་མགོ་རློན་པའི་ཕྲེང་བས་བརྒྱན་པའོ།། རྒྱབ་ཀྱི་ཆར་སྟག་གི་པགས་པའི་སྨད་དཀྲིས་ཅན་ཞབས་གཡོན་པའི་བརྐྱང་ལ་གཡས་པའི་ཞབས་ཀྱི་རྩེ་མོ་ཡང་དག་པར་བཞག་པའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པས་གནས་པ་སྤྱན་གསུམ་དམར་ལ་ཟླུམ་པ་ཞལ་གཅིག་ཕྱག་གཉིས་པ་ཕྱག་གཡོན་པས་ཐོད་པ་ཁྲག་གིས་གང་བ་རོ་རྗེས་མཚན་པ་འཛིན་པ། འཆད་པར་འགྱུར་བའི་རང་བཞིན་གྱིས་བདག་མེད་མ་ལ་འཁྱུད་པ། ཕྱག་གཡས་པ་རྡོ་རྗེ་རྩ་ལྔ་པའི་དབྱུག་པ་བརྡེག་པའི་ཚུལ་གྱིས་འཛིན་པའོ།། ཡང་ན་ཕྱག་བཞི་པ་ཕྱག་གཉིས་པ་ལྟ་བུ་ཕྱག་གཞན་གཉིས་ཀྱིས་བག་ཉིད་ལྟ་བུའི་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་ལ་ཡང་དག་པར་འཁྱུད་པའོ་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ནི་ཁྱད་པར་རོ།། ཡང་ན་ཕྱག་དྲུག་པ་ནག་པོ་ཞལ་གསུམ་པ་ནག་པོ་དང་དཀར་པོ་དང་དམར་པོ། ཞལ་རེ་རེ་ལ་སྤྱན་གསུམ་པ་རལ་པའི་ཅོད་པན་གྱིས་བརྒྱན་པ་ཕྱག་གཡས་པ་རྣམས་ནི་རྡོ་རྗེ་དང་མདའ་དང་རྩེ་གསུམ་པ་འཛིན་པ། གཡོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་དང་གཞུ་དང་ཐོད་པའོ།། རྡོ་རྗེ་དང་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་དང་ལྡན་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་བདག་ཉིད་ལྟ་བུའི་རྡོ་རྗེ་ཤུ་གུ་རྒྱུད་མ་ལ་འཁྱུད་པ་སྟེ། གཞན་ནི་ཇི་ལྟར་རིགས་པར་སྔ་མ་བཞིན་ནོ།།（頁 285-6）

喜金剛十七自性尊曼荼羅：金剛帳內的法源中有無量宮，其中央的雜瓣蓮花的花蕊上有屍體，屍體心窩為盛滿血的顱器，顱器上有日輪，上為三種喜金剛。第四種與屍體分離。其震撼三界，黑膚，以十字金剛杵裝飾的黃褐色頭髮向上豎起，

以五骷髏（鬘）、六手印、濕人首鬘為飾，後側具虎皮裙；右腿腳尖以半跏趺坐置於左大腿上，三眼紅而圓瞪。一面二臂尊（按：即身喜金剛），左手持以金剛杵為飾、裝滿血的顱器，以當來將說之法擁抱無我母；右手持五轂金剛棒作揮舞狀。再者為四臂尊（按：即語喜金剛），兩手同前所述，差異處為：其餘兩手正念地擁抱如己的金剛亥母。再者為六臂尊（按：意喜金剛），黑膚，三面，分別為黑膚、白膚、紅膚，每面均有三眼，以長髮辮與冠為飾；右手持金剛杵、箭、三叉戟，左手持金剛鈴、弓、顱器，持金剛杵與金剛鈴的兩臂還擁抱著同己的金剛心續母；其餘的如前述。

[5-4] 心隨喜金剛十七尊曼荼羅（頁 286）

ཀྱེའི་རྡོ་རྗེ་བཞི་པ་ནི་ཕྱག་བཅུ་དྲུག་པ་མི་བསྐྱོད་པས་རྒྱས་བཏབ་པ་བདག་མེད་པ་དང་སྙོམས་པར་འཇུག་པ།   འོན་ཀྱང་འདི་ལ་གོང་དུ་བཤད་པའི་རོའི་གནས་སུ་བདུད་བཞི་སྟེ། དེ་ལ་ཕུང་པོའི་བདུད་ཀྱི་རང་བཞིན་ཚངས་པ་སེར་པོ་ཉོན་མོངས་པའི་བདུད་ཁྱབ་འཇུག་ནག་པོ། འཆི་བདག་གི་བདུད་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ་དཀར་པོ། ལྷའི་བུའི་བདུད་ནི་བརྒྱ་བྱིན་ཁམ་སེར་རོ།། དེར་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཞབས་བཞི་པའི་ཞབས་གཉིས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པ་དང་གཞན་གཉིས་ཀྱིས་ནི་གཡོན་བསྐུམ་པ་དང་གཡས་བརྐྱང་བས་བཞུགས་པ།   སྐུ་མདོག་ནག་པོ་དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ་ལ་སོགས་པ་ནས་སྟག་གི་པགས་པའི་བར་དུ་སྔར་བཤད་པའི་ཁྱད་པར་དང་ལྡན་པ་ཞལ་བརྒྱད་པ་སྤྱན་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི་པ་རྩ་བའི་མཆེ་བ་གཙིགས་པ་ལྷ་མ་རྣམས་ནི་ནག་པོའོ།། གཡས་པའི་ཕྱག་རྣམས་ནི་རྡོ་རྗེ་དང་རལ་གྲི་དང་མདའ་དང་འཁོར་ལོ་དང་ཐོད་པ་དང་དབྱུག་པ་དང་རྩེ་གསུམ་པ་དང་ལྕགས་ཀྱུ་རྣམས་སོ།།   གཡོན་པ་རྣམས་སུ་དྲིལ་བུ་དང་པདྨ་དང་གཞུ་དང་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་བསྒྲེང་བ་དང་ཐོད་པ་དང་རིན་པོ་ཆེ་དང་སྡིགས་མཛུབ་དང་ཞགས་པའོ།། （頁 286-7）[1]

第四種喜金剛為十六臂，以不動佛為封印，與無我母雙運；但在此，前述的屍體（改）為四魔：蘊魔化現為黃色梵天，煩惱魔化現為黑色遍入天，死魔化現為白色大自在天，天子魔化現為黃褐色帝釋天。此薄伽梵（按：即心隨喜金剛）有四足，兩腿半跏趺坐，兩腿以左屈右展之姿而立。黑膚，並具有前述從十字金剛杵到虎皮等的特徵（按：即「以十字金剛杵裝飾的黃褐色頭髮向上豎起，以五骷髏（鬘）、六手印、濕人首鬘為飾，後側具虎皮裙」)。八面，二十四眼，主面黑而帶笑，右面白膚，左面紅膚，位於頂的面獠牙切齒，其餘面為黑膚；右手分別持杵、劍、箭、輪、顱器、棍、三叉戟、鉤，左手分別持鈴、蓮花、弓、豎起的天杖、顱器、寶珠、結期剋印、與羂索。

[6-1] 無我母二十三尊曼荼羅、[6-2] 無我母十五尊曼荼羅（頁 290）

བདག་མེད་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་ཆོས་འབྱུང་གི་དབུས་སུ་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་ནང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ལྟེ་བར་བདག་མེད་མའོ།།（頁 289）

འདིར་ཕྱི་མ་ལ་གནས་པའི་གཽ་རཱི་ལ་སོགས་པ་བརྒྱད་ནི་ཕྱག་བཅུ་དྲུག་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལྟ་བུར་སེར་པོ་ལ་སོགས་པའི་མདོག་ཅན་ནོ།། གཞན་བདུན་ནི་སྔོན་མོའོ།། བཅོ་ལྔ་པོ་ཡང་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པས་རོའི་སྙིང་གར་གནས་པའི་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་གནས་པའོ།། ཞལ་གཅིག་པ་སྤྱན་གསུམ་པ་དམར་བ་དབུ་སྐྲ་དམར་སེར་གྱེན་དུ་བརྫེས་པ་སྟག་གི་པགས་པའི་ཤམ་ཐབས་ཅན་ཕྱག་བཞི་པ་གཡས་དག་གིས་རྡོ་རྗེ་དང་གྲི་གུག་གོ། གཡོན་པ་དག་གིས་ཐོད་པ་དང་། གྱེན་དུ་བསྒྲེང་བའི་ཁ་ཊྭཱཾ་ཁ་འཛིན་པའོ།། དབུ་ལ་ཐོད་པ་ལྔའི་ཕྲེང་བས་བརྒྱན་པ། ཕྱག་རྒྱ་ལྔ་དང་ལྡན་པའོ།།（頁 289）

བདག་མེད་མ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ལ་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་མི་བསྐྱོད་པ⋯⋯རྣམས་ཀྱིས་རྒྱས་བཏབ་པའོ།།（頁 289-90）

ཡང་ན་བདག་མེད་མ་ལ་སོགས་པ་ལྷ་མོ་བཅོ་ལྔའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་རོ།། དེ་ལ་ལྷ་མོ་ཐམས་ཅད་སྐུ་མདོག་ནག་མོ་གཡས་གཡོན་གྱི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་གྲི་གུག་དང་ཐོད་པ་འཛིན་པ་མཆོད་ཕྱིར་ཐོགས་པ་འདྲ་བའི་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་དང་བཅས་པའོ།། གཞན་རྣམས་ནི་གོང་མ་བཞིན་ནོ།།（頁 290）

無我母曼荼羅：在金剛帳內的法源的中心有無量宮，其內的雜瓣蓮花的中央有無我母，⋯⋯在此，住於外側的白色女等八尊如同十六臂尊（按：指心髓喜金剛）的曼荼羅，膚色為黃等顏色；其餘七尊（按：包括主尊無我母）為藍膚。十五尊也是以半跏趺坐（立）於（按：此乃指同 [5-1] 身喜金剛等之以「右腿腳尖以半跏趺坐置於左大腿上」，即所謂的「舞立姿」）屍體的心窩的月輪上。（無我母）一面，三紅眼，紅黃的頭髮向上豎起，具虎皮裙；四臂，兩隻右手持金剛杵、鉞刀，兩隻左手持顱器、與向上豎起的天杖；頭飾五骷髏鬘，具五手印。⋯⋯無我母等次第如如常為不動⋯⋯為封印。⋯⋯再者，無我母等十五自性尊曼荼羅：在那，全部天女均為黑膚，右、左兩手持鉞刀與顱器，以同（繫）聖帶（的方式持）天杖；其他的則如前所述。

[6-3] 咕嚕咕哩十五尊曼荼羅（頁 290）

གང་གྱི་ཚེ་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་བདག་པོ་ཀུ་རུ་ཀུ་ལླེ་དམར་མོ་ཕྱག་བཞི་མ་གཡས་གཉིས་ཀྱིས་མདའ་དང་ལྕགས་ཀྱུ་འཛིན་པ། གཡོན་གཉིས་ཀྱིས་ཨུཏྤ་ལ་དམར་པོ་དང་གཞུ་འཛིན་པ་ཞལ་གཅིག་པ་སྤྱན་གསུམ་པ་སྣང་བ་མཐའ་ཡས་ཀྱིས་རིགས་ཀྱི་བདག་པོ་གྱུར་པ།（頁 290）

བཅོ་ལྔ་པོ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་པདྨ་དམར་པོ་དང་རོའི་སྙིང་གར་ཟླ་བ་ལ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པས་གནས་པའོ།།（頁 290）

此時，曼荼羅的主尊咕嚕咕哩紅膚，四臂，兩隻右手持箭、鉤，兩隻左手持紅色鄔巴拉花、弓；一面，三眼，以無量光為部主。⋯⋯十五尊（按：包括主尊咕嚕

咕哩）皆以半跏趺坐（立）於（按：即舞立姿）紅色蓮花與屍體心窩的月輪上。

[7-1] 金剛甘露二十一尊曼荼羅、[7-2] 金剛作吽二十九尊曼荼羅、[7-3] 甘露飲血二十一尊曼荼羅、[7-4] 甘露軍荼利十三尊曼荼羅（頁 291-3）

> རྡོ་རྗེ་བདུད་རྩིའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་ཆོས་འབྱུང་གི་དབུས་སུ་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ཟེ་འབྲུར་ཟླ་བ་ལ་དཔལ་རྡོ་རྗེ་བདུད་རྩི་སེམས་དཔའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་གིས་གནས་པ་མེ་ཏོག་ཨུ་ཡང་ཀུ་ལྟ་བུ་ལྗང་སེར། ཚ་བ་དང་གཡས་པ་དང་གཡོན་པའི་ཞལ་གསུམ་མེ་ཏོག་ཨུ་ཡང་ཀུ་ལྟ་བུ་ལྗང་སེར་དང་དཀར་པོ་དང་དམར་པོ་སྣ་ཚོགས་པའི་ལག་གདུབ་རྐང་གདུབ་ལ་སོགས་པ་དང་གོས་རྣམས་ཀྱིས་བརྒྱན་པ་ཕྱག་དྲུག་པ་རྡོ་རྗེ་དང་དྲིལ་བུར་བཅས་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་རང་འོད་ཀྱི་ཤེས་རབ་མ་ལ་འཁྱུད་པ་གཡས་པ་གཉིས་ཀིས་འཁོར་ལོ་དང་རལ་གྲི། གཡོན་པ་གཉིས་ཀྱིས་ཞགས་པ་དང་ལྕགས་ཀྱུ་འཛིན་པ་འོད་དམར་པོའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཅན་ཞི་བ་དང་སྒེག་པའི་ཉམས་ཀྱི་ཚོགས་ཅན་ནོ།། （頁 291）
>
> འདིར་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་གཙོ་བོའི་གཟུགས་བརྙན་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལྔ་དང་རྡོ་རྗེས་མཚན་པའི་རིན་པོ་ཆེ་སྣ་ཚོགས་པའི་ཅོད་པན་དང་ལྡན་པའོ། （頁 293）
>
> རྡོ་རྗེ་བདུད་རྩི་གཞན་རྣམ་པ་གསུམ་པོ་འདི་ལྟར་བསྒོམ་པའི་ཁྱད་པར་གྱི་རིམ་པ་ནི་རྡོ་རྗེ་བདུད་རྩིའི་རྒྱུད་ཉིད་ལས་ཤེས་པར་བྱའོ།། མངས་པས་འཇིགས་པས་འདིར་མ་བཤད་དོ།། ༎ （頁 293）

金剛甘露曼荼羅：金剛帳內的法源的中央有無量宮，其中央的雜辦蓮花的花蕊上有月輪，吉祥金剛甘露以薩埵跏趺坐於其上。如唐古特青藍花般的黃綠膚，主面、右面、左面等三面為如唐古特青藍花般的黃綠膚、白膚、紅膚，以各種手釧、足釧等與天衣為飾；六臂，持金剛杵與金剛鈴的兩臂擁抱自光智慧母，（其餘）兩隻右手持輪、劍，兩隻左手持羂索、鉤；具紅輪背光，具寂靜與嬌媚的姿態。……此曼荼羅主尊之色相乃具有以五如來與金剛杵為飾的各色寶石之冠……。其餘三種金剛甘露（按：即 [7-2] 金剛作吽、[7-3] 甘露飲血、[7-4] 甘露軍荼利），猶如此，修行的差別次第應從《金剛甘露續》本身瞭知，因有顧忌於此不說。

[8-1] 心髓喜金剛、[8-2] 身喜金剛、[8-3] 語喜金剛、[8-4] 意喜金剛九尊曼荼羅（頁 293）

> དགྱེའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ་རྣམ་པ་བཞིའི་དཀྱིལ་འཁོར་ནི་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་གནས་པའི་ཆོས་འབྱུང་ལ་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ།། ཕྱག་བཅུ་དྲུག་པ་ལ་སྐོར་ཡང་འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལྟ་བུ་སྲུང་བའི་འཁོར་ལོ་རྩིབས་བཅུ་པ་ཡང་ཡོད་དོ་ཞེས་པ་ནི་ཕྱོགས་གཉིས་པའོ།། གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ལྟེ་བའི་ནང་དུ་གན་རྐྱལ་དུ་གནས་པའི་ཚངས་པ་དང་ཁྱབ་འཇུག་དང་དབང་ཕྱུག་དང་། ལྷའི་དབང་པོ་སྟེ། བདུད་རྣམ་པ་བཞིའི་རང་བཞིན་ཅན་གྱི་སྟེང་གར་གནས་པའི་ཉི་མ་ལ་ཞབས་བཞི་པ་གཅེར་བུ་གར་

གྱི་ཉམས་དགུ་དང་ལྡན་པ། ཞབས་གཉིས་ཀྱིས་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པ་དང་། ཞབས་གཉིས་ཀྱིས་གཡོན་བསྐུམ་པ་དང་། གཡས་བརྐྱང་བའི་གར་གྱི་ཚུལ་གྱིས་གནས་པ་དང་སྤྱི་བོར་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེས་མཚན་པའི་དབུ་སྐྲ་སྐམ་པོ་ཐུས་བཀྱེན་པ་སངས་རྒྱས་ལྔའི་ཅོད་པན་ཅན། སྐུ་མདོག་ནག་པོ་ཕྱག་བཅུ་དྲུག་པ་ཞལ་བརྒྱད་པ། ཞལ་རེ་རེ་ལ་དམར་ཞིང་ཟླུམ་པའི་སྤྱན་གསུམ་གསུམ་ཡོད་པ་རྩ་བའི་ཞལ་ནག་པོ་གཡས་པ་རྣམས་ནི་དཀར་པོ་དང་ནག་པོ་དང་ནག་པོའོ།། གཡོན་པ་རྣམས་ནི་དམར་པོ་དང་ནག་པོ་དང་ནག་པོའོ།། སྟེང་གི་ཞལ་ནི་དུ་བའི་མདོག་ཅན་མི་སྡུག་པ་ཞལ་ཐམས་ཅད་ནི་སྨིན་མ་ཀྱོག་པོ་དང་བཅས་པ་ཁྲོ་གཉེར་ཅན་མཆེ་བའི་སྦྲུ་གུ་གཙིགས་པ་གཡས་པའི་ཕྱག་བརྒྱད་ཀྱིས་བསྣམས་པའི་ཐོད་པ་རྣམས་ལ་གླང་པོ་ཆེ་དང་རྟ་དང་བོང་བུ་དང་། གླང་དང་རྔ་མོ་དང་མི་དང་ཤར་བྷ་དང་བྱི་ལ་རྣམས་འཛིན་པའོ།། གཡོན་པའི་ཕྱག་བརྒྱད་པའི་ཐོད་པ་རྣམས་ནི་ས་དང་ཆུ་དང་རླུང་དང་མེ་དང་ཟླ་བ་དང་ཉི་མ་དང་གཤིན་རྗེ་དང་ནོར་སྦྱིན་རྣམས་སོ།། གཙུག་གི་འཁོར་ལོ་དང་རྣ་ཆ་དང་མགུལ་རྒྱན་དང་ལག་གདུབ་དང་སྐ་རགས་དང་ཐལ་བ་རྣམས་དང་མི་མགོ་རློན་པ་ཁྲག་འཛག་པ་ལྔ་བཅུའི་ཕྲེང་བ་དང་དཔུང་རྒྱན་དང་རྐང་གདུབ་རྣམས་ཀྱིས་བརྒྱན་པའོ།། འདིའི་ཡུམ་བདག་མེད་མ་ནག་མོ་གཅེར་བུ་གྲི་གུག་དང་ཐོད་པར་ལྡན་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་ཡང་དག་པར་འཁྱུད་པ། གཡས་བསྐུམ་པ་གཡོན་བརྐྱང་བའི་གར་གྱིས་གནས་པ་ཕྱག་རྒྱ་ལྔ་དང་ལྡན་པ་ཞལ་གཅིག་པ་སྤྱན་གསུམ་པ་དམར་ལ་ཟླུམ་པ་མཆེ་བ་གཙིགས་པ་དབུ་སྐྲ་དམར་སེར་འབར་བ་གྱེན་དུ་བརྫེས་པ། དཔྲལ་བའི་མཚམས་སུ་ཧོད་པ་ཐུས་བརྒྱན་པ། མགྲིལ་པར་མི་མགོ་སྐམ་པོའི་ཕྲེང་བ་འཕྱང་བ་དང་། རྐང་གདུབ་ལ་སོགས་པས་བརྒྱན་པའོ།།（頁 293-5）

ཧེ་རུ་ཀ་དང་བདག་མེད་མ་དག་གི་རིགས་ཀྱི་བདག་པོ་མི་བསྐྱོད་པའོ།།（頁 295）

ཡང་ན་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་གཙོ་བོ་ཕྱག་གཉིས་པ་གཡས་པས་རྡོ་རྗེ་གྲིབ་ཏུ་འཕྱར་བ་གཡོན་པ་རྡོ་རྗེས་མཚན་པའི་ཐོད་པ་འཛིན་པས་བདག་མེད་མ་ལ་འཁྱུད་པ་ཁ་ཊྭཱཾ་ཁ་དབུང་པ་གཡོན་པ་ལ་བརྟེན་པའོ།། ཡང་ན་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་གཙོ་བོ་ཕྱག་བཞི་པ་སྔོན་པོ་ཕྱག་གཡས་པས་རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ་གཡོན་པས་ཐོད་པ་ཁྲག་གིས་གང་བ་འཛིན་པ་ཕྱག་ལྷག་མ་དག་རང་དང་མཚུངས་པའི་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་ལ་འཁྱུད་པའོ།། ཡང་ན་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་གཙོ་བོ་ཕྱག་དྲུག་པ་སྔོན་པོ་རྩ་བ་དང་གཡས་གཡོན་གྱི་ཞལ་གསུམ་སྔོན་པོ་དང་དཀར་པོ་དང་དམར་པོ། ཕྱག་གཡས་པ་དག་གིས་རྡོ་རྗེ་དང་གྲི་གུག་དང་གཡོན་པ་དག་གིས་རྩེ་གསུམ་པ་དང་དྲིལ་བུ་འཛིན་པ་ལྷག་མ་དག་གིས་རྡོ་རྗེ་ལུ་གུ་རྒྱུད་མ་ལ་འཁྱུད་པའོ།། རྡོ་རྗེ་ལུ་གུ་རྒྱུད་མ་ནི་སྐུ་མདོག་དང་ཞལ་དང་ཕྱག་མཚན་ལ་སོགས་པ་རྣམས་བདག་མེད་མ་དང་མཚུངས་པར་ཡིན······（頁 295-6）

ཕྱག་གཉིས་པ་ལ་སོགས་པ་འདི་རྣམས་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ཟེ་འབྲུ་ལ་རོའི་སྟེང་གར་ཉི་མ་ལ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པས་གར་མཛད་པ་མི་བསྐྱོད་པ་མི་མགོ་ལྔས་དབུ་བརྒྱན་པ། སྨིན་མ་འཁྱོག་པ་དང་བཅས་པའི་ཁྲོ་གཉེར་ཅན་མཆེ་བ་གཙིགས་པ་ཕྱག་བཅུ་དྲུག་པ་བཞིན་དུ་གཙུག་གི་འཁོར་ལོ་ལ་སོགས་པས་བརྒྱན་པ······（頁 296）

ལྷ་མོ་ཐམས་ཅད་ནི་ཐལ་བ་དང་བྲལ་བའོ།། རྡོ་རྗེ་ཕྱག་མོ་དང་རྡོ་རྗེ་ལུ་གུ་རྒྱུད་མ་ནི་མི་བསྐྱོད་པས་རྒྱས་བཏབ་པའོ།།（頁 296）

四種九自性尊喜金剛曼荼羅：金剛帳內的法源中有無量宮。第二說為：十六臂尊（按：即 [8-1] 心髓喜金剛）（的曼荼羅）也有如文殊金剛曼荼羅的十輻護輪。無量宮的中央有雜瓣蓮花，其中央之內為仰躺的梵天、遍入天、自在天、天主（按：此指三十三天之主帝釋天）。在具（此）四魔自性的心窩的日輪上，（心髓喜金剛）四足，裸身，具九舞之態，兩隻腳半跏趺坐，（另）兩隻腳以左腿屈右腿伸之舞姿而立。頭頂以十字金剛杵為飾的紅黃頭髮向上束起，額上飾有與皮分

離且乾枯的五骷髏，並具五佛冠；黑膚，十六臂，八面，三面有紅瞪三眼；主面為黑膚，右面分別為白膚、黑膚、黑膚，左面分別為紅膚、黑膚、黑膚，頂面為煙色且醜陋；所有臉皆眉毛彎曲，具怒紋，小獠牙切齒。八隻右手所持的顱器中分別盛了象、馬、驢、牛、駱駝、人、八腳獅、貓，八隻左手（所持）的顱器中分別盛了地（天）、水（天）、風（天）、火（天）、月（天）、日（天）、閻摩（天）、財寶（天）；以髻圈、耳璫、頸飾、手釧、腰帶、焚灰等、以及五十顆滴血的濕首鬘、臂釧、足釧等為飾。其佛母為無我母，黑膚，裸身，具鉞刀與顱器的兩臂正念地擁抱著薄伽梵，以右屈左展之舞姿而立；具五手印；一面，三眼圓瞪，獠牙切齒，紅黃髮火燃向上束起，額間飾五骷髏，頸掛乾的人首鬘，以足釧等為飾。……嘿嚕迦與無我母兩尊之部主為不動（如來）。……再者，曼荼羅主尊二臂尊（按：即身喜金剛），右手向上舉起金剛杵，左手持以金剛杵為飾的顱器並擁抱著無我母；天杖倚靠於左肩。再者，曼荼羅主尊四臂尊（按：即語喜金剛），藍膚，右手持金剛杵，左手持盛滿血的顱器，其餘手擁抱同己之金剛亥母。再者，曼荼羅主尊六臂尊（按：意喜金剛），藍膚，主面、右面、左面之三面分別為藍膚、白膚、紅膚，右手持金剛杵、鉞刀，左手持三叉戟、鈴，其餘（兩）手擁抱金剛心續母；金剛心續母之膚色、面、持物等皆與無我母同，……此二臂尊等皆於雜瓣蓮花花蕊的屍體的心窩的日輪上，作半跏趺坐之舞姿；以不動（如來）封印；以十字金剛杵為飾的紅黃頭髮向上束起，頭以五人首為飾，眉毛歪斜，具怒紋，獠牙切齒，與十六臂尊同，以髻輪等為飾。……所有天母皆不塗焚灰。金剛亥母與金剛心續母皆以不動（如來）封印。

[9] 大幻五尊曼荼羅（頁 297）

སྒྱུ་འཕྲུལ་ཆེན་མོའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་ན་གནས་པའི་ཆོས་འབྱུང་གི་དབུས་སུ་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ༎ ཁ་ཆེག་ནི་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་ཆོས་འབྱུང་མེད་པར་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ་ཞེས་སོ༎ གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་པདྨ་དམར་པོ་འདབ་མ་བརྒྱད་པའི་ཟེ་འབྲུར་ཉི་མ་ལ་སྒྱུ་མ་ཆེན་མོ་ལས་བྱུང་བའི་ཧེ་རུ་ཀ་ནག་པོ་ཉི་མ་ལྟ་བུའི་འོད་ཟེར་ཅན་འབར་བའི་ཕྲེང་བ་དུ་མས་འཁྲིགས་པ་འཁྱིལ་བའི་ཁྲོ་བོ་དབུ་སྐྲ་དམར་སེར་འབར་བ་གྱེན་དུ་བརྫེས་པ་ཐོད་པས་བརྒྱན་པའི་ཅོད་པན་ཅན་རྩ་བ་དང་གཡས་དང་རྒྱབ་དང་གཡོན་གྱི་ཞལ་བཞི་སྔོན་པོ་དང་སེར་པོ་དང་དཀར་པོ་དང་ལྗང་གུའོ༎ ཞལ་རེ་རེ་ལ་དམར་ལ་ཟླུམ་པའི་སྤྱན་གསུམ་གསུམ་པ་ཕྱག་བཞི་པའི་གཡས་གཉིས་ན་ཐོད་པ་དང་མདའ། གཡོན་གཉིས་ན་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་དང་གཞུ་འཛིན་པ་ཕྱག་རྒྱ་དྲུག་དང་ལྡན་པ་མིའི་པགས་པའི་ན་བཟའ་འཛིན་པ། སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པའི་གར་གྱིས་བཞུགས་པའོ༎ སངས་རྒྱས་མཁའ་འགྲོ་མ་ནི་སྐུ་མདོག་དམར་མོ་གཙོ་བོ་ལྟ་བུའི་ཕྱག་མཚན་ཅན་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་དེའི་མགུལ་ནས་འཁྱུད་པ། མར་པོ་དང་སེར་པོ་དང་དཀར་པོ་དང་ལྗང་གུའི་ཞལ་ལོ༎ （頁 297）

大幻的曼荼羅：在金剛帳內的法源的中央有無量宮，另一說為金剛帳內的無量宮沒有法源。無量宮的中央有紅色八瓣蓮花，位於其花蕊的日輪上為從幻化中生起的黑膚嘿嚕迦（按：即大幻），具如日光之鬘遍燃，倨傲之忿怒尊紅黃髮燃而向上束起，戴有骷髏裝飾的頭冠；主面、右面、後面、左面等四面分別為藍膚、黃膚、白膚、綠膚，每面均有紅且圓瞪的三眼；四臂，兩隻右手持顱器、箭，兩隻左手持天杖、弓；具六手印，持人皮衣，以半跏趺坐的舞姿而立。佛陀空行母紅膚，持物與主尊相同，兩隻手擁抱主尊的頸部。

[10] 佛顱九尊曼荼羅（頁 298）

བཅོམ་ལྡན་འདས་སངས་རྒྱས་ཐོད་པ་ལྷ་དགུའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ནི་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་གི་ཆོས་འབྱུང་ལ་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་སྣ་ཚོགས་པདྨོ།། དེའི་ཟེ་འབྲུ་ལ་རོའི་སྙིང་གར་ཉི་མའི་གདན་ལ་ཤེས་རབ་མ་དང་བྲལ་བའི་བཅོམ་ལྡན་འདས་སྐུ་མདོག་ལ་སོགས་པ་ཕྱི་ནས་འཆད་པའི་འཁོར་ལོ་གསུམ་ལ་གནས་པའི་དཔལ་སངས་རྒྱས་ཐོད་པ་བཞིན་ནོ།། （頁 298）

བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་མི་བསྐྱོད་པ་ལ་སོགས་པ་སངས་རྒྱས་ལྔས་རྒྱས་བཏབ་པའོ།།（頁 299）

ཡང་ན་བཅོམ་ལྡན་འདས་འདི་དང་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྷ་མོ་རྣམས་ཀུང་མདོག་དཀར་མོ་མཚམས་ཀྱི་ལྷ་མོ་རྣམས་དམར་པོ་འདི་ནི་ཡུམ་དང་བྲལ་བའམ་ཡུམ་དང་བཅས་པའོ།། （頁 299）

薄伽梵佛顱九尊自性的曼荼羅：在金剛帳內的法源內有無量宮，其中央為雜瓣蓮花，其花蕊中有屍體，屍體的心上有日輪座，座上為與智慧母分離的薄伽梵（按：即佛顱），膚色等如同住於後將說之三輪中的佛顱。……薄伽梵以不動等五佛為封印，……再者，此薄伽梵與四方的女尊或為白膚，四隅的女尊或為紅膚，此（薄伽梵）或與明妃分離，或有明妃。

[11] 忿怒作吽十一尊曼荼羅（頁 299）[80]

རྡོ་རྗེ་ཧཱུྃ་མཛད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་ཆོས་འབྱུང་གི་དབུས་སུ་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ་། དེའི་དབུས་སུ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཉི་མའི་སྟེང་དུ་འཇིགས་བྱེད་དང་དུས་མཚན་གཡོན་བསྐུམ་གཡས་བརྐྱང་བས་མནན་པའི་འཇིགས་རྟེན་གསུམ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཁྲོ་བོ་ནི་བསྐལ་པ་འཇིག་དུས་མེ་ལྟ་བུའི་འོད་ཟེར་འབར་ཞིང་འགྲོ་བ་མ་ལུས་པའི་བགེགས་ཀྱི་ཚོགས་ཐམས་ཅད་རབ་ཏུ་བསལ་བར་མཛད་པ་སྐུ་མདོག་སྔོན་པོ་སྔོན་པོ་དང་སེར་པོ་དང་ལྗང་གུའི་ཞལ་རྩ་བ་དང་གཡས་དང་གཡོན་གྱི་མི་སྡུག་པ་གདངས་པ། མཆེ་བ་གཙིགས་པ་རབ་ཏུ་གཏུམ་པ་ལྷགས་འཁྲིལ་བ་འཇིགས་སུ་རུང་བའི་ཞལ་གསུམ་པ་རེ་རེ་ཞིང་སྤྱན་གསུམ་གསུམ་པ་དམར་ལ་ཟླུམ་པ་སྨིན་མ་གཡོ་བ་ཁྲོ་གཉེར་དང་བཅས་པ། དཔྲལ་བའི་སྟེང་ན་ཐོད་པ་ལྔའི་ཕྲེང་བ་དཀྲིག་ལྡན་པ། ཁྲག་འཛག་པའི་མི་མགོ་ལྔ་བཅུའི་ཕྲེང་བ་མགུལ་

80 依照藏文原文應為「金剛作吽」，但為與 [7-2] 金剛作吽二十九尊曼荼羅區別，本文依照後來二世章嘉之作法，改稱為「忿怒作吽」。

པར་འཕྱུང་བ་ཡུམ་དང་བཅས་པ་ཀླུ་མཐའ་ཡས་སྔོན་པོས་དབུ་སྐྲ་འབར་ཞིང་དམར་སེར་གྱེན་དུ་བཅིངས་པ། ཀླུ་འཛོག་པོ་དམར་པོས་རྣ་རྒྱན་བྱས་པ། ཀླུ་པདྨ་ཆེན་པོ་པདྨའི་རྩ་བ་ལྟ་བུ་དཀར་པོས་མགུལ་རྒྱན་བྱས་པ། ཀླུ་ཀརྐོ་ཊ་དུར་བ་ལྟ་བུ་ལྗང་གུས་མཆོད་ཕྱིར་ཐོགས་བས་པ་ནོར་རྒྱས་དཀར་པོས་སྐ་རགས་བྱས་པ། པདྨ་དཀར་པོ་ཀུན་དའི་མེ་ཏོག་ལྟ་བུར་མཛེས་པས་རྐང་གདུབ་བྱས་པ། དུང་སྐྱོང་སེར་པོས་ལག་གདུབ་བྱས་པ། རིགས་ལྡན་དུ་བ་ལྟ་བུ་ཁྲ་བོས་དཔུང་རྒྱན་བྱས་པ། རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔས་དབུ་ལ་རྒྱས་བཏབ་པ། རྡོ་རྗེ་དང་དྲིལ་བུ་འཛིན་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་འཇིག་རྟེན་གསུམ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཕྱག་རྒྱས་རང་གི་ཡུམ་ལ་སྙོམས་པར་ཞུགས་པ་གཡོས་གཉིས་ཀིས་ལྕགས་ཀྱུ་དང་ཞགས་པ་དང་གཡོན་གཉིས་ཀྱིས་ཐོད་པ་དང་ཁ་ཊྭཾ་ག་འཛིན་པའོ།།（頁 299-300）

金剛作吽（忿怒作吽）曼荼羅：在金剛帳內的法源的中央有無量宮，其中央的雜瓣蓮花與日輪上有作怖和夜時（母），以左腿屈右腿伸之姿踩踏（祂們）的能勝三界的薄伽梵忿怒尊（按：即忿怒作吽），如能毀滅宇宙的火焰光般燃燒，能消除一切眾生的魔（障）；藍膚，主面、右面、左面分別為黑膚、黄膚、綠膚，面貌醜惡，張大嘴，獠牙切齒，十分凶惡，舌頭捲曲；這種令人害怕的臉有三個，都具三眼，三眼均紅且圓瞪，眉毛顫動而緊蹙；額頭上飾五骷髏鬘，脖子垂掛五十顆滴血頭顱鬘，具明妃。頭髮紅黄色燃燒，以藍色的無邊龍王向上束起，白色的安止龍王為耳飾，大蓮龍王白如蓮根，為頸飾，力遊（龍王）綠如百節草，為聖帶，白色的廣財（龍王）為腰帶，白色的蓮花（龍王）如白蓮般，為足釧，黄色的護貝（龍王）為手釧，雜色如火烟般的具種（龍王）為臂釧；以金剛薩埵為封印。持金剛杵與金剛鈴的兩手作降三世印，與自己的明妃雙運，（其餘）兩隻右手持鉤、羂索，左手持顱器、天杖。

[12-1] 勝樂（四面十二臂）、[12-2] 藍勝樂、[12-3] 黄勝樂六十二尊曼荼羅（頁 302）

བདེ་མཆོག་གི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ཟེ་འབྲུ་ལ་གནས་པའི་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་ལྟེ་བ་ལ་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ལྟེ་བའི་སྟེང་དུ་ཉི་མ་ལ་གནས་པའི་འཇིགས་བྱེད་དང་དུ་མཚན་མོ་གཡས་བརྐྱང་གི་ཞབས་གཉིས་ཀྱིས་མནན་པའི་བོམ་ལྡན་འདས་སྐུ་མདོག་ནག་པོ་ཤར་དང་བྱང་ལ་སོགས་པའི་ཞལ་བཞི་ནག་པོ་དང་ལྗང་གུ་དང་དམར་པོ་དང་སེར་པོ་ཞལ་རེ་རེ་ལ་སྤྱན་གསུམ་གསུམ་པ་ལྟག་གི་པགས་པའི་ཤམ་ཐབས་ཅན། ཕྱག་བཅུ་གཉིས་པ་རྡོ་རྗེ་དང་དྲིལ་བུ་དང་བཅས་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་ལ་འཁྱུད་པ། ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་རྒྱབ་དུ་གླང་པོ་ཆེ་དཀར་པོའི་པགས་པ་ཁྲག་དང་བཅས་པ་བརྒྱངས་ནས་འཛིན་པ། དེ་ལས་གཞན་པའི་གཡས་པའི་ཕྱག་རྣམས་ཀྱིས་ཌ་མ་རུ་དང་དགྲ་སྟ་དང་གྲི་གུག་དང་རྩེ་གསུམ་འཛིན་པ། གཡོན་རྣམས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེས་མཚན་པའི་ཁ་ཊྭཾ་ག་དང་ཁྲག་གིས་གང་བའི་ཐོད་པ་དང་རྡོ་རྗེ་ཞགས་པ་དང་ཚངས་པའི་མགོ་བོ་རྣམས་སོ།། མི་མགོ་རློན་པ་ལྔ་བཅུའི་ཕྲེང་བ་མགུལ་དུ་འཕྱུང་བ། ཕྱག་རྒྱ་དྲུག་དང་ལྡན་པའི་མིའི་རྒྱུ་མས་མཆོད་ཕྱིར་ཐོགས་བྱས་པ། དཔྲལ་བའི་སྟེང་དུ་ཐོད་པ་ལྔ་དང་ལྡན་པ། ནོར་བུ་དང་གཡོན་ངོས་སུ་གནས་པའི་ཟླ་བ་ཕྱེད་པ་དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེས་མཚན་པའི་རལ་པའི་ཐོར་ཅོག་ནག་པོ་རྣམ་པར་འགྱུར་

ཞིང་གདངས་པ། མཆེ་བ་གཙིགས་པའི་ཞལ་ཅན་གར་གྱི་ཉམས་དགུའི་ཚོགས་དང་ལྡན་པའོ།། རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་ནི་དམར་མོ་ཞལ་གཅིག་ཕྱག་གཉིས་སྤྱན་གསུམ་པ་སྐྲའི་ཚོགས་གྲོལ་བ་གཅེར་བུ་ཐོད་པའི་དུམ་བུའི་སྐ་རགས་ཅིངས་པ་འཁྱུད་པའི་ཕྱག་གིས་བཟུང་བའི་ཐོད་པ་ཁྲག་གིས་བཀང་བ་འཛག་པའི་རྒྱུན་གཙོ་བོ་ལ་སྟོབ་པ། སྡིགས་མཛུབ་དང་བཅས་པ་རྡོ་རྗེ་སྟེང་དུ་འཕྱར་བའི་ཕྱག་གཡས་པས་གདུག་པ་རྣམས་ལ་སྡིགས་པར་བྱེད་པ་ཁྲག་དང་བྲལ་བའི་མི་མགོ་སྐམ་པོའི་ཕྲེང་བ་ཅན་ཉི་མའི་འོད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཅན། ཕྱག་རྒྱ་ལྔ་དང་ལྡན་པ་ཅུང་ཟད་བཞད་པ་ཟླ་མཚན་འབབ་པ་དང་བས་པ་སྤུ་གྱེན་དུ་ལངས་པའོ།། （頁 302-3）

ཡང་ན་འདིར་འཁོར་ལོའི་དབང་ཕྱུག་ལ་སོགས་པ་ཕྱག་གཉིས་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཕྱོགས་ལ་དཔལ་བདེ་མཆོག་དང་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་གཉིས་ཀྱིས་གསེར་གྱི་མདོག་གམ་སྔོན་པོས་ཡང་སྟེ། བཅོམ་ལྡན་འདས་ནི་ཕྱག་གཡས་པས་རྡོ་རྗེ་གསོར་བ་ལ་མཆོག་ཏུ་བརྩོན་པ་གཡོན་པས་ཐོད་པ་དང་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་འཛིན་པའམ། ཡང་ན་རྡོ་རྗེ་དང་དྲིལ་བུའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་འཁྱུད་པས་གནས་པའོ།།（頁 306）

དཔའ་བོ་ཐམས་ཅད་ནི་ཡུམ་ལ་འཁྱུད་པར་བརྩོན་པ་གཡས་བརྐྱང་གིས་བཞུགས་པ་རྣམས་སོ། དཔའ་མོ་རྣམས་ནི་དེའི་བརླ་གཉིས་ལ་འཁྲིལ་བའི་ཐབས་ལ་ལོ།།（頁 307）

ལྷ་མོ་ཐམས་ཅད་ནི་གཡོན་པས་ཐོད་པ་འཛིན་པའོ།།（頁 307）

འདི་ནི་བདེ་མཆོག་གི་དཀྱིལ་འཁོར་རྣམ་པ་གསུམ་མོ།། ‖（頁 307）

勝樂曼荼羅：在金剛帳內的須彌山頂的雜瓣蓮花的花蕊有十字金剛杵，其中央有無量宮，無量宮中央的雜瓣蓮花的中央的上方的日輪有作怖和夜時母，以右腿伸的兩腿踩踏（祂們）的薄伽梵（按：即勝樂），黑膚，東、北等方位的四面為黑膚、綠膚、紅膚、黃膚，（其中）三面有三眼，具虎皮裙；十二臂，持金剛杵與金剛鈴的兩手擁抱金剛亥母，（另外）兩臂在背後持撐開帶血的象皮，除此之外，其餘的右手分別持手鼓、斧、鉞刀、三叉戟，左手持以金剛杵裝飾的天杖、裝滿血的顱器、金剛索、梵天頭；五十顆溼首鬘掛於頸部，以具六印的人之小腸為聖帶，額上有五骷髏，以寶珠、左下方的半月、十字金剛杵為飾的黑色長辮髮髻變而散亂，臉上獠牙切齒，具九舞之態。金剛亥母紅膚，一面二臂，三眼，披頭散髮，赤裸，束顱骨碎片（做成）的腰帶，以擁抱（主尊）的手持盛滿血的顱器，將滴漏的（血）流呈給主尊，右手向上作期克印並揮舞金剛杵以作威嚇剛強眾生，具與血分離、乾固的人首鬘，並有日輪背光；具五手印，些微帶笑，具月經的毛向上豎立。……再者，於此，曼荼羅之主尊等只有二臂，勝樂與金剛亥母兩者為金膚或藍膚，薄伽梵（按：指勝樂）以右手努力精進地揮舞金剛杵，左手持顱器與天杖，或者也以（持）金剛杵與金剛鈴的兩手擁抱（佛母）而立。……所有勇士（按：包含主尊勝樂）皆奮力地擁抱佛母，以右展而立，勇母皆作纏繞其兩大腿之姿。……所有天母皆左手持顱器。……此為三種勝樂曼荼羅。

[12-4] 紅金剛亥母、[12-5] 藍金剛亥母、[12-6] 黃金剛亥母三十七尊曼荼羅（頁 307）

གང་གི་ཚེ་འདི་རྣམས་ལ་དཔའ་བོ་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔ་མི་བསྒོམ་པར་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་དཀྱིལ་ཁོར་གྱི་གཙོ་བོར་གྱུར་པ་དེའི་ཚེ་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོའི་དཀྱིལ་འཁོར་གསུམ་མོ།།（頁 307）

此時，不修這些（曼荼羅）（按：即前段 [12-1]、[12-2]、[12-3]3 種勝樂曼荼羅）中的二十五尊勇士時，金剛亥母曼荼羅的主尊（也）改變，此時即為三種金剛亥母曼荼羅。

[13] 佛顱二十五尊曼荼羅（頁 307）

བཅོམ་ལྡན་འདས་སངས་རྒྱས་ཐོད་པ་ལྔ་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་ཆོས་འབྱུང་གི་དབུས་སུ་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་ནང་དུ་འཁོར་ལོ་རྩིབས་བརྒྱད་པ་ནག་པོ་ལ་གནས་པའི་སྣ་ཚོགས་པདྨ་འདབ་བརྒྱད་ཀྱི་ཟེ་འབྲུར་རོ།།[81] གན་རྒྱལ་གྱི་སྙིང་གར་ཉི་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་བཅོམ་ལྡན་འདས་དཔལ་ཧེ་རུ་ཀ་སྐུ་མདོག་ནག་པོ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཕྱེད་པ་གར་གྱི་ཉམས་དགུས་གར་བྱེད་པ་ཞལ་གཅིག་པ་ཕྱག་བཞི་པ་སྤྱན་གསུམ་དམར་ལ་ཟླུམ་པ་གཡས་ཀྱི་ཕྱག་གཉིས་ན་ཌཱ་མ་རུ་དང་གྲི་གུག་གཡོན་གྱི་ཕྱག་གཉིས་ན་ཐོད་པ་དང་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་འཛིན་པའོ།། ཕྱག་རྒྱ་དྲུག་པ་མི་མགོ་རློན་པ་ལྔ་བཅུའི་ཕྲེང་བ་མགྲིན་པ་ལ་འཕྱང་བ། གཉིས་འབྱུང་གི་པགས་པའི་ཤམ་ཐབས་ཅུང་ཟད་རྒྱབ་ན་ཉིལ་བ་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ་དང་ཟླ་བ་ཕྱེད་པས་མཚན་པའི་རལ་པའི་ཐོར་ཅོག་ནག་པོ་ཅན་དཔྲལ་བའི་སྟེང་དུ་ཐོད་པ་ལྔས་བརྒྱན་པ་སངས་རྒྱས་ལྔའི་དབུ་རྒྱན་ཅན་ནོ།།（頁 307-8）

薄伽梵佛顱二十五自性尊曼荼羅：在金剛帳內的法源的中央有無量宮，其內為住有黑色八輻輪的雜色八瓣蓮花，其花蕊上（有屍體），上仰的心窩上有日輪，薄伽梵吉祥嘿嚕迦黑膚以半跏趺坐的九舞之姿而立；一面四臂，三眼紅且圓瞪；兩隻右手持手鼓、鉞刀，兩隻左手持顱器、天杖；具六手印，頸部垂掛五十顆濕首鬘，後面象皮裙（因未繫緊而）易落，具以十字金剛杵與半月為飾的黑色長辮髮髻，額頂以五骷髏為飾，並有五佛冠。

[14] 瑜伽虛空五十八尊曼荼羅（頁 310）

དཔལ་རྣལ་འབྱོར་ནམ་མཁའི་དཀྱིལ་འཁོར་ནི་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་རླུང་དང་མེ་དང་ཆུ་དང་སའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྟེང་དུ་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ་ལ་སོགས་པས་ཡོངས་སུ་བསྐོར་བའི་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་རྡོ་རྗེ་རྒྱ་གྲམ་གྱི་སྟེ་བ་ལ་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དཀྱིལ་དུ་དབུས་ཀྱི་རིམ་པའི་ལྟེ་བར་སེང་གེའི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཟླ་བ་ལ་སེམས་དཔའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་གིས་བཞུགས་པའི་བཅོམ་ལྡན་འདས་དཔལ་རྣལ་འབྱོར་ནམ་མཁ་ནག་པོ་རྩ་བ་དང་གཡས་གོན་གྱི་ཞལ་གསུམ་ནག་པོ་དང་དཀར་པོ་དང་དམར་པོ་ཞལ་རེ་རེ་ལ་སྤྱན་གསུམ་གསུམ་པ་ཕྱག་རྒྱ་དྲུག་དང་ལྡན་པ་དཔྲལ་བར་གནས་པའི་ཐོད་པ་ལྔའི་ཕྲེང་བ་དང་ནོར་བུ་དང་ཟླ་བ་ཕྱེད་པ་དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེས་མཚན་

81 「ཟེ་འབྲུར་རོ།།」（花蕊上）應為「ཟེ་འབྲུར་རོའོ།།」（花蕊上有屍體）之誤，如此才吻合下文「上仰的心窩」之文意。

པའི་རལ་པ་ནག་པོའི་ཅོད་པན་ཅན། དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལྔ་འཕྲོ་བའི་དབུ་རྒྱན་ཅན་སྟག་གི་པགས་པའི་ཤམ་ཐབས་རྒྱབ་ཏུ་ཅུང་ཟད་ཞིལ་བ། ཕྱག་དྲུག་པ་རྡོ་རྗེ་དང་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་བསྣམས་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཌཱ་ཀི་མ་ནག་མོའམ་དཀར་མོ་ལ་འཁྱུད་པ། ལག་པ་གཡས་པ་གཉིས་ཀྱིས་ནུ་མ་དང་མདའ་འཛིན་པ་གཡོན་པ་གཉིས་ཀྱིས་པད་སྣོད་དང་གཞུ་འཛིན་པའོ།།（頁 310）

འདིར་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཌཱ་ཀི་མ་ལ་སོགས་པ་ལྔ་ནི་གཡས་དང་གཡོན་གྱི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་ཁ་ཊྭཱཾ་ཁ་དང་ཐོད་པ་འཛིན་པའོ།།（頁 311）

ཡེ་ཤེས་ཌཱ་ཀི་མ་ལ་སོགས་པའི་ལྷ་མོ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་པོ་འདི་དག་ནི་ཞལ་གཅིག་པ་ཕྱག་གཉིས་པ་སྤྱན་གསུམ་པ་དབུ་སྐྲ་གྲོལ་བ། དབུ་ལ་ཐོད་པ་ལྔའི་ཕྲེང་བ་ཅན་ནོ།།（頁 312）

吉祥瑜伽虛空曼荼羅：在金剛帳內，風、火、水、地輪的上方為被大海完全圍繞的須彌山，其頂的雜瓣蓮花與十字金剛杵的中央有無量宮，其中央中等次第的中央有獅子，薄伽梵吉祥瑜伽虛空以薩埵跏趺坐在其背上的雜瓣蓮花與月輪上；黑膚，主面、右面、左面之三面分別為黑膚、白膚、紅膚，三面均有三眼；具六手印，額上以五骷髏鬘、黑色長髮以寶珠、半月、十字金剛杵為飾，戴冠，並有放射五如來的頭飾，後面虎皮裙（因未繫緊而）稍落。六臂，持金剛杵與金剛鈴的兩臂擁抱黑膚或白膚的智慧空行母，（其餘）兩隻右手觸胸與持箭，兩隻左手持蓮皿與弓。……在此，智慧空行母等五尊右、左兩手持天杖與顱器；……此智慧空行母等三十三尊天母均一面二臂，三眼，披頭散髮，頭上具五骷髏鬘。

[15] 黑色閻摩敵十三尊曼荼羅（頁 314）

བཅོམ་ལྡན་འདས་གཤིན་རྗེ་གཤེད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་དབུས་སུ་ཆོས་འབྱུང་གི་ལྟེ་བར་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་སྣ་ཚོགས་མཚོ་སྐྱེས་དང་ཉི་མའི་སྟེང་དུ་གནས་པའི་མ་ཧེ་ནག་པོ་ཁྲོས་པ་རུས་པའི་རྒྱན་གྱིས་བརྒྱན་པའི་རྒྱབ་ཏུ་སྣ་ཚོགས་ཆུ་སྐྱེས་དང་ཉི་མ་ལ་གནས་པའི་གཤིན་རྗེའི་གདན་ལ་གཡས་བསྐུམ་པ་གཡོན་བརྐྱང་པས་མནན་ནས་བཞུགས་པའི་གཤིན་རྗེ་གཤེད་ནག་པོ་སྨིན་མ་དང་ཨག་ཚོམ་གྱེན་དུ་ལངས་ཤིང་དབུ་སྐྲ་དམར་སེར་གྱེན་དུ་བརྫེས་པ་རྡོ་རྗེའི་རྒྱན་གྱིས་བརྒྱན་པ་སྐུ་བོང་[82] ཐུང་ཞིང་གསུམ་པ་འཕྱང་བ་དྲེགས་པ་མི་མགོའི་ཕྲེང་བ་མགུལ་པར་འཕྱང་བ། ལྗགས་རྒྱུ་བ་མཆེ་བ་འབར་བ་གཙིགས་པ། རྩ་བ་དང་གཡས་དང་གཡོན་གྱི་ཞལ་ནག་པོ་དང་དཀར་པོ་དང་དམར་པོ། ཕྱག་དྲུག་པ་གྲི་གུག་ཐོད་པར་ལྡན་པའི་གཡས་དང་ཅིག་ཤོས་ཀྱི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་རང་འོད་ཀྱི་ཤེས་རབ་མ་ལ་འཁྱུད་པ། གཡས་པ་གཉིས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེ་དང་རལ་གྲི། གཡོན་པ་གཉིས་ན་འཁོར་ལོ་དང་པདྨ་འཛིན་པའོ།། འཇིག་རྟེན་གསུམ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་བཞིན་དུ་མཐའ་ཡས་ལ་སོགས་པའི་ཀླུས་བརྒྱན་པའོ།།（頁 314-5）

གཤིན་རྗེ་གཤེད་ནག་པོའི་རིགས་ཀྱི་བདག་པོ་ནི་སྤྱི་བོར་མི་བསྐྱོད་པའི་བདག་ཉིད་དོ།།（頁 316）

薄伽梵閻摩敵曼荼羅：在金剛帳中央的法源中央有無量宮，其中央的雜瓣蓮花與日輪上有黑色忿怒的水牛，（水牛的）骨飾的背上有雜瓣蓮花與日輪，其上為閻摩。以其為墊，以右腿屈左腿伸的方式踩踏的黑膚閻摩敵，眉毛與下鬚向上豎

82 「བོང」應為「བོངས」（身材）之誤。

立，紅黃色頭髮也向上豎起，以金剛杵的飾品莊嚴；身材矮短，腹部下垂，頸掛傲慢人首之鬘；卷舌、暴牙切齒，主面、右面、左面為黑膚、白膚、紅膚；六臂，以持鉞刀與顱器的右手與相反的手的兩臂擁抱自光智慧母，（其餘）兩隻右手（持）金剛杵、劍，兩隻左手持輪、蓮花，以如勝三界（按：勝三界為金翅鳥之異名）的無邊等龍王為飾。……黑膚閻摩敵的部主為（其）頭頂的不動自性。

[16] 金剛度母十一尊曼荼羅（頁 317-8）

རྡོ་རྗེ་སྒྲོལ་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ། རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་ཆོས་འབྱུང་གི་དཀྱིལ་དུ་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་ལྟེ་བ་ལ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་འདབ་མ་བརྒྱད་པའི་ལྟེ་བར་ཟླ་བ་ལ་བཅོམ་ལྡན་འདས་མ་རྡོ་རྗེ་སྒྲོལ་མ་གསེར་བཙོ་མ་ལྟ་བུ་སངས་རྒྱས་ལྔའི་ཅོད་པན་རྩ་བ་དང་གཡས་པ་དང་རྒྱབ་དང་གཡོན་གྱི་ཞལ་བཞི་གསེར་མདོག་དང་དཀར་པོ་དང་སྔོན་པོ་དང་། དམར་པོ་ཕྱག་བརྒྱད་མ་གཡས་ཀྱི་ཕྱག་རྣམས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེ་དང་ཞགས་པ་དང་མདའ་དང་དུང་རྣམས་འཛིན་པའོ།། གཡོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཨུཏྤལ་སེར་པོ་དང་གཞུ་དང་ལྕགས་ཀྱུ་དང་སྡིགས་མཛུབ་པོ།། （頁 317）

བཅུ་གཅིག་པོ་རྣམས་ཀྱང་ཞབས་རྡོ་རྗེའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་གིས་བཞུགས་པ་གསེར་གྱི་རྣ་ཆ་གཡོ་བས་བརྒྱན་པ་གོས་སྣ་ཚོགས་དང་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱན་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བརྒྱན་པ་པདྨ་རཱ་གའི་འོད་ཟེར་འཕྲོ་བའོ།། རྡོ་རྗེ་སྒྲོལ་མའི་རིགས་བདག་ནི་རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན་ནོ།། （頁 318）

金剛度母曼荼羅：在金剛帳內的法源中有無量宮，其中央有八瓣雜色蓮花，薄伽梵母金剛度母位於其中央的月輪上，（膚色）如純金，具有五佛冠。主面、右面、後面、左面為金黃膚、白膚、藍膚、與紅膚；八臂，右手分別持金剛杵、羂索、箭、海螺，左手分別持黃色鄔巴拉花、弓、鉤、與作期克印。……十一尊（按：包含主尊金剛度母）也都以金剛跏趺而坐，以垂盪的金色耳璫為飾，各種天衣與各種寶石飾品莊嚴，放射出紅寶石般的光芒。金剛度母的部主為寶生。

[17] 摩利支天二十五尊曼荼羅（頁 318）

འོད་ཟེར་ཅན་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་གནས་པའི་ཆོས་འབྱུང་གི་ནང་དུ་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ༎ ཁ་ཅིག་གི་ལུགས་ལ་་ཆོས་འབྱུང་མེད་དོ༎ རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ་ཞེས་སོ༎ གཞལ་ཡས་ཁང་གི་ལྟེ་བར་མཆོད་རྟེན་གྱི་ཕུག་གི་དཀྱིལ་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་ལ་གནས་པའི་ཟླ་བ་འམ་ཉི་མ་ལ་གཡས་བསྐུམ་པ་གཡོན་བརྐྱང་བས་གནས་པའི་བཅོམ་ལྡན་འདས་མ་འོད་ཟེར་ཅན་མ་སེར་མོ་རིན་པོ་ཆེ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ཅོད་པན་ཅན་དབུ་སྐྲ་ལ་མཆོད་རྟེན་གྱིས་བརྒྱན་པ། རིན་པོ་ཆེ་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་རྒྱན་གྱིས་བརྒྱན་པ། ཞལ་གསུམ་པ་རྩ་བའི་ཞལ་ཟེར་པོ་གཡས་དཀར་པོ་གཡོན་ཞལ་ནག་པོ་ཕག་པའི་ཞལ་ཁྲོས་པས་ཁྲོ་གཉེར་དང་ཟུར་མིག་དང་ལྡན་པ། ལྗགས་འདྲིལ་བ་འཇིགས་པར་བྱེད་མ་ཕྱག་དྲུག་མ་གཡས་པ་རྣམས་ཀྱིས་མདའ་དང་རྡོ་རྗེ་དང་ཁབ་འཛིན་པའོ༎ གཡོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་གཞུ་དང་སྐུད་པ་དང་། མྱུ་ནང་མེད་པའི་ཤིང་མེ་ཏོག་དང་བཅས་པའི་ཡལ་ག་འཛིན་པའོ༎ སྨད་གོས་སྔོན་པོ་གྱོན་པ་སྟོད་གཡོགས་རྣམ་པར་བཀྲ་བའི་གོས་སྔོན་པོ་ཅན། གསེར་མདོག་ལྟ་བུའི་ཕག་པའི་གདན་ལ་བཞུགས་པ་རང་གི་མདོག་ལྟ་བུའི་ཕག་པས་ཡོངས་སུ་བསྐོར་བ། མྱུ་ངན་མེད་པའི་མེ་ཏོག་

གི་ཕྲེང་བ་དབུ་ལ་བརྒྱན་པ།། (頁 318-9)
འོད་ཟེར་ཅན་མའི་རིགས་བག་བརྟག་པོའོ།། ཤར་ལ་སོགས་པའི་ཕྱོགས་ལ་གནས་པ་རྣམས་ཀྱི་མི་བསྐྱོད་པ་དང་རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན་དང་། སྣང་བ་མཐའ་ཡས་དང་ དོན་ཡོད་གྲུབ་པ་རྣམས་སོ།། མེ་ལ་སོགས་པའི་ཕྱོགས་གྲལ་རྣམས་སུ་ཡང་དེ་བཞིན་ནོ་ཁ་ཅིག་གོ།། ཡང་ན་དཀར་པོ་རྣམས་ལ་སྣམ་སྣང་ནག་པོ་རྣམས་ཨ་མ་བསྐྱོད་པ། སེར་པོ་རྣམས་ལ་རིན་ཆེན་འབྱུང་ལྡན། དམར་པོ་རྣམས་ལ་སྣང་མཐའ་ལྗང་གུ་རྣམས་ལ་དོན་ཡོད་གྲུབ་པའོ་ཞེས་པ་ནི་གཞན་ནོ།། （頁 321）

具光母曼荼羅：在金剛帳內的法源內有無量宮；一些傳規則說沒有法源，即無量宮於須彌山頂。在無量宮頂的佛塔之龕的中央，薄伽梵母具光母（按：即摩利支天）以右腿屈左腿伸坐於雜瓣蓮花上的月輪或日輪上；黃膚，具（飾有）各種瓔珞的頭冠，以各種瓔珞飾品為飾；三面，主面黃膚，右面白膚，左面黑膚豬臉，具怒紋與睥睨之態，捲舌，令人感到害怕；六臂，右手持箭、金剛杵、針，左手持弓、線、無憂樹帶有花的枝杈；著藍色下裙，並有肩帔華飾的藍色（上）衣；坐於如金色的豬座上，被如己膚色的豬（群）所圍繞。頭飾無憂樹花之花鬘。……具光母的部主有疑慮，一說為：東等方位（之尊像）分別為不動（如來）、寶生（如來）、無量光（如來）、不空成就（如來），東南等方位（之尊像）同此；再者，另說法為：白色尊為大日，黑色尊為不動，黃色尊為寶生，紅色膚為無量光，綠色尊為不空成就。

[18] 五護陀羅尼十三尊曼荼羅（頁 321）

བསྲུང་བ་ལྔའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་ལྟེ་བར་གནས་པའི་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཟླ་བ་ལ་བཅོམ་ལྡན་འདས་མ་སོ་སོར་འབྲང་མ་ཆེན་མོ་ནི་འོད་ཟེར་དམར་པོའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཅན་ཞལ་བཞི་པ་ཕྱག་བཅུ་གཉིས་པ་རྩ་བའི་ཞལ་སེར་པོ་གཡས་དཀར་པོ་ནུབ་སྔོན་པོ་གཡོན་དམར་པོའོ།། གཡས་པ་རྣམས་ཀྱིས་རིན་པོ་ཆེའི་པ་ཏྲ་དང་འཁོར་ལོ་དང་རྡོ་རྗེ་དང་མདའ་དང་རལ་གྲི་དང་། མཆོག་སྦྱིན་གྱི་ཕྱག་རྒྱའོ།། གཡོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེ་དང་ཞགས་པ་དང་རྩེ་གསུམ་པ་དང་། གཞུ་དང་དགྲ་སྟ་དང་དུང་རྣམས་འཛིན་པའོ།། དབུ་ལ་མཆོད་རྟེན་གྱིས་བརྒྱན་པ་རྡོ་རྗེའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ཅན་མའོ།། (頁 321)

五守護曼荼羅：在金剛帳內的須彌山頂的無量宮之中有十字金剛杵，其上有雜瓣蓮花與月輪，薄伽梵母大隨求母具紅色光，四面十二臂；主面黃膚，右面紅膚，西面（按：曼荼羅主尊均面東，西面即後面）藍膚，左面紅膚；右手持吉祥結、輪、金剛杵、箭、劍、予願印，左手持金剛杵、羂索、三叉戟、弓、斧、海螺；頭頂以佛塔為飾，金剛跏趺坐。

[19] 金剛界五十三尊曼荼羅（頁 324）

རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་ཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་གླིང་དང་ཉེ་བའི་གླིང་ཕྲན་དང་རྒྱ་མཚོ་དང་རི་བདུན་ལ་སོགས་པས་ཡོངས་སུ་བསྐོར་བའི་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་གཞལ་ཡས་ཁང་སྟེ་དེའི་དབུས་སུ་སེང་གེའི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ཟེ་འབྲུ་ལ་བཅོམ་ལྡན་འདས་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་དཀར་པོ་རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་གིས་གནས་པ་ཉི་མའི་འོད་ཅན། སངས་རྒྱས་ལྔས་སྤྲས་པའི་རཏྣའི་ཅོད་པན་གྱིས་བརྒྱན་པའི་རལ་པའི་ཐོར་ཅོག་ཅན་རཏྣ་སྣ་ཚོགས་པའི་རྒྱན་དང་གོས་དང་ལྡན་པ་ཞི་བའི་ཞལ་བཞི་དཀར་པོ་དང་སེར་པོ་དང་དམར་པོ་དང་ལྗང་གུ་དང་། ཕྱག་བརྒྱད་པ་གཡས་པ་དང་གཡོན་པ་གཉིས་ཀྱིས་རྡོ་རྗེ་དང་བས་པའི་བྱང་ཆུབ་མཆོག་གི་ཕྱག་རྒྱ་མཛད་པའོ།། གཞན་གཉིས་ཀྱིས་བསམ་གཏན་གྱི་ཕྱག་རྒྱ་འཛིན་པའོ།། གཡས་པ་གཉིས་ཀྱིས་བགྲང་ཕྲེང་དང་མདའ་འཛིན་པའོ།། གཡོན་པ་གཉིས་ཀྱིས་འཁོར་ལོ་དང་གཞུ་འཛིན་པའོ།། ཡང་ན་འདི་ནི་ཞལ་གཅིག་ཕྱག་གཉིས་པ་སྐུ་མདོག་དཀར་པོ་རྡོ་རྗེ་དང་བཅས་པའི་བྱང་ཆུབ་མཆོག་གི་ཕྱག་རྒྱ་འཛིན་པའོ།། གཡོན་པའི་རྡོ་རྗེའི་ཁུ་ཚུར་གྱི་མཛུབ་མོ་ལངས་པ་ལ་གཡས་པ་རྡོ་རྗེ་ཁུ་ཚུར་གྱིས་བཟུང་བ་བྱང་ཆུབ་མཆོག་གི་ཕྱག་རྒྱའོ།།（頁 324）
འདིར་བཅོམ་ལྡན་ལྡས་རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་དག་པའི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ལ་རང་འདྲ་བའི་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔས་རྒྱས་བཏབ་པའོ།། （頁 328-9）

金剛界曼荼羅：在金剛帳內，被（四大）部州、臨近的（八）中洲、大海、七重山所圍繞的須彌山頂，白膚的薄伽梵大日如來以金剛跏趺坐於無量宮及其中央的獅子上的雜瓣蓮花的花蕊中，具日輪背光；髮髻以五如來莊嚴的寶冠為飾；四寂靜面，分別為白膚、黃膚、紅膚、綠膚；八臂，（主要的）左、右二臂持金剛杵並作最勝菩提印，另二臂作禪定印，（其餘的）兩隻右手持念珠、箭，兩隻左手持法輪、弓。再者，在此（也可觀想主尊為）一面二臂尊，白膚，持金剛杵並作最勝菩提印。最勝菩提印即左手金剛拳伸出食指，而以右手金剛拳握著。……在此，以極為清淨的法界體性智，薄伽梵金剛界大日如來以同己的金剛薩埵封印。

[20] 毗盧文殊金剛四十三尊曼荼羅（頁 329）

བཞི་བཅུ་རྩ་གསུམ་གྱི་བདག་ཉིད་ཅན། འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་ལ་སོགས་པ་གཞལ་ཡས་ཁང་བར་དུ་དང་པོར་བཤད་པའི་འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེའི་དཀྱིལ་འཁོར་བཞིན་ནོ།། འོན་ཀྱང་འདིར་ཁྲོ་བོ་རྣམས་ནི་འོག་ནས་འཆད་པའི་གཟུགས་ཅན་ནོ་ཞེས་པ་ནི་ཕྱོགས་གཅིག་གོ།། རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་ན་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་ན་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ལྟེ་བར་གནས་པའི་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་ལྟེ་བར་གཞལ་ཡས་ཁང་ཞེས་པ་ནི་ཕྱོགས་གཉིས་པའོ།། ཕྱོགས་གཉིས་ཀ་ལ་ཡང་མཆོད་རྟེན་དཀར་པོའི་ནང་དུ་གཞལ་ཡས་ཁང་ངོ་།། དེའི་ལྟེ་བ་ལ་སེང་གེའི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཟླ་བ་ལ་སེམས་དཔའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་གིས་བཞུགས་པའི་བཅོམ་ལྡན་འདས་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཀྱི་རང་བཞིན་འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེ་སྐུ་མདོག་གསེར་བཙོ་མ་ལྟ་བུ་སྨུག་ཅིང་ཡིད་དུ་འོང་བ་མེ་ཏོག་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་མཛེས་པའི་གཙུག་ཕུད་ཅན་གསུམ་གྱིས་རྣམ་པར་བརྒྱན་པ་རྩ་བ་དང་གཡས་དང་གཡོན་གྱི་ཞལ་སེར་པོ་དང་སྔོན་པོ་དང་དཀར་པོ་ཕྱག་དྲུག་པ་གཡས་པ་རྣམས་ཀྱི་རལ་གྲི་དང་། མཆོག་སྦྱིན་དང་མདའ་དང་། གཡོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་པུསྟི་དང་ཆུ་སྐྱེས་སྔོན་པོ་དང་གཞུ་འཛིན་པའོ།། བདག་ལྟ་བུའི་(རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག་མ་ལ་སྙོམས་པར་ཞུགས་པའོ།། （頁 329-30）

འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེ་ལ་སོགས་པའི་ལྷ་ཐམས་ཅད་གོས་སྣ་ཚོགས་པ་དང་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱན་དང་རལ་པའི་ཐོར་ཚུགས་དང་འཛུམ་པ་དང་བཅས་པའི་ཞལ་དང་སྒེག་པའི་ཉམས་དང་ལྡན་པའོ།།（頁 334-5）

འདིར་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཀྱི་རང་བཞིན་འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་རྣམ་པར་དག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ལྷ་བུའི་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔས་རྒྱས་བཏབ་པ།（頁 338）

四十三尊的具自性者：文殊金剛曼荼羅中，從金剛帳等至無量宮，都與之前所說的文殊金剛曼荼羅（按：指 [1] 文殊金剛十九尊曼荼羅）相同，至於此處忿怒尊眾之色相於後將說，，此為（關於無量宮位置之）一說；第二說為：無量宮在金剛帳內的須彌山頂之雜瓣蓮花中央的十字金剛杵之中央。此二說皆認為無量宮位於白塔內。其中央有獅子，獅子上有雜瓣蓮花與月輪，具大日如來本性的文殊金剛薩埵跏趺坐於其上，膚色如純金般美麗而吸引人，以各種花裝飾的三個髮髻非常華麗。主面、右面、左面分別為黃膚、藍膚、白膚；六臂，右手分別持劍、作予願印、與持箭，左手分別持《般若經》、藍蓮花、弓，與自身相同的金剛界自在母雙運。……文殊金剛等諸尊全部都著各種衣服、飾瓔珞，具頂髻，披長辮，臉部含笑，並顯露優雅柔媚的姿態。……在此，具大日如來本性的文殊金剛，以如法界體性智之金剛薩埵來封印……

[21] 法界語自在二百二十一尊曼荼羅（頁 339）

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་གསུང་གི་དབང་ཕྱུག་གི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ། རྡོ་རྗེ་གུར་ལ་སོགས་པ་བསྒོམ་པར་རྣམ་པར་བཞག་པ་ནི་བཤད་མ་ཐག་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་བཞིན་ནོ།། ཁྱད་པར་དུ་གཤིན་རྗེ་གཤེད་ལ་སོགས་པའི་ཁྲོ་བོ་རྣམས་ནི་འཆད་པར་འགྱུར་བའི་གཟུགས་ཅན་ནོ།། མཆོད་རྟེན་ནི་འདིར་མེད་དོ།། གཞལ་ཡས་ཁང་གི་ལྟེ་བ་ལ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ཟེ་འབྲུ་ལ་གནས་པའི་སེང་གེའི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཟླ་བ་ལ་འཇམ་པའི་དབྱངས་རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་དུ་བཞུགས་པ་ཉི་མ་འཆར་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་འོད་དང་ལྡན་པ་སྐུ་མདོག་གསེར་ལྟ་བུ། ཨིནྡྲ་ནཱི་ལ་ལྟ་བུའི་གཙུག་ཕུད་དང་ལྡན་པ། རྡོ་རྗེ་དང་རིན་པོ་ཆེ་དང་པདྨ་དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་ཕྲེང་བའི་ཅོད་པན་གྱི་སྟེང་དུ་སངས་རྒྱས་ལྔ་དང་རིན་པོ་ཆེའི་ཅོད་པན་ཅན། ར་ཏྣ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བརྒྱན་པ་དང་ན་བཟའ་སྣ་ཚོགས་བསྣམས་པ། སྒེག་པའི་ཉམས་ཀྱི་ཚོགས་དང་ལྡན་པ། སེར་པོ་དང་སྔོན་པོ་དང་དམར་པོ་དང་དཀར་པོ་ནི་རྩ་བ་དང་གཡས་དང་ནུབ་དང་གཡོན་གྱི་ཞལ་ལོ།། ཕྱག་བརྒྱད་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་ཕྱག་རྒྱ་མཛད་པའོ།། གཡས་པ་རྣམས་ཀྱིས་རལ་གྲི་དང་མདའ་དང་རྡོ་རྗེ་བསྣམས་པའོ།། གཡོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་པུསྟི་དང་གཞུ་དང་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་བསྣམས་པའོ།།（頁 339）

འདིར་བཅོམ་ལྡན་འདས་རྣམ་པ་སྣང་མཛད་ཆེན་པོའི་བདག་ཉིད་འཇམ་པའི་དབྱངས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་དག་པའི་ཆོས་ཡི་དབྱིངས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་བདག་ཉིད་ལྷ་བུའི་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔས་རྒྱས་བཏབ་པའོ།། （頁 356）

法界語自在曼荼羅：金剛帳等之觀想建立如同方說畢之曼荼羅（按：指前章 [20] 毗盧文殊金剛四十三尊曼荼羅），關於閻摩敵等忿怒尊之色相則當後說；（然）在

此沒有佛塔。在無量宮的中央有雜瓣蓮花，其花蕊中有獅子，文殊以金剛跏趺坐於獅子上的雜瓣蓮花與月輪上，具朝日般的背光，膚色如金色，具如 Yindrani 般的頂髻，金剛杵、寶、蓮花、十字金剛杵的鬘冠上有五佛寶冠；以各種瓔珞莊嚴，並有各種衣裳，具嬌媚的姿態。主面、右面、西面（按：即後面）、左面分別為黃膚、藍膚、紅膚、白膚；八臂，（主要的）兩隻手臂作轉法輪印，（其餘的）右手分別持劍、箭、金剛杵，左手分別持《般若經》、弓、金剛鈴。……在此，以極為清淨的法界體性智，（具）薄伽梵大日如來自性之文殊金剛以同己的金剛薩埵封印

[22] 惡趣清淨三十七尊曼荼羅（頁 357）

ངན་སོང་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་རླུང་དང་མ་དང་ཆུ་དང་ས་དང་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་ནང་གི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་འཁོར་ལོ་རྩིབས་བརྒྱད་པ་སེར་པོ། རྡོ་རྗེ་ཕྲེང་བ་སྔོན་པོས་བསྐོར་བ་སྟེ། འགའ་ཞིག་ཏུ་འཁོར་ལོ་རྩིབས་བརྒྱད་པ་སྔོན་པོར་གསུངས་སོ།། གཞན་ནི་འདིའི་འཁོར་ལོའི་ལྟེ་བའམ་སྔོན་པོ་ཤར་གྱི་རྩིབས་དཀར་པོ་ལྷོ་ནག་པོ་ནུབ་དམར་པོ་བྱང་ལྗང་གུའོ་ཞེས་གསུངས་སོ།། འཁོར་ལོའི་ལྟེ་བ་ལ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་ལ་གནས་པའི་སེང་གེའི་སྟེང་དུ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཤཱཀྱ་སེང་གེ་རྣམ་པར་སྣང་མཛད་ཆེན་པོ་ཤིན་ཏུ་གསེར་གྱི་མདོག་ཅན་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་ཕྱག་རྒྱ་མཛད་པའོ།།（頁 357）

惡趣清淨曼荼羅：金剛帳內，風、火、水、地（四輪）與須彌山之頂有無量宮，黃色的八輻輪位於其中央有內曼荼羅上，以藍色的金剛杵鬘圍繞。有些（傳規）說八輻輪為藍色，其餘（傳規）則說此八輻輪的中央為藍色，東輻為白色，南輻為黑色，西輻為紅色，北輻為綠色。輪的中央的雜瓣蓮花上有獅子，薄伽梵釋迦獅子大日如來於其背上，膚色純金，作轉法輪印。

[23] 伏魔金剛手三十三尊曼荼羅（頁 364）

འབྱུང་པོ་འདུལ་བྱེད་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་ནང་དུ་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨའི་ཟེ་འབྲུ་ལ་གནས་པའི་རྡོ་རྗེ་རྒྱ་གྲམ་གྱི་སྟེ་བའི་དབུས་སུ་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་སྟེ་བ་ལ་གླང་པོ་ཆེའི་རྒྱལ་པོའི་སྟེང་ངམ་ཏེ་མེད་ཀྱང་རུང་སྟེ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་དང་ཟླ་བ་ལ་འབྱུང་པོ་གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ་པ་དཀར་པོ་ཟླ་བ་ཕྱེད་པས་མཚན་པའི་འོད་ཟེར་དང་ལྡན་པ་རལ་པའི་ཐོར་ཅོག་ཅན་སྨ་ར་དམར་སེར་ཐོད་པ་ལྔ་དང་ལྡན་པ་མིག་གསུམ་པ་མཆེ་བ་གཙིགས་པ་འཇིགས་སུ་རུང་བ་གསུམ་པ་འཕྱང་བ་སྦྲུལ་གྱི་མཆོད་ཕྱིར་ཐོགས་པ་ཅན་སྟག་གི་པགས་པས་ཕྱེད་དཀྲིས་པ་ལག་པ་བཞི་པ་གཡས་པ་གཉིས་གྱི་གུག་དང་ཌ་མ་རུ་གཡོན་པ་གཉིས་ཀྱིས་ཐོད་པ་དང་རྩེ་གསུམ་འཛིན་པ་དྲག་པོ། གཡོན་བརྐྱང་གིས་མནན་པའི་བཅོམ་ལྡན་འདས་འབྱུང་པོ་འདུལ་བྱེད་དྲག་པོ་ཆེན་པོ་སྐུ་མདོག་སྔོན་པོ་ཐོད་པ་ཐུས་མཚན་པའི་ཅོད་པན་ལ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལྔའི་དབུ་རྒྱན་དང་ལྡན་པ་དབུ་སྐྲ་དམར་སེར་གྱེན་དུ་འབར་བས་བཅིངས་པ་གོས་སྔོན་པོ་གོན་པོ་ཞལ་མཆེ་བ་གཙིགས་པ་སྤྱན་གསུམ་དམར་བ་སྒྲིག་པའི་གད་མོ་མཛད། ཕྱག་བཞི་པའི་གཡས་པས་རྡོ་རྗེ་སྔོན་པོ་འཇིགས་པ་གསོར་ཞིང་གཡོན་པས་སྡིགས་མཛུབ་དང་

བཅས་པའི་ཞགས་པ་འཛིན་པ་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་ཕྱག་རྒྱ་མཛད་པའོ།། ཕྱག་རྒྱ་ནི་སྲིན་ལག་གཉིས་བསྣོལ་ནས་མཛུབ་མོ་གཉིས་བསྐུམ་པར་བྱའོ།། མཐེ་ཆུང་དང་གུང་མོ་ཡང་མཐེ་བོང་རྣན་པོས་མནན་པར་བྱའོ་ཞེས་པ་འདི་གསུངས་སོ།། ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་བརྒྱད་ཀྱིས་བརྒྱན་པ་སྟེ་དེ་ལ་གཏོ་ཊ་སྔོན་པོས་དབུ་སྐྲ་བཅིངས་པ། འཇོག་པོ་དམར་པོས་མགུལ་རྒྱན་བྱས་པ། དགའ་བོ་དང་ཉེར་དགའ་བོ་སེར་པོས་རྣ་བ་བརྒྱན་པ་སེར་པོ་གཅིག་པས་གཅིག་ཏུ་བགྲང་ངོ་།། མཐའ་ཡས་དཀར་པོས་ཚངས་སྐུད། ནོར་རྒྱས་དཀར་པོས་སྐ་རགས། ཕྱག་རྒྱ་བཅིངས་པའི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་དཔུང་པར་རིགས་ལྡན་ཕུག་རོན་གྱི་མདོག་ལྟ་བུས་བརྒྱན་པ། དུང་སྐྱོང་དཀར་པོས་ཕྱག་གཞན་གཉིས་ཀྱིས་དཔུང་པ་ལ་བརྒྱན་པ། པདྨ་དང་པདྨ་ཆེན་པོ་དམར་པོས་རྐང་གདུབ་བྱས་པའོ།། མདོག་གཅིག་པས་གཅིག་ཉིད་དོ།།（頁 364-6）
འདིར་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་བདག་པོའི་རིགས་ཀྱི་བདག་པོ་ནི་མི་བསྐྱོད་པའོ།།（頁 369）

伏魔（金剛手）曼荼羅：金剛帳內，須彌山頂的雜瓣蓮花的花蕊有十字金剛杵，其中央為無量宮，無量宮中央的象王身上，若無象王亦可為雜瓣蓮花與月輪上的無能勝魔——白膚，具半月光，三眼，獠牙切齒，令人感到怖畏，三蛇懸垂之梵線，一半包裹著虎皮，四臂，兩隻右手持鉞刀、手鼓，兩隻左手持顱器、三叉戟，其相威猛——（的身上），以左展而踩踏（象王或無能勝魔）的薄伽梵大威猛伏魔，藍膚，以五骷髏為飾的冠中有五如來之頂飾，紅黃頭髮向上燃起而束，著藍衣；臉上獠牙切齒，三紅眼，作嬌媚笑；四臂，右手揮舞著令人害怕的藍色金剛杵，左手作期剋印並持羂索，（另外）兩手結手印。關於手印（經典）如此講述：兩隻無名指交叉，兩食指蜷曲，小指與中指則被大拇指壓著。以八龍王莊嚴，在此，以藍色的力游（龍王）束起頭髮，以紅色的安止（龍王）作頸飾，以黃色的善歡喜與極善歡喜（龍王）為耳飾，一個一個排列，以紅色的無邊（龍王）為梵繩，以白色的廣財龍王為腰帶，以如鴿子色的具種（龍王）裝飾結手印的兩手之肩膀，以白色的護貝（龍王）裝飾其餘兩手的肩膀，以紅色的蓮花與大蓮花（龍王）為足釧。以一色（配）一（龍王）。……此曼荼羅主尊之部主為不動（如來）。

[24] 空行五部五十三尊曼荼羅（頁 369）

མཁའ་འགྲོ་ལྔའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ། རྡོ་རྗེའི་ས་གཞི་ལ་སོགས་པ་ནས་བཟུང་ནས་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་བར་དུ་སྔར་གྱི་འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེའི་དཀྱིལ་འཁོར་བཞིན་དུ་ཤེས་པར་བྱའོ།།（頁 369）
འདིར་རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ་ནི་གདན་དང་མདོག་དང་དབྱིབས་དང་ཞལ་དང་ཕྱག་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ནི་ཧེ་རུ་ཀ་ལྟ་དཔུའི་བདག་ཉིད་ཅན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་ཇི་ལྟར་ཕྱག་བཅུ་དྲུག་པའི་དགྱེས་པའི་རྡོ་རྗེ་དང་འདྲུད་པའི་ཡུམ་བདག་མེད་མ་ཡང་དེ་བཞིན་ནོ།།（頁 372）

空行五部曼荼羅：應瞭知從金剛地等至無量宮間（的建立）同先前所說的文殊金剛曼荼羅。其中，中央的無量宮的中央為薄伽梵金剛空行。……在此，金剛空行

之台座、膚色、相貌、面、手等皆同嘿嚕迦九自性尊曼荼羅中的十六臂尊歡喜金剛與（其）擁抱的佛母無我母（按：指 [8-1] 心髓喜金剛及其佛母）。

[25] 六轉輪王七十二尊曼荼羅（頁 374）

འཁོར་ལོ་རྩིབས་བཅུ་པ་འདིའི་ལྟེ་བའི་ནང་གི་ཆོས་འབྱུང་གི་དབུས་སུ་རླུང་དང་མེ་དང་ཆུ་དང་གསེར་གྱི་རང་བཞིན་གྱི་ས་གཞིའི་དཀྱིལ་འཁོར་དང་རི་རབ་ཀྱི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་ཆུ་སྐྱེས་དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེའི་ལྟེ་བ་ལ་གཞལ་ཡས་ཁང་ཆེན་པོའོ།། ཕྱོགས་གཞན་ལ་འདིར་ཆོས་འབྱུང་མེད་དོ་ཞེས་པའོ།། གཞལ་ཡས་ཁང་ཆེན་པོའི་ལྟེ་བར་གནས་པའི་གཞལ་ཡས་ཁང་གི་དབུས་སུ་གནས་སེང་གེའི་སྟེང་དུ་སྣ་ཚོགས་པདྨ་ལ་གནས་པའི་ཉི་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྟེང་དུ་བཞུགས་པའི་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་བསྒོམ་པར་བྱའོ་ཞེས་མངོན་པར་བརྗོད་པའི་རྒྱུད་བླ་མ་ལས་གསུངས་པས། ཉི་མ་ལ་གནས་པའི་འཇིགས་བྱེད་དང་གཽ་རཱི་དག་གི་སྟེང་དུ་རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་གིས་གནས་པའི་ཡེ་ཤེས་མཁའ་འགྲོ་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་དཀར་པོའམ་ནག་པོ་རྡོ་རྗེ་དང་བཅས་པའི་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་དང་ལྡན་པའི་གཡས་པ་དང་ཅིག་ཤོས་ཀྱི་ཕྱག་གིས་ཡུམ་ལ་འཁྱུད་པའོ།། ལྷ་མོ་དེ་ནི་རྡོ་རྗེ་དང་སྡིགས་མཛུབ་དང་བཅས་པའི་ཕྱག་གཡས་བརྐྱང་བ་ཁྲག་གིས་གང་བའི་ཐོད་པ་དབུལ་བའི་ཕྱག་གཡོན་གྱིས་ཡབ་ལ་འཁྱུད་པ་སྐུ་མདོག་མར་མོ་ཡེ་ཤེས་མཁའ་འགྲོ་མ་སྟེ། མིང་གཞན་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་དབང་ཕྱུགས་མ་ཞེས་པ་དང་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་ཞེས་ཀྱང་གྲགས་སོ།།（頁 374-5）

在此十輻輪中央之內的法源的中央，風、火、水、與本性為金的地等輪、與須彌山之頂有雜辦蓮花與十字金剛杵，其中央為大無量宮。其他（傳規）則說此無法源。依《現說無上續》所說，大無量宮的中央為無量宮，應修習金剛薩埵於其中央的獅子上的雜辦蓮花的日輪上。日輪中的作怖與白色女兩者之上，智慧空行金剛薩埵以金剛跏趺而坐，白膚或者黑膚，右手具附有金剛杵（頭）之金剛鈴，以另一手擁抱佛母。此天母右手高舉金剛杵並作期克印，將盛滿血的顱器獻給（佛父）的左手擁抱著佛父，為智慧空行母，其餘共許的稱號有「法界自在母」與「金剛亥母」。

[26] 時輪六百三十四尊曼荼羅（頁 381）

དེའི་སྟེང་ནས་སྟེང་དུ་གནས་པའི་ཟླ་བ་དང་ཉི་མ་དང་སྒྲ་གཅན་དང་དུས་ཀྱི་མེའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྟེང་དུ་གན་རྒྱན་དུ་གནས་པའི་ཡན་ལག་མེད་པ་དནག་དྲག་པོའི་སྙིང་གར་གཡས་བརྐྱང་གིས་གར་བྱེད་པའི་བཅོམ་ལྡན་འདས་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་ནག་པོ། ནོར་བུ་དནག་ཟླ་བ་ཕྱེད་པ་དང་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེས་མཚན་པའི་རལ་པའི་ཐོར་ཚུགས་ཅན། རྡོ་རྗེ་ནོར་བུ་དང་རྡོ་རྗེའི་རྣ་ཆ་དང་། རྡོ་རྗེའི་མགུལ་རྒྱན་དང་། རྡོ་རྗེའི་ལག་གདུབ་དང་། རྡོ་རྗེའི་སྐ་རགས་དང་། རྡོ་རྗེའི་རྐང་གདུབ་དང་། རྡོ་རྗེའི་དར་དཔྱངས་དང་། རྡོ་རྗེའི་ཕྲེང་བ་དང་། སྟག་གི་པགས་པ་འཕྱང་བའི་གོས་བསྣམས་པ་ཞལ་བཞི་པ་ཕྱག་བཅུ་གཉིས་པའོ།། དེ་ལ་རྩ་བའི་ཞལ་ནི་ནག་པོ་མཆེ་བ་གཙིགས་པ་དྲག་པོ་གཡས་དམར་པོ་ཆགས་པ་དང་བཅས་པ། ནུབ་སེར་པོ་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་གནས་པ། གཡོན་དཀར་པོ་ཞི་བའོ།། སྔོན་པོ་དང་དམར་པོ་དང་དཀར་པོ་དབུས་དང་གཡས་དང་དཡོན་གྱི་མགྲིན་པ་གསུམ་སྟེ། བཅོམ་ལྡན་འདས་མགྲིན་པ་གསུམ་པའོ།། གཡས་པའི་དཔུང་མགོ་དང་པོ་སྔོན་པོ་

གཉིས་པོ་དམར་པོ་གསུམ་པ་དཀར་པོའོ། དེ་བཞིན་དུ་གཡོན་པ་སྔོན་པོ་དང་། དམར་པོ་དང་དཀར་པོ་སྟེ། འདི་དག་དཔུང་མགོ་དྲུག་གོ། བར་ལྔ་དཔུང་པ་བཅུ་གཉིས་སོ། ཉེ་བའི་ཕྱག་དཔུང་པ་ནས་བརྩམས་ནས་ཕྱག་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞིའོ། དེ་ལ་གཡས་ཀྱི་དཔུང་པ་གཉིས་སྔོན་པོའོ། གཉིས་དམར་པོ། གཉིས་དཀར་པོ་སྟེ། དེ་བཞིན་དུ་གཡོན་པ་དག་ཀྱང་ངོ་། དེ་བཞིན་དུ་ཕྱག་བཞི་ནག་པོ་བཞི་དམར་པོ་བཞི་དཀར་པོ་སྟེ། གཡས་པ་དང་གཡོན་པ་རྣམས་ཀྱང་ངོ་། ཕྱག་རེ་རེ་ལ་སོར་མོ་ལྔ་ལྔ་སྟེ། དེ་དག་རེ་རེ་ཞིང་ཚིགས་རྣམ་པ་གསུམ་གསུམ་མོ། དེ་ལ་མཐེ་བོང་སེར་པོ་མཛུབ་མོ་དཀར་པོ་གུང་མོར་དམར་པོ་སྲིན་ལག་ནག་པོ་མཐེའུ་ཆུང་ལྗང་གུའོ། ཕྱག་གི་མཐིལ་ནས་སོར་མོ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཚིགས་དང་པོའི་ཕྲེང་བ་ནག་པོ་གཉིས་པ་དམར་པོ་གསུམ་པ་དཀར་པོ་སྟེ། དེ་རྣམས་ཀྱང་སོར་གདུབ་རྣམས་ཀྱི་འོད་དང་ལྡན་པའོ། གཡས་པའི་ཕྱག་ནག་པོ་རྣམས་ལ་རྡོ་རྗེ་དང་རལ་གྲི་དང་རྩེ་གསུམ་དང་གྲི་གུག་གོ། དམར་པོ་རྣམས་ལ་མེའི་མདའ་དང་རྡོ་རྗེ་ལྕགས་ཀྱུ་དང་། ཌ་མ་རུ་དང་ཐོ་བའི། དཀར་པོ་རྣམས་ལ་འཁོར་ལོ་དང་མདུང་དཕང་དབྱུག་པ་དང་། དགྲ་སྟ་རྣམས་སོ། གཡོན་པའི་ནག་པོ་རྣམས་ལ་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་དང་ཕུབ་དང་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་ཁ་བྱེ་བ་དང་། ཁྲག་གིས་གང་བའི་ཐོད་པའོ། དམར་པོ་རྣམས་ལ་གཞུ་དང་ཞགས་པ་དང་ནོར་བུ་རིན་པོ་ཆེ་དང་པདྨ་དཀར་པོ་རྣམས་སོ། དཀར་པོ་རྣམས་ལ་དུང་དང་མེ་ལོང་དང་རྡོ་རྗེ་ལྕགས་སྒྲོག་དང་། ཚངས་པའི་མགོ་བོ་རྣམས་སོ། པདྨ་ནས་བརྩམས་ནས་ཞབས་གཡས་པ་དམར་པོའི་མཐིལ་དམར་པོས་འདོད་པའི་ལྷ་དམར་པོ་ཞལ་གཅིག་ཕྱག་བཞི་ན་མེ་ཏོག་ལྔའི་མདའ་དང་གཞུ་ཞགས་པ་དང་། ལྕགས་ཀྱུ་འཛིན་པའ་སྙིང་གར་མནན་པའོ། པདྨ་ནས་བརྩམས་ནས་ཞབས་གཡོན་པ་དཀར་པོའི་མཐིལ་དཀར་པོས་དྲག་པོ་དཀར་པོ་ཞལ་གཅིག་སྤྱན་གསུམ་པ་ཕྱག་བཞི་པ་རྩེ་གསུམ་ཌ་མ་རུ་དང་ཐོད་པ་དང་ཁ་ཊྭཱཾ་ག་འཛིན་པའི་སྙིང་གར་མནན་པའོ། འདོད་ལྷའི་གཞོགས་སུ་དགའ་བ་མོ་དང་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་གཞོགས་སུ་དཀར་མོའོ། ལྷ་མོ་འདི་དག་ནི་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ཞབས་ལ་འཇུས་པ་དམན་པའི་བཞིན་ཅན་ནོ། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་འཁྱུད་པའི་སྣ་ཚོགས་ཡུམ་ནི་གཡོན་བརྐྱང་གིས་གནས་པ་གསེར་གྱི་མདོག་ལྟ་བུ་ཕྱག་གཡས་པ་རྣམས་ཀྱིས་གྲི་གུག་དང་ལྕགས་ཀྱུ་དང་ཌ་མ་རུ་དང་། བགྲང་ཕྲེང་དང་། གཡོན་པ་རྣམས་ནི་ཤཀ་ཏི་དང་ཞགས་པ་དང་པདྨ་དཀར་པོ་དང་རིན་པོ་ཆེ་རྣམས་འཛིན་པའོ།（頁 382-4）

在月、日、羅睺、時火等輪的上方，薄伽梵時輪作右展的舞姿（踩踏）於上仰的無肢（天（按：此應為後面所說的慾天）與大自在天的心窩上；黑膚，具有以寶珠、明月、十字金剛杵裝飾的頂髻，穿著垂掛金剛寶珠、金剛耳璫、金剛頸飾、金剛手釧、金剛腰帶、金剛足釧、金剛飄帶、金剛鍊串、與虎皮的衣裝；四面十二臂，在此，主面為黑膚，獠牙切齒，其相威猛，右面為紅膚具貪戀樣，西面（按：即後面）為黃膚禪定狀，左面為白膚溫和樣；三頸，中、右、左分別為藍膚、紅膚、白膚，薄伽梵具三頸；[83] 右肩膀第一個為藍膚，第二個為紅膚，第三個為白膚，同此（順序）左邊（肩膀）為藍膚、紅膚、白膚，兩邊肩膀共六個；肩關節共十二個，由肩所出之下臂共二十四隻，其中，右邊的兩肩為藍膚，兩肩為紅膚，兩肩為白膚，左邊的（肩膀）也同此；同此，右邊與左邊均同樣為四臂黑膚，四臂紅膚，四臂白膚。每隻手皆五指，皆三節；其中，拇指黃，食指白，中指紅，無名指黑，小指綠；從手掌（算起）每個手指的第一節指環為黑色，第二

83 此句文意與前句相同，似為衍文。

節為紅色，第三節為白色，全部指環均有光。右邊的黑色手持金剛杵、劍、三叉戟、鉞刀，紅色手持火箭、金剛鉤、手鼓、鎚子，白色手持輪、矛、棍、斧，左邊的黑手持金剛鈴、盾、（與身體）分離的天杖、盛滿血的顱器，紅色手持弓、羂索、珍寶、白蓮，白色手持海螺、鏡子、金剛鎖鏈、梵天頭。從大腿開始，紅色右腿的紅色腳掌踩著一面四臂、手持五花箭、弓、羂索、鉤的紅膚慾天的心窩，從大腿開使，白色左腿的白色腳掌踩著一面三眼四臂、手持三轂杵、手鼓、顱器、天杖的白膚大自在天的心窩；慾天之旁為慾樂母，大自在天之旁為白色母，這兩個天母都抓著薄伽梵（時輪）的腳，具卑下之臉。薄伽梵（時輪）擁抱的一切母為左展立姿，膚色如金，右手持鉞刀、鉤、手鼓、念珠，左手持獨叉戟、羂索、白蓮、珍寶。

附錄三　俄千本《金剛鬘》組畫與《究竟瑜伽鬘》二世章嘉重編順序對照表

俄千本編號	內容（四續分類及所依經典）	收藏地	《究竟瑜伽鬘》二世章嘉編號	曼荼羅名稱	四續分類	《究竟瑜伽鬘》原始章節（詳見「附錄一」說明）
Ⅰ	無上父續四曼荼羅	Guimet 博物館（圖 4）	1	密集文殊十九尊曼荼羅	無上父續	[1]
			2	密集不動三十二尊曼荼羅	無上父續	[2]
			3	毗盧文殊金剛四十三尊曼荼羅	無上父續	[20]
			4	黑色閻摩敵十三尊曼荼羅	無上父續	[15]
Ⅱ	無上母續四曼荼羅：《二品續》所說四種喜金剛		23	心髓喜金剛九尊曼荼羅	無上母續	[8-1]
			26	意喜金剛九尊曼荼羅	無上母續	[8-4]
			25	語喜金剛九尊曼荼羅	無上母續	[8-3]
			24	身喜金剛九尊曼荼羅	無上母續	[8-2]
Ⅲ	無上母續		31	空行五部五十三尊曼荼羅	無上母續	[24]
Ⅳ	無上母續四曼荼羅		32	無我母二十三尊曼荼羅	無上母續	[6-1]
			33	無我母十五尊曼荼羅	無上母續	[6-2]
			34	咕嚕咕哩十五尊曼荼羅	無上母續	[6-3]
			35	金剛度母十一尊曼荼羅	無上母續	[16]
Ⅴ	無上母續四曼荼羅：《正相合續》所說四種喜金剛	費城博物館	30	心髓喜金剛十七尊曼荼羅	無上母續	[5-4]
			29	意喜金剛十七尊曼荼羅	無上母續	[5-3]
			28	語喜金剛十七尊曼荼羅	無上母續	[5-2]
			27	身喜金剛十七尊曼荼羅	無上母續	[5-1]
Ⅵ	無上母續四曼荼羅		5	勝樂金剛薩埵三十七尊曼荼羅	無上母續	[3]
			6	勝樂（四面十二臂）六十二尊曼荼羅	無上母續	[12-1]
			7	藍勝樂（一面二臂）六十二尊曼荼羅	無上母續	[12-2]
			8	黃勝樂（一面二臂）六十二尊曼荼羅	無上母續	[12-3]

俄千本編號	內容（四續分類及所依經典）	收藏地	《究竟瑜伽鬘》二世章嘉編號	曼荼羅名稱	四續分類	《究竟瑜伽鬘》原始章節（詳見「附錄一」說明）
Ⅶ	無上母續四曼荼羅	Zimmerman 家族	9	紅金剛亥母三十七尊曼荼羅	無上母續	[12-4]
			10	藍金剛亥母三十七尊曼荼羅	無上母續	[12-5]
			11	黄金剛亥母三十七尊曼荼羅	無上母續	[12-6]
			12	忿怒作吽十一尊曼荼羅	無上母續	[11]
Ⅷ	無上母續	私人	13	六轉輪王七十二尊曼荼羅	無上母續	[25]
Ⅸ	無上母續四曼荼羅		14	金剛甘露二十一尊曼荼羅	無上母續	[7-1]
			15	金剛作吽二十九尊曼荼羅	無上母續	[7-2]
			16	甘露飲血二十一尊曼荼羅	無上母續	[7-3]
			17	甘露軍荼利十三尊曼荼羅	無上母續	[7-4]
Ⅹ	無上母續五曼荼羅		18	佛顱二十五尊曼荼羅	無上母續	[13]
			19	佛顱九尊曼荼羅	無上母續	[10]
			20	大幻五尊曼荼羅	無上母續	[9]
			21	瑜伽虛空五十八尊曼荼羅	無上母續	[14]
			22	智慧空行母十三尊曼荼羅	無上母續	[4]
ⅩⅠ	無上母續四曼荼羅	瑞士 Henss	36	時輪六百三十四尊曼荼羅	無上母續	[26]
ⅩⅡ	瑜伽續		39	法界語自在二百二十一尊曼荼羅	瑜伽續	[21]
ⅩⅢ	瑜伽、事續、行續四曼荼羅	Rubin 博物館	37	金剛界五十三尊曼荼羅	瑜伽續	[19]
			38	惡趣清淨三十七尊曼荼羅	瑜伽續	[22]
			40	降伏部多金剛手三十三尊曼荼羅	行續	[23]
			41	摩利支天二十五尊曼荼羅	事續	[17]

俄千本編號	內容（四續分類及所依經典）	收藏地	《究竟瑜伽鬘》二世章嘉編號	曼荼羅名稱	四續分類	《究竟瑜伽鬘》原始章節（詳見「附錄一」說明）
XⅣ	事續＋《所作集》三曼荼羅	Kimbell美術館（Zimmerman家族舊藏）	42	五護陀羅尼十三尊曼荼羅	事續	[18]
			43	財續母	事續	《所作集》
			44	大明母	事續	《所作集》
			45	尊勝母	事續	《所作集》

參考資料：森雅秀，〈《ヴァジュラーヴァリー》所説のマンダラ──尊名リストおよび配置圖──〉，《高野山大學密教文化研究所紀要》，14期（2001），頁7；月化身上師傳授，《密咨喇百法．金剛鬘法》，臺北：妙吉祥出版社，1938年北平一版，1988年臺北三版；*rDzogs pa'i rnal 'byor gyi phreng ba zhes bya ba*（《究竟瑜伽鬘》），收於中華大藏經校勘局校勘，《中華大藏經（藏文）丹珠爾》，北京：中國藏學出版社，1994-2008，冊39，頁262-412。

附錄四　配置圖

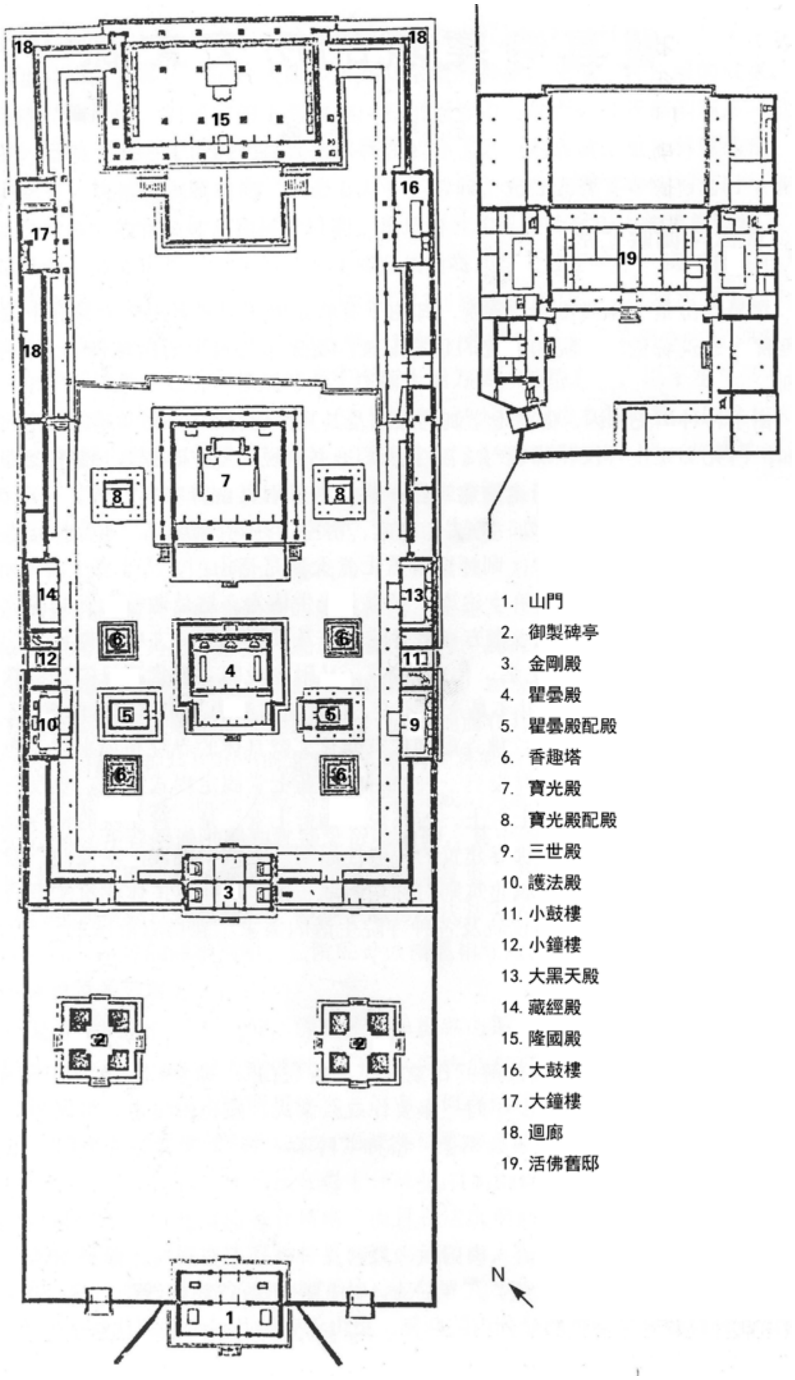

配置圖一　瞿曇寺總平面圖
採自《瞿曇寺》圖 1（筆者重新編號）

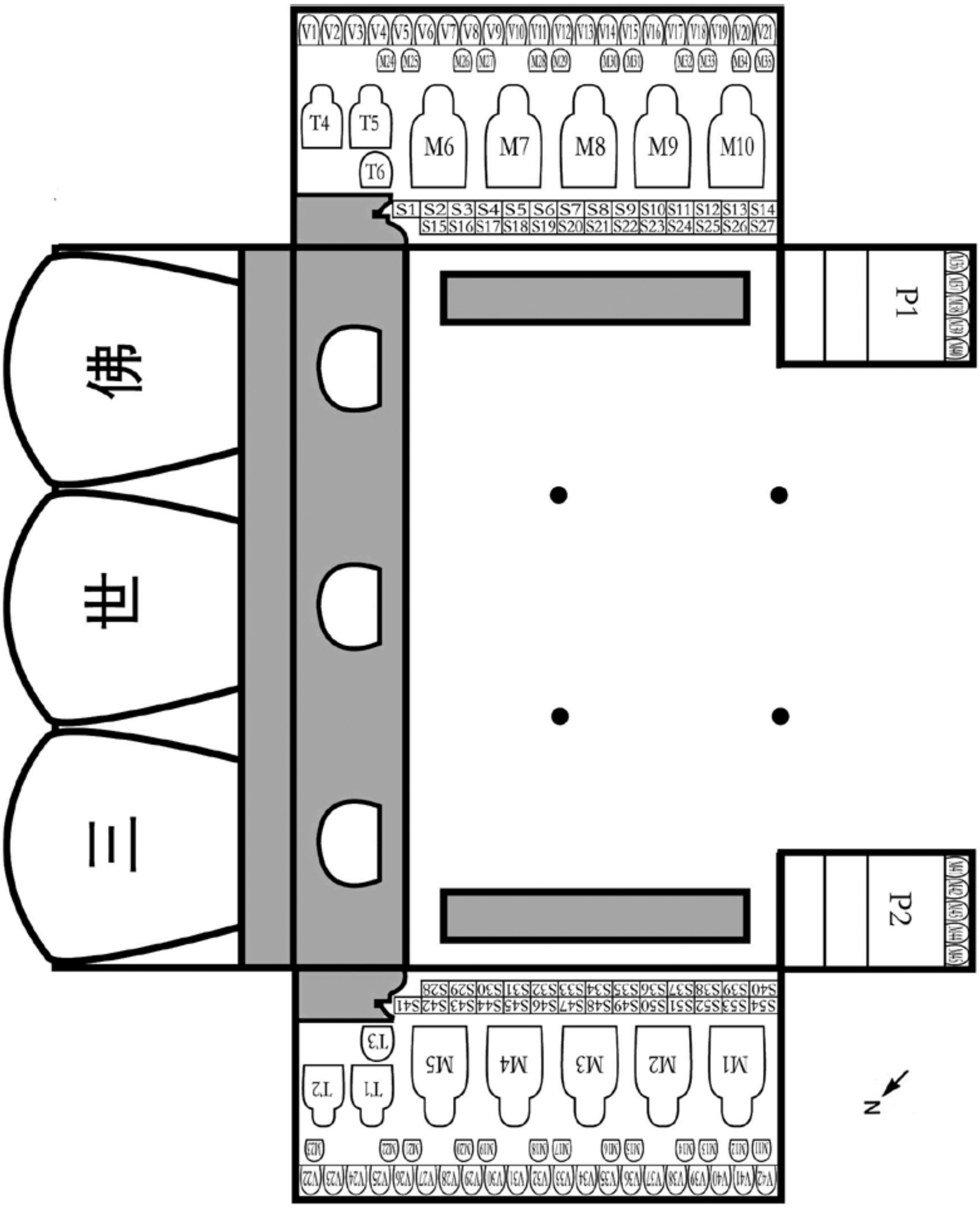

配置圖二　瞿曇殿壁畫配置圖 筆者、常紅紅繪

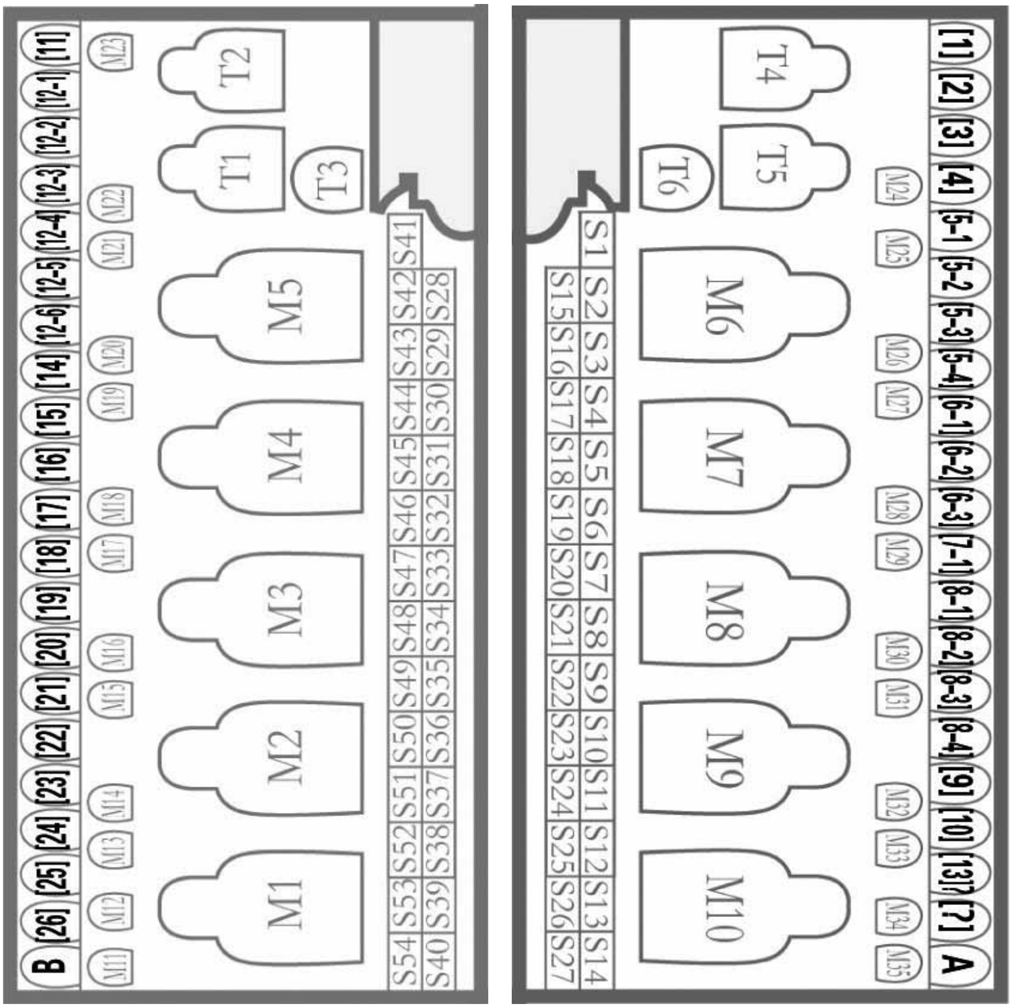

西壁　　東壁

配置圖三　瞿曇殿的《金剛鬘》配置圖　筆者、常紅紅繪
數字表示該尊像出自《究竟瑜伽鬘》第╳章及該章所述的第╳個曼荼羅，參見「附錄一」；A= 大輪金剛手；B= 紅色閻摩敵

配置圖四　波士頓本（圖 6）《金剛鬘》配置圖
數字表示該尊像出自《究竟瑜伽鬘》第╳章及該章所述的第╳個曼荼羅，參見「附錄一」；A= 大輪金剛手；B= 紅色閻摩敵；C= 獨雄金剛怖畏

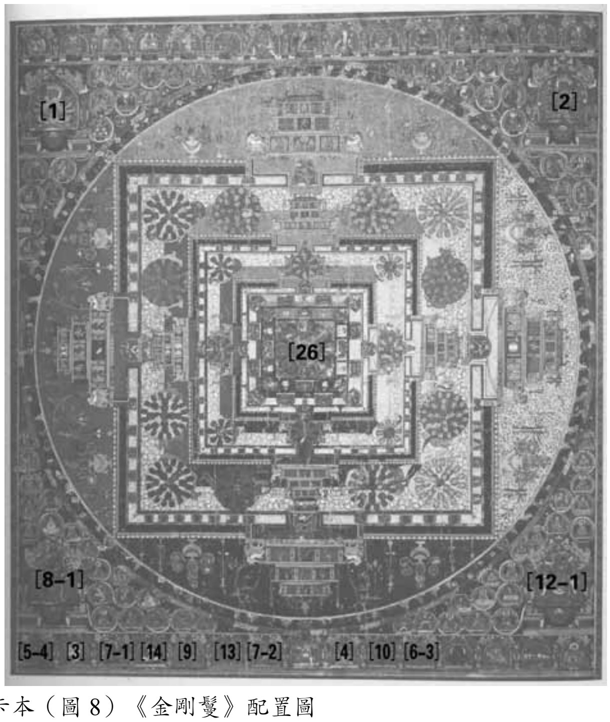

配置圖五　羅布林卡本（圖 8）《金剛鬘》配置圖
數字表示該尊像出自《究竟瑜伽鬘》第╳章及該章所述的第╳個曼荼羅，參見「附錄一」

引用書目

一、傳統文獻

藏文

rDzogs pa'i rnal 'byor gyi phreng ba zhes bya ba（《究竟瑜伽鬘》），收於中華大藏經校勘局校勘，《中華大藏經（藏文）丹珠爾》，北京：中國藏學出版社，1994-2008，冊 39，頁 262-412。

Brag dgon pa dKon mchog bstan pa rabrgyas, *mDo smad chos 'byung*（《安多政教史》），蘭州：甘肅民族出版社，1982。

中國民族圖書館藏文古籍整理室編寫，《藏文典籍目錄》，冊 3，北京：民族出版社，1997。

中文（含藏文古籍中譯）

土觀・羅桑卻季尼瑪（Thu'ubkwan Blo bzang chos kyi nyi ma），《土觀宗派源流（Thu'ubkwan grub mtha'）》，劉立千譯，四川：西藏人民出版社，1985。

月化身上師傳授，《密咨喇百法・金剛鬘法》，臺北：妙吉祥出版社，1938 年北平一版，1988 年臺北三版。

初慶仁欽（Tshul khrims rin chen），《吉祥伏魔金剛手成就法明釋・皓日》，法護譯，基隆：大藏文化出版社，2006。

智觀巴・貢卻乎丹巴繞吉（Brag dgon pa dKon mchog bstan pa rab rgyas），《安多政教史（mDo smad chos 'byung）》，吳均等譯，蘭州：甘肅民族出版社，1989。

蘇黎世大學民族學博物館版本題供，《五百佛像集：見即獲益》，北京：中國藏學出版社，2011。

Roerich, George, trans. *The Blue Annals*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1976.

二、近代論著

吳均，〈論明時河洮岷地位與洮岷三傑〉，《藏學研究論叢・1》，拉薩：西藏人民出版社，1989，頁 66-87。

阮麗，〈敦煌石窟曼荼羅圖像研究〉，北京：中央美術學院博士論文，2012。

拉科・益西多杰，《藏傳佛教高僧傳略》，西寧：青海人民出版社，2007。

青海省文化廳編，《瞿曇寺》，成都：四川科學技術、新疆科技衛生出版社，2000。

張潤平、蘇航、羅炤編，《西天佛子源流錄——文獻與初步研究》，北京：中國社會科學出版社，2012。

張寶璽，〈瞿曇寺壁畫概述〉，收於青海省文化廳編，《瞿曇寺》，成都：四川科學技術、新疆科技衛生出版社，2000，頁 66-75。

張寶璽，〈明初瞿曇寺藏傳佛教壁畫及其歷史地位〉，收於甘肅省博物館編，《甘肅省博物館

學術論文集》，西安：三秦出版社，2006，頁 179-194。

陳楠，〈大智法王考〉，《中國藏學》，1996 年 4 期，頁 68-82。

馮明珠、索文清主編，《聖地西藏：最接近天空的寶藏》，臺北：國立故宮博物院、國立科學工藝博物館、聯合報系，2010。

廖暘，〈青海樂都瞿曇寺〉，收於謝繼勝主編，《藏傳佛教藝術發展史》，上海：上海書畫出版社，2010，頁 421-65。

廖暘，〈瞿曇寺瞿曇殿圖像程序溯源〉，《故宮博物院院刊》，2012 年 6 期，頁 96-121。

趙生琛，〈青海樂都瞿曇寺文物調查記〉，《文物與考古》，1983 年 4 期，頁 45-51。

鄧銳齡，〈明西天佛子大國師智光事跡考〉，《中國藏學》，1994 年 3 期，頁 34-43。

錢正坤，〈青海樂都瞿曇寺壁畫研究〉，《美術史研究》，1995 年 4 期，頁 57-63。

謝繼勝、廖暘，〈青海樂都瞿曇寺瞿曇殿壁畫內容辨識〉，《中國藏學》，2006 年 2 期，頁 191-202。

謝繼勝、廖暘，〈青海樂都瞿曇寺寶光殿與隆國殿壁畫內容辨識〉，《美術史研究》，2006 年 3 期，頁 23-30。

鍾子寅，〈青海瞿曇寺三大殿壁畫與《金剛鬘》在安多與宮廷的傳播〉，北京：首都師範大學博士論文，2013。

鍾子寅，〈甘肅永登魯土司妙因寺與《金剛鬘》教法在安多的傳播〉，《法音》，2013 年 6 期，頁 36-39。

鍾子寅，〈重探青海瞿曇寺之瞿曇殿（一）：《毗盧幻化網續》（*rNam snang sgyu dra'i rgyud*）「文殊金剛四十三尊曼荼羅」完整作例的新發現及其藝術史之意義〉，《藝術學》，29 期，2014 年 5 月，頁 161-245。

韓書力，《西藏藝術集萃》，臺北：藝術家出版社，1995。

薩爾吉，〈意大利帕爾馬中國藝術博物館所藏藏文木刻本佛經〉，《中國藏學》，2008 年 4 期，頁 69-74。

森雅秀，〈《ヴァジュラーヴァリー》所說のマンダラ——尊名リストおよび配置圖—〉，《高野山大學密教文化研究所紀要》，14 期，2001 年，頁 1-105。

森雅秀，〈ボストン美術館所藏「カーラチャクラと諸尊圖」〉，《チベットの佛教美術とマンダラ》，名古屋：名古屋大學，2011，頁 179-189。

森雅秀，〈アバヤーカラグプタの密教儀軌三部作と《阿闍梨所作集成》：インド密教儀禮の集大成〉，收於松長有慶編，《インド後期密教（上）：方便・父タントラ系の密教》，東京：春秋社，2005，頁 187-224。

Beguin, Gilles. *Mandala: Diagram mesesotriques du Nepal et du Tibet au musee Guimet*. Paris: Editions Findakly, 1993.

Brauen, Martin. *The Mandala: Sacred Circle in Tibetan Buddhism*. NY & Stuttgart: Rubin Museum

of Art &Arnoldsche Art Publishers, 2009.

Christie's New York: Indian & Southeast Asian Art, Sale no. 2578. New York, Christie's, 2012.

Debreczeny, Karl. "Ethnicity and Esoteric Power: Negotiation the Sino-Tibetan Synthesis in Ming Buddhist Painting." PhD diss., University of Chicago, 2007.

Heller, Amy. "The Vajravali Mandala of Shalu and Sakya: The Legacy of Buton (1290-1364)," *Orientations* 35: 4 (2004): 69-73.

Huntington, John and Dina Bangdel. *The Circle of Bliss: Buddhist Meditational Art*. Ohio & London: The Columbus Museum of Art &Serindia, 2003.

Jackson, David. *The Nepalese Legacy in Tibetan Painting*. NY: Rubin Museum of Art, 2010.

Lo Bue, Erberto. ed., *Wonders of Lo: The Artistic Heritage of Mustang*. Mumbai: Marg, 2010.

Pal, Pratapaditya. *Art of Tibet: A Catalogue of the Los Angeles County Museum of Art Collection*. LA: LACMA and University of California Press, 1983.

Rhie, Marylin M. and Robert A. F. Thurman.*Wisdom and Compassion: The Sacred Art of Tibet*. NY: Harry Abrams Inc., 2000.

Willson, Martin and Martin Brauen. eds., *Deities of Tibetan Buddhism: The Zurich Paintings of the Icons Worthwhile to See*. Boston: Wisdom, 2000.

Reassessing the Qutan Hall in Qutan Monastery, Qinghai, Part Two: The Visual Evidence of *Vajrāvali (rDo rje phreng ba)* in Early-Ming Amdo

Chung Tzu-yin
Department of South Branch
National Palace Museum

Abstract

Qutansi 瞿曇寺 (Gro tshang rdo rje 'chang) was the most magnificent monastery sponsored by Ming 明 court in Amdo (A mdo) in early-15th century. This paper is the second part of a continuing research about this important monastery, which identified an almost complete set of deities (Yi dam) of *Vajrāvali (rDo rje phreng ba)* painted on the walls of Qutan Hall 瞿曇殿 , which is the first hall of the three main halls.

Previous researches about the 14th-16th century thangkas of *Vajrāvali* were mostly considered as Sakya order works from sTsang. Moreover, there is none visual evidence of *Vajrāvali* discovered in early-Ming Amdo, Shanxi, Nanjing, and Beijing nor studies focusing on the very little literature of the propagation of the teaching in these areas. The recognition of these mural paintings of *Vajrāvali* in Qutan Hall is the first visual evidence which verified the teaching had been spread in Early-Ming Amdo and contributed to the understanding of the esoteric Buddhism in Early-Ming.

Keywords: Qutansi (Gro tshang rdo rje 'chang), *Vajrāvali (rDo rje phreng ba)*, *Nipannayogāvalī (rDzogs pa' i rnal 'byor gyi phreng ba)*, Tibetan Buddhist art in Ming dynasty

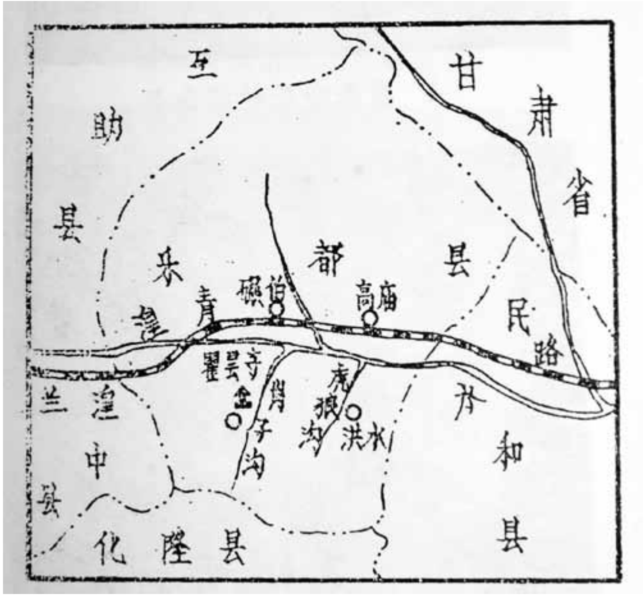

圖 1　青海樂都縣與瞿曇寺地圖
取自〈青海樂都瞿曇寺文物調查記〉圖 1

圖 2-1

圖 2-2

圖 2-3

圖 2-4

圖 2-5

圖 2-6

圖 2-7

圖 2-8

圖 2-9

圖 2-10

圖 2-12

圖 2-13

圖 2-14

圖 2-15

圖 2-16

圖 2-17

圖 2-18

圖 2-19

圖 2-20

圖 2-21

圖 2-22

圖 2-23

圖 2-24

圖 2-25

圖 2-26

圖 2-27

圖 2-28

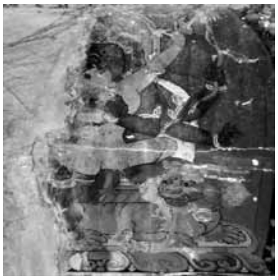
圖 2-29

圖 2-32

圖 2-33

圖 2-34

圖 2-35

圖 2-36

圖 2-37

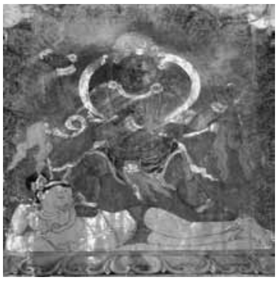
圖 2-38

圖 2-39

圖 2-40

圖 2-41

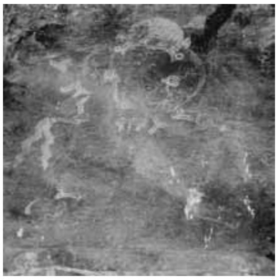
圖 2-42

圖 2　瞿曇殿之《金剛鬘》諸尊　作者自攝

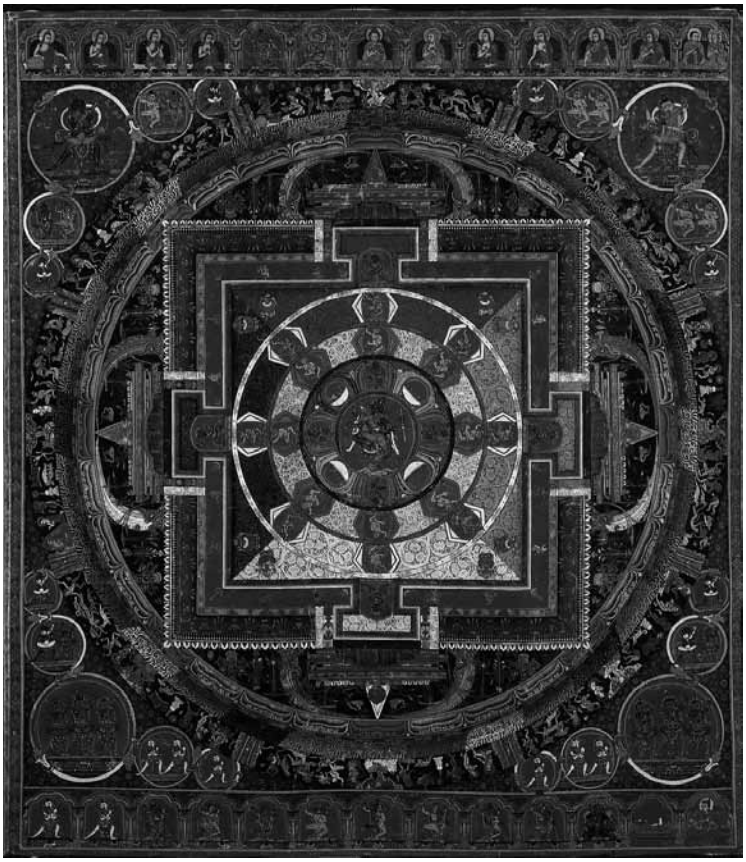

圖 3　金剛鬘．佛顱二十五尊曼荼羅　喇嘛丹巴本　約 1375 年
西藏中部　瑞士私人藏　取自 *The Circle of Bliss: Buddhist Meditational Art*, pl. 86.

圖 3-1　喇嘛丹巴局部

圖 3-2　布頓與弟子局部

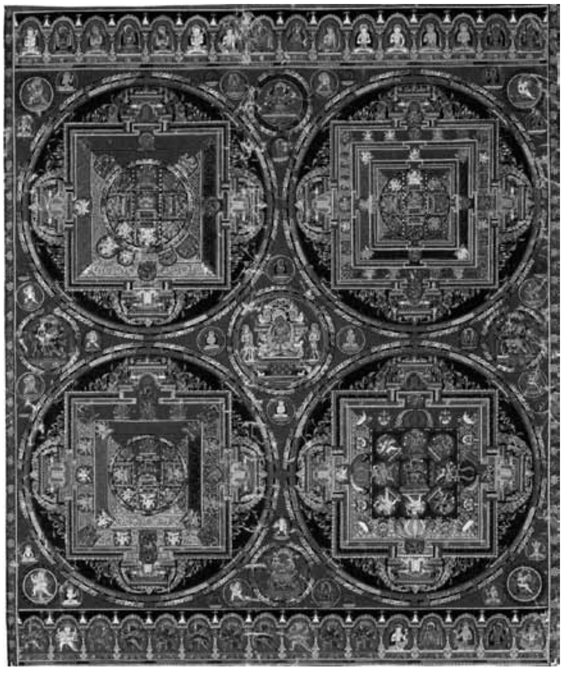

圖 4　金剛鬘．無上瑜伽父續四曼荼羅　俄千本　約 1420 年代
西藏後藏俄（Ngor）寺　法國 Guimet 博物館藏　取自
Mandala: Diagram mesesotriques du Nepal et du Tibet au musee Guimet, pl . 7

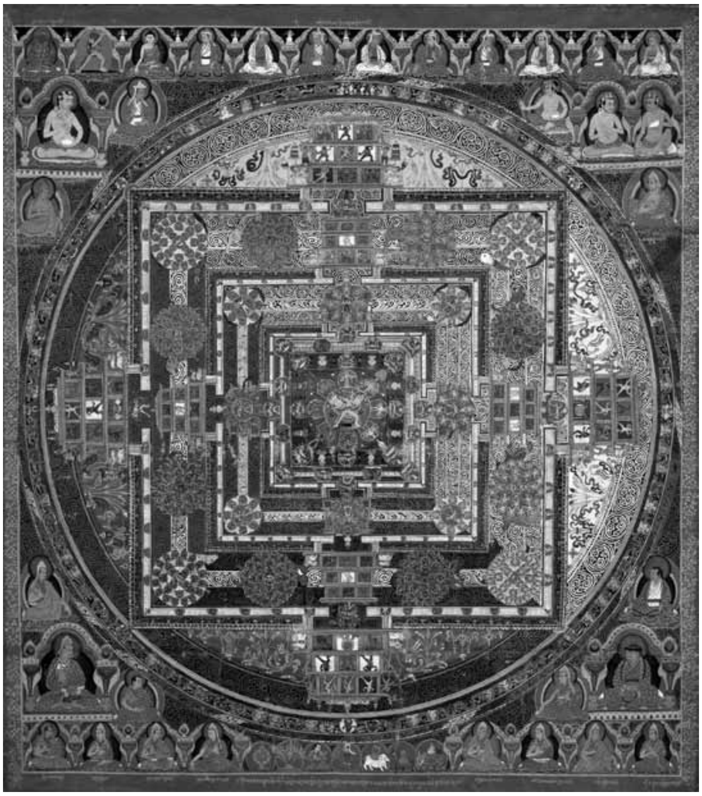

圖 5　金剛鬘・時輪曼荼羅　桑結僧格本　1569-1602 年之間
西藏　後藏俄（Ngor）寺　R. R. E. Collection　取自 *The Nepalese Legacy in Tibetan Painting*, 208

圖 6　時輪金剛與《金剛鬘》　波士頓本　十四世紀　西藏
波士頓美術館藏　取自 *The Mandala: Sacred Circle in Tibetan Buddhism*, fig. 5.1

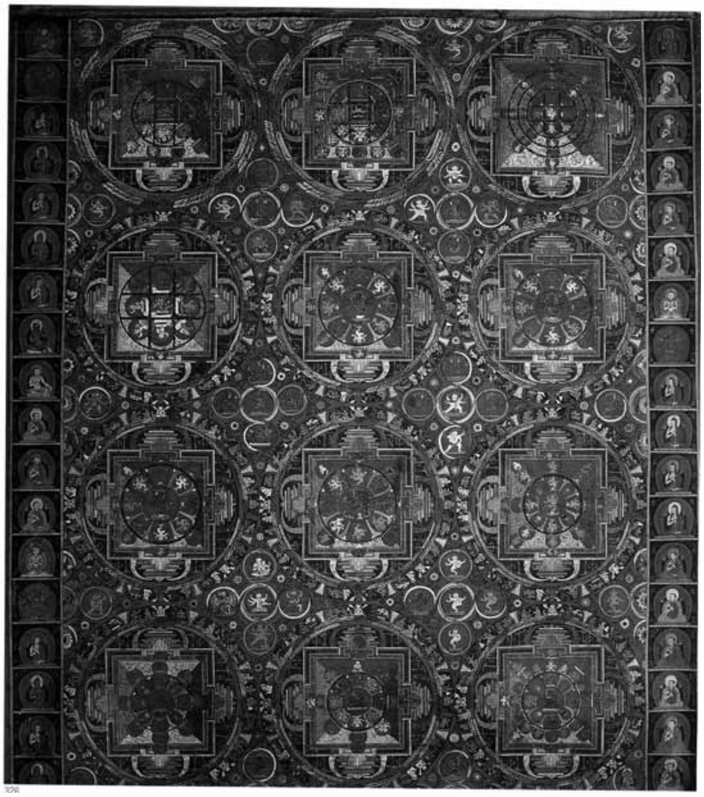

圖 7　《金剛鬘》曼荼羅集成　韓書力本　十四至十五世紀　西藏　收藏地不詳　取自《西藏藝術集萃》圖 326

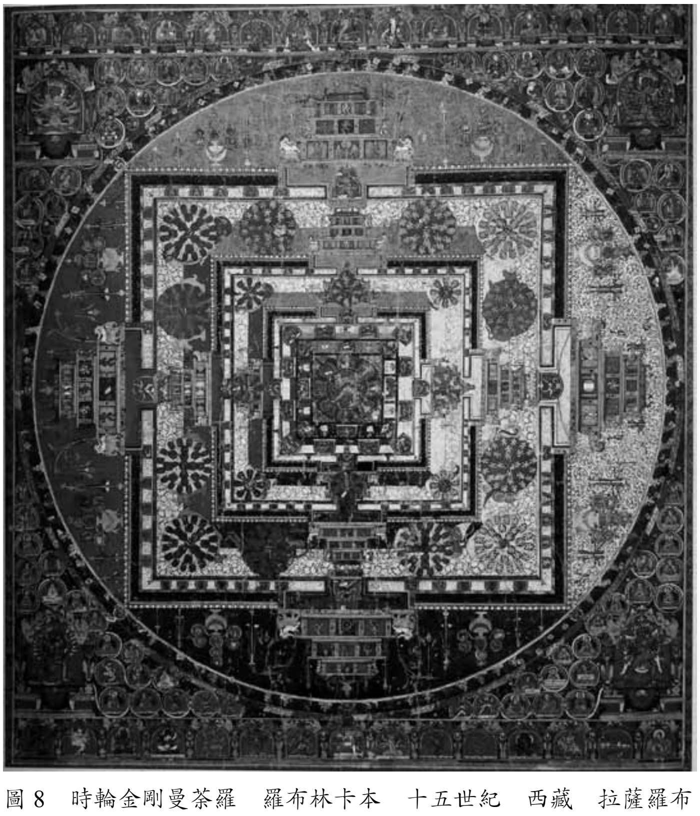

圖 8　時輪金剛曼荼羅　羅布林卡本　十五世紀　西藏　拉薩羅布林卡藏　取自《聖地西藏：最接近天空的寶藏》圖 64

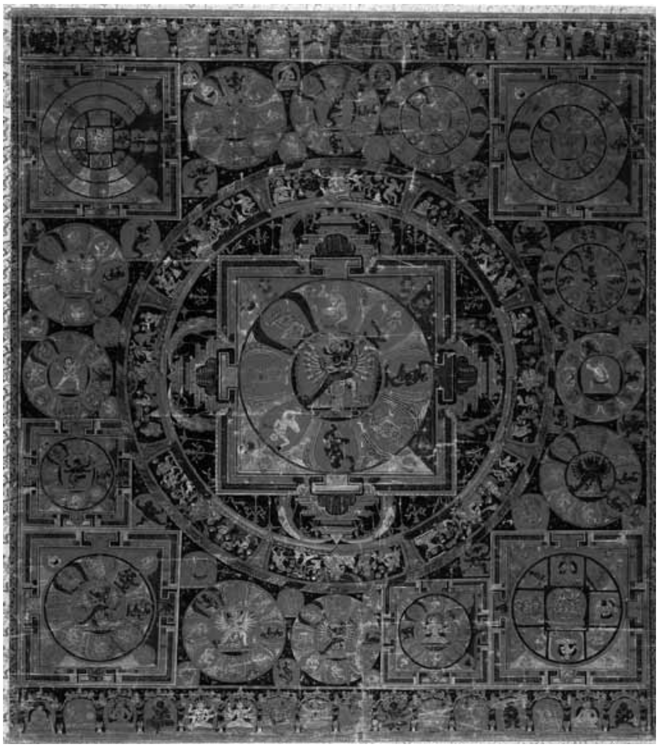

圖 9　曼荼羅集成　洛杉磯本　十五世紀　西藏　洛杉磯郡立美術館藏　取自 *The Circle of Bliss: Buddhist Meditational Art*, pl. 143

圖 10　藍勝樂曼荼羅　十三世紀　西藏　瑞士私人藏
取自 *The Circle of Bliss: Buddhist Meditational Art*, pl. 81

圖 11　尼泊爾木斯塘（Mustang）Chodzong 石窟　十四至十五世紀　取自 *Wonders of Lo: The Artistic Heritage of Mustang*, fig. 3.7